

L.N. TOLSTOY

SİVASTOPOL

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: MAZLUM BEYHAN

Genel Yayın: 1711

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEİ. KLASİKLER DİZİSİ

L. N. TOLSTOY
SİVASTOPOL

ÖZGÜN ADI
СЕВАСТОПОЛЬ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
MAZİUM BEYHAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2009
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
ALÎ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KORAY KARASULU

DÜZELTİ
MÜGE KARALOM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM MAYIS 2009, İSTANBUL
II. BASIM AĞUSTOS 2012, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-638-3 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayıneviden izin alınmadan
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ

CIX

L. N. TOLSTOY
SİVASTOPOL

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
MAZLUM BEYHAN

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

İçindekiler

Aralık'ta Sivastopol	3
Mayıs'ta Sivastopol	23
1855 Ağustosunda Sivastopol	87

Gustave Doré (1832-1883) – Sivastopol 1855-56

Aralık'ta Sivastopol

Şafağın ilk ışıkları Sapun Dağı üzerindeki ufku yeni yeni boyamaya başladı; lacivert deniz, üzerinden gecenin siyahlığını attı, sudaki şen yanslarıyla oynaşmak için günün ilk ışıklarını bekliyor; körfezden doğru soğuk ve sis geliyor; kar yok, her yan kapkara, ama keskin sabah ayazı insanın yüzünü kamçılıyor; ayakların altında buzlar ince ince çıtırdıyor; Sivastopol yönünden zaman zaman duyulan top sesleri de olmasa, sabahın kaskatı dinginliğini bozan tek şey, denizin hiç dinmeyen uzak uğultuları. Gemilerin sis çanlarının boğuk boğuk sekiz kez vurduğu duyuluyor.

Kuzey Yaka'da¹ gecenin dinginliği yerini yavaş yavaş günün ilk etkinliklerine bırakıyor: Tüfeklerini şakırdatarak askerler nöbet değiştiriyor; bir doktor telaşla hastanesine doğru koşturuyor; toprak sığınağından çıkarak bakırsı yüzünü buz gibi suyla yıkayan bir asker kızıl ışıkların tutuştuğu gündoğusuna dönüp hızlı hızlı haç çıkarıyor, dua ediyor; develerin çektiği, içi tepeleme kanlı ceset dolu, yüksek kenarlıklı, ağır bir *macara*, kan içindeki ölüleri toprağa vermek üzere canhıraş gıcırıtlarla mezarlığa doğru yol alıyor. Limana yaklaştıkça kömür, gübre, nem ve etin birbirine karışmış kendi-

Büyük Sivastopol Körfezi, kenti Kuzey ve Güney yaka diye ikiye ayırıyor.
(ç.n.)

ne özgü kokusu duyuluyor... Liman dolaylarına rastgele yığılmış her türden malzeme görülüyor: Kereste, et, sepet, un, demir vb. Sırt çantalı ve tüfekli, sırt çantasız ve tüfeksiz, değişik birliklerden yığınla asker orada burada kümelenmiş si-gara tütürüyor, sohbet ediyor, küfrediyor ya da limanda bacasından dumanlar tütmeekte olan koca gemiye birtakım ağır yükler taşıyorlar. Limanda, içleri asker, tüccar, gemici ve kadınlarla dolu, kimi iskele alan, kimi iskele veren sivil patalyadan¹ geçilmiyor.

Kayıkları içinde doğrulan birkaç emekli tayfa size hizmet sunmak için sesleniyor:

“Grafskaya’ya mı gideceksiniz efendim? Böyle buyurun lütfen!”

Size en yakın olan tekneyi seçip, hemen kayıkların orada, çamurların içinde yatan yarı çürümüş bir doru at leşinin üzerinden atlayarak dümene doğru ilerliyorsunuz. İşte kıyıdan uzaklaşmaya başladınız bile; sabah güneşiyle ıslıl ıslıl bir deniz sarıyor dört yanınızı; az ötenizde devetüyü paltolu bir yaşlı denizciyle sarışın bir genç, hiç konuşmadan canla başla kürek çekiyorlar. Körfeze serpilmiş, yol yol boyalı, iri cüsseli gemilere, kara noktacıklar gibi körfezin her yanına dağılmış, ısıltılı mavi sularda oynayıp duran filikalara, körfezin karşı yakasında sabah güneşinin pembemsi ışıklarıyla boyanmış kentin güzelim silüetine; beyaz bir köpüklü çizgi oluşturan, birbirine zincirle bağlı tomruklara ve batırılmış gemilerin² direklerinin suyun üzerinde yükselen kederli, siyah uçlarına; çok uzaklarda, denizin billur ufkunda görünen düşman donanmasına ve düzenli aralıklarla suya girip çıktıkça küreklerin yarattığı köpüklere, hava kabarcıklarına bakıyor, küreklerin suda

Patalya – 1’den 3 çifte kadar kürekleri bulunan savaş gemisi filikası. (ç.n.)
Düşman donanmasının kente yaklaşmasını önlemek için, körfez ağzının birbirine zincirlerle bağlanmış tomruklarla kapatılmasına ek olarak, Rus donanmasından bazı gemiler de batırılmıştı. (ç.n.)

çıkardıkları tempolu hafif hışırtıyı ve Sivastopol'de büsbütün şiddetlenmiş benzeyen savaşın şiddetli uğultularını dinliyorsunuz

Sizin de Sivastopol'de olduğunuz duygusu yüreğinizi kabartıyor, gurur duyuyorsunuz, damarlarınızda kan daha bir coşkuyla akmaya başlıyor.

Gidilen yönü denetlemek için şöyle bir arkasına bakan yaşlı tayfa:

“Kistentin’e¹ doğru gidiyorsunuz, efendim!” diyor. “Dümeni az kırım, açığından geçelim!”

Yakınından geçerken gemiyi enine boyuna inceleyen sarışın delikanlı:

“Bütün topları üzerinde?!”² diyor hayretle.

Gemiye şöyle bir göz atan yaşlı tayfa:

“Ya ne olacaktı?” diyor. “Bir kez yeni bir gemi bu, sonra da Kornilov’un amiral gemisi.”

Karşılık vermiyor delikanlı, uzunca bir süre susuyor, derken körfezin Güney Yaka'da müthiş bir gümbürtüyü izleyen duman bulutuna bakıyor şaşkınlıkla:

“Vay anam, nereden atıldı bu böyle!?”

“Düşman bugün yeni bir bataryadan başladı ateşe,” diye karşılık veriyor ihtiyar ve kayıtsızca ellerine tükürüyor: “Hadi bakalım Mişa, şu barkayı geçelim.” Ve kayığınız körfezin hafif çırpıntılı sularında hızla ileri atılıp, birkaç askerin düzensizce kürek çektikleri içi çuval dolu ağır barkaya yetişiyor ve onu geride bırakarak Grafskaya İskeleye’ne palamar vermiş her türden yığınla kayığın arasına dalıyor.

Rıhtımda, boz üniformalı askerler, kara giysili gemiciler ve renk renk giysileriyle kadınlardan oluşan canlı, gürültücü bir kalabalık aşağı yukarı deviniyor. Kadınlar ekmek sa-

Kistentin – “Konstantin” adlı bir gemiyi kastediyor tayfa. (Tolstoy’ın notu)

Kara savaşlarında kullanmak için bazı savaş gemilerinin silahları sökölüyordu. (ç.n.)

tıyor; erkekler önlerinde semaverleri, *sbiten...* *sıcak sıcak!*¹ diye bağıyorlar; hemen oracığa, rıhtımın daha ilk basamaklarına kim bilir ne zaman bırakıldıkları için paslanmaya yüz tutmuş, değişik çaplarda toplar, top gülleleri, hartuçlar.. Az ileride büyükçe bir meydan var: Orada burada uzun sııklar, kalaslar, uyuklayan askerler, top arabaları, atlar, toplar, cephane sandıkları görülüyor... askerler, gemiciler, subaylar, kadınlar, çocuklar, satıcılar devinip duruyor... gelip giden arabalar: Kimi kuru ot, kimi çuval, kimi fıçı yüklü... atını çalımla sürüp giden bir kazak ya da subay... derken, yaylı arabasına kurulmuş bir general geçiyor. Yolun sağ, mazgal deliklerine hafif toplar yerleştirilmiş bir barikatla kapatılmış; hemen barikatın önünde bir tayfa oturmuş, pipo içiyor. Yolun solunda, alınlığında Romen rakamları seçilen göz alıcı bir bina var; binanın önünde askerler ve kanlı sedyeler görülüyor... Kısacası nereye baksanız, bir ordugâhın tatsız izleri!.. İlk ve ister istemez –en tatsız– izleniminiz güzel bir kentle, pis bir açık ordugâhın tuhaf karışımından doğan, yalnızca çirkin değil, aynı zamanda iğrenç bir karmaşa görüntüsü; hatta size herkes dehşete kapılmış gibi geliyor, ne yapacaklarını bilemeden oraya buraya koşuşup duruyor insanlar. Ama çevrenizdeki insanların yüzlerine daha bir dikkatle bakın, izleniminiz tümünden değişecektir. Şu, yedeğindeki üç doru atı suvarmaya götüren askere bakın örneğin; kendi kendine nasıl da tatlı tatlı mırıldanıyor! Dört yanında koşuşturup duran telaşlı kalabalık hiç şaşırtmıyor onu, sanki böyle bir kalabalık yok onun için, kendisine verilen görev ne olursa olsun, ister üç atı suvarmak, ister ağır bir topu itmek, Tula'da ya da Saransk'daymışçasına, alabildiğine kendinden emin, alabildiğine sakin, umursamaz bir havada görevini yapmaya gidiyor! Elinde bembeyaz eldivenleriyle hemen şuracıktan geçen subayın, barika-

Sbiten – (Eskiden) Ballı, baharatlı, sıcak tüketilen bir içecek. (ç.n.)

tın önünde oturmuş sigara içen gemicinin, eskiden meclis binası olan gösterişli yapının merdivenleri önünde, ellerinde sedyeleriyle bekleyen erlerin ve pembe giysisinin eteği çamur olmasın diye taşlara basa basa yolu geçmeye çalışan şu genç kızın yüzünde de aynı ifadeyi görebilirsiniz.

Evet, bu Sivastopol'e ilk gelişinizse esaslı bir düş kırıklığı bekliyor sizi! Yüzlerde ne telaş, ne şaşkınlık, ne coşku, ne de kararlılık, ölümü göze almışlık gibi şeylerden en ufak bir iz bulamayacaksınız. Görecekleriniz, gündelik işleriyle uğraşan sıradan insanlar olacak, bu yüzden de, hatta gereğinden fazla coşkuya kapılmış olduğunuz için kendinize çıkışacaksınız ve Kuzey Yaka'daki Sivastopol savunucularının yiğitliklerine ilişkin olarak anlatılanların, görüntü ve ses betimlemelerinin sizde oluşturduğu inançtan ucun ucun kuşkulanacaksınız. Ancak herhangi bir kuşkuya kapılmadan önce siz hele bir Sivastopol savunucularının tabyalarına gidin ve onları topraklarını savundukları yerlerde görün; ya da daha kestirmesi, doğruca karşıdaki yapıya gidin, eskiden bu kentin meclisi olan, merdivenlerinde sedyeli askerlerin durduğu şu göz alıcı yapıya... orada Sivastopol savunucularını, dehşeti, hüznü, yüceliği ve gülünçlüğü göreceksiniz... ama ne olursa olsun, izleyeni müthiş şaşırtan, ruhunu yücelten şeyler olacak görecekleriniz.

Daha kapıyı açtığınız, meclisin büyük salonuna adınızı attığınız anda, bir kısmı karyolada, ama büyük çoğunluğu yerde yatan, kiminin ameliyatla el, kol ve bacakları kesilmiş, hepsi ağır yaralı kırk elli hastanın görüntüsü ve kokusu sizi sarsacak. Sizi daha kapının eşiğinde duraksatan duyguya aldırmayın, kötü bir duygudur o, ilerleyin, sanki acı çeken insanları *seyre gelmişsiniz* gibi bir duygunun utancına kapılmayın; utanmayın, gidin ve onlarla konuşun: Kendileriyle ilgilenen bir yüz görmek bu talihsiz insanları sevindirecektir; acılarını, sıkıntılarını size seve seve anlatacaklar ve sizden sevgi, ilgi sözleri duymaktan mutlu

olacaklardır. Yatakların arasındaki açıklıkta ilerleyin ve yüzünde ötekilerden daha az acı ifadesi olan, yanına gidip kendisiyle söyleşmeye cesaret edebileceğiniz birini bulun.

İşte, oturmakta olduğu karyolasında sizi sevecen gözlerle izleyen ve yanına gitmeniz için sanki size çağrı dolu bakışlar yollayan yaşlı, kemikleri sayılan askere uzaktan, biraz kararsız, hatta ürkekçe:

“Nerenizden yaralısınız?” diye soruyorsunuz.

Ürkekçe diyorum, çünkü acı çeken biri, insana derin bir acımanın yanı sıra, o acıyı çekene karşı büyük bir saygı ve acaba onu incitir miyim diye bir korku da telkin eder.

“Bacağımdan,” diye yanıt veriyor adam sorunuza; ama bu arada siz zaten üzerindeki battaniyenin kıvrımlarından bir bacağının dizinin üzerinden eksik olduğunu ayırt ediyorsunuz. “Çok şükür iyiyim artık,” diye ekliyor o, “taburcu olmayı bekliyorum.”

“Çok oldu mu yaralanalı?”

“Ee, altı hafta kadar oldu, efendim!”

“Nasıl, şu anda da ağrın var mı?”

“Hayır, ağrım yok. Yalnız havalar bozdu mu, baldırım da bir sızı oluyor, o kadar.”

“Peki nasıl yaralandın?”

“5. Tabya’nın ilk bombalanışında yaralandım, efendim. Topu hedefe ayarlayıp yandaki mazgala doğru geriliyordum ki, bacağıma bir şey çarptı, birden çukura düşmüş gibi oldum! Bir baktım: Bacak gitmiş!”

“Peki tam o çarpma anında?.. O zaman da mı duydun acı?”

“O zaman da duymadım. Yalnız biri bacağıma sıcak bir şeyle dürtmüş gibi geldi.”

“Peki ya sonra?”

“Sonra da bir acı duymadım. Ta ki deriyi çekiştirip açık kısmı kapatmaya çalıştılar, o zaman biraz acıdı. Bu işin özü

esası, soylu efendim, *fazla düşünmemektir*: Düşünmezsen bir şeyin yoktur. İnsanın başına her ne gelirse fazla düşünmekten gelir.”

Bu sırada başında siyah eşarp, üzerinde çizgili, kültrenge bir giysi bulunan bir kadın size doğru yaklaşıyor ve yaralı gemiciyle yaptığınız konuşmayı kesiyor; size onun acılarından, dört haftadır içinde bulunduğu acıklı durumdan söz ediyor; yaralandıktan sonra kendisini sedyede taşıyan adamları durdurup, “bizim batarya”nın salvo ateşini seyretmek istediğini, Büyük Prensler’in onunla nasıl konuştuğunu ve kendisine yirmi beş ruble bağışladıklarını, onun da prenlere, kendisi çarpışacak durumda olmasa bile, gençleri yetiştirmek için yeniden tabyaya dönmek istediğini söylediğini anlatıyor. Kadın bütün bunları bir solukta anlatırken bir size bir yarıya bakıyor; o sırada başı öte yana dönük yaralı denizci, sözde kadını dinlemiyor da, yastığından çekip çıkardığı paçavra parçasını didiklemeyle meşgul gibidir, oysa gözleri içinde bulunduğu coşkudan kor gibi yanmaktadır.

Denizci size dönüp:

“Bu bizim hanım, soylu efendim!” derken, “Onun kusuruna bakmayın... Bilirsiniz, kadınların işi gücü saçma sapan konuşmaktır!” der gibidir.

Sivastopol savunucularının nasıl insanlar olduklarını anlamaya başlıyorsunuz artık ve bu adamcağız önünde nedense kendinizden utanıyorsunuz; ona duygularını nasıl paylaştığınızı, ona nasıl hayranlık duyduğunuzu anlatabilmek için söylemek istediğiniz çok şey var, ama aklınıza uygun sözcükler gelmiyor, aklınıza gelenleri de siz beğenmiyorsunuz ve bu sakın, sessiz, kendi kendisini fark etmeyen bilinçsiz büyüklük, bu metanet, ruh sağlamlığı, bu kendi üstün değerinden utanış karşısında başınızı sessizce önünüze eğiyorsunuz.

“Bir an önce sağlığınıza kavuşmanızı dilerim!” diyerek, dayanılmaz acılar içinde ölümü bekler gibi yerde yatmakta olan bir başka hastaya doğru ilerliyorsunuz.

Solgun yüzü şişmiş, sarışın bir adam bu: Sırtüstü yatmış ve sol kolunu, büyük acısını ortaya koyar biçimde geriye doğru savurmuş. Kurumuş, açık ağzından hırıltılı solukları güçlükle duyuluyor; mavi, fersiz gözleri yukarı doğru devrilmiş; yana kaymış battaniyenin altından, sağ kolundan geri kalan sargılar içindeki bölüm seçilebiliyor. Ölmüş beden parçalarından yükselen kokunun şiddeti daha da artmış gibi geliyor, yaralının bütün uzuvlarına işleyen iç yanmasının sizin bedeninize de süzüldüğünü duyumsuyorsunuz.

Sizi izlemekte olan ve sanki bir yakınıymışsınız gibi seven gözlerini sizden hiç ayırmayan kadına:

“Kendinde değil gibi sanki?” diyorsunuz.

“Aslında konuşulanları falan duyabiliyor,” diyor kadın. Sonra fısıltıyla ekliyor: “Ama durumu çok kötü. Bugün çay yaptım kendisine. Bizden değil gerçi, yabancı, ama dayanamıyor insan, acıyor... Bir yudum bile içemedi çaydan...”

“Nasılsın?” diye soruyorsunuz yaralıya. Gözbebeklerini sesin geldiği yöne doğru çeviriyor, ama ne görebiliyor, ne de anlayabiliyor sizi.

“Yürekim yaniyor,” diyor.

Az ötede iç çamaşırlarını değiştiren yaşlı bir asker görüyorsunuz. Yüzü, bedeni kahverengimsi bir renkte ve öyle zayıf ki, iskeleti andırıyor. Bir kolu hiç yok: Omuzdan kesilmiş. Dinç bir havayla oturuyor yatağında, sağlığına kavuşmuş gibi; ama ölgün, donuk bakışlarından, korkunç cıızlığından ve yüzündeki kırıışıklardan yaşamının en iyi yıllarını acılar içinde geçirdiği anlaşılıyor.

Karşı taraftaki bir karyolada, her iki yanağı da ateşten kızarmış, solgun, narin bir kadına takılıyor gözleriniz.

“Gemicilerimizden birinin hanımı,” diye açıklıyor yol arkadaşınız bayan. “Aydın beşinde kocasına yemek götürürken bir gülle rastlamış bacağına.”

“Kestiler mi bacağını?”

“Evet, diz üzerinden.”

Şimdi, sinirleriniz sağlamsa eğer, soldaki kapıya yönelin ve ameliyatların yapıldığı, yaraların sarıldığı odaya girin. Elleri, kolları, dirseklerine kadar kana batmış, asık yüzleri solgun cerrahlar, kloroformun etkisiyle çoğu anlamsız olmakla birlikte zaman zaman son derece basit ama dokunaklı sözler mırıldanan, gözleri açık bir hastanın başına toplanmışlar. Tiksinç, ama çok yararlı bir işle, organ kesme işiyle uğraşiyor hekimler. Eğri, keskin bir bıçağın beyaz, sağlıklı deriden içeri girişini; hastanın bir anda kendine gelip korkunç bir çığlık kopararak lanetler savuruşunu ve hastabakıcının kesilen kolu bir köşeye fırlatışını izliyorsunuz. Hemen oracıkta bir sedye üzerindeki bir başka yaralının, silah arkadaşının ameliyatını izlerken nasıl kıvrandığını ve fiziksel bir acıdan çok, başına gelecekleri beklemenin ruhsal acısıyla inleyişine tanık oluyorsunuz; ruhunuzu allak bullak eden bir görüntüye tanık oluyorsunuz: Savaşı bando mızık ve dalgalanan sancaklar eşliğinde at oynatan generaller, düzgün sıralar oluşturup pırıltılı giysiler içinde geçit yapan askerler olarak değil, gerçek yüzüyle görüyorsunuz: Kan, acı ve ölüm olarak.

Bu acılar evinden çıkarken bir tür sevinçle derin derin soluyup ciğerlerinizi temiz havayla dolduracak, sağlıklı oluştunuzdan sevinç duyacaksınız, ama burada tanık olduğunuz acılar sizde bir hiç olduğunuz duygusu uyandıracak ve sakın, ikirciksiz doğruca tabyaların yolunu tutacaksınız.

“Bunca ölüm, bunca acıyla karşılaştırıldığında benim gibi bir solucanın ölmesi, acı çekmesi nedir ki?” diye düşüneceksiniz. Ama pırıl pırıl gökyüzü, ısıyan güneş, açık kilise, güzel kent ve her yöne doğru gidip gelen askerleri görünce ruh haliniz kısa sürede normal, uçarı haline dönecek, gündelik, küçük kaygılara ve şu ana ilişkin gönül akışlarına kapılıp gidecek.

Karşınıza kiliseden çıkmış bir cenaze alayı çıkacak belki de: Pembe tabuta, bando müziğine ve dalgalanan bayraklara bakılırsa bir subayın cenazesi bu. Belki de tabyalardan taburalara ulaşan top seslerini duyacaksınız. Ama az önceki

düşüncelerinize geri döndüremeyecek bunlar sizi: Cenaze alayını keyifli, hoş bir seyirlik gibi izleyeceksiniz; top sesleri de hoş savaş sesleri olarak gelecek kulağınıza ve az önce ameliyathanede tanık olduğunuz acı ve ölüm manzaralarının kafanızda yarattığı düşünceyle bu cenaze alayı ve top sesleri arasında ilinti kuramayacaksınız.

Şimdi de kiliseyi ve barikatı geride bırakıp kentin en canlı iç yaşama sahip kesimine girin. İki yanda sallanan dükkân ve meyhane tabelaları; tüccarlar, şapkaklı ya da başörtülü kadınlar, iki dirhem bir çekirdek subaylar... tüm bunlar, kent halkının nasıl bir ruh sağlamlığı, özgüven ve emniyet duygusu içinde olduklarını anlatır gibi size.

Denizcilerle subay takımının konuşmalarına kulak vermek istiyorsanız şu sağdaki meyhaneye girin; bu geceki programdan, Fenka adlı bir kızdan, 24 Ekim olayından, buranın köftelerinin hem kötü, hem pahalı olduğundan ve falanca arkadaşla, falanca arkadaşın çarpışmada öldüklerinden vb. söz edildiğini duyacaksınız.

Açık sarı saçlı, bıyıksız bir deniz subayı:

“Lanet olsun! Bu sıralar bizim orada durum berbat!” diyor.

“Sizin ora da neresi?” diye soruyor bir başkası.

“4. Tabya,” diyor genç subay ve 4. Tabya sözünü duymanızla birlikte büyük bir ilgi, hatta saygıyla bakmaya başlıyorsunuz saçları saman sarısı subaya. Onun aşırı samimi halleri, ellerini kollarını sallayarak konuşması, gülmesi, sesi size küstahlık gibi gelirken, şimdi, genç yaşında bin bir tehlikeden geçmiş kimi gözü kara insanlara özgü her an ölümcül bir kavgaya atılmaya hazır olma halinin dışavurumu gibi gelmeye başlıyor. Onun, 4. Tabya’daki durumun berbatlığının açıklaması olarak üzerlerine gün boyu yağmur gibi yağın top güllerinden ve kurşunlardan yakınacağını sanırsınız, ama ne gezer; onun yakındığı çamurdur. Dizlerine dek çamurlanmış çizmelerini göstererek: “Bataryaya ulaşmak başlı başına sorun!” diyor.

Bir başkası:

“Benim de en iyi adamım vuruldu bugün,” diyor. “Tam alınından!”

“Kim vuruldu? Mityuhin mi?”

“Yok...” Sonra garsona dönüp bağıyor: “Hey, nerede kaldı benim dana eti? Üçkâğıtçı herif!..” Ve sözünü tamam-
lıyor: “Mityuhin değil, Abrosimov. Korkusuz bir askerdі: Tam altı hücumu katılmıştı.”

Masanın öbür ucunda, tabaklarında köfte ve bezelye, ön-
lerinde –adı “Bordo”, kendisi ekşi Kırım şarabı– bir şişe bu-
lunan iki piyade subayı oturuyor: Kaputunda iki yıldız görü-
len, kırmızı yakalı, genç subay, siyah yakalı, yıldızı falan ol-
mayan, yaşlıca subaya Alma Irmağı boyunda geçen çarpış-
malardan söz ediyor. Genç olan biraz içmiş; karşısındakinin,
anlattıklarına inandığından pek emin değilmiş gibi duraksa-
yarak konuşması ve bundan da önemlisi, bu çarpışmaları ve
bu çarpışmalardaki kendi rolünü biraz fazla abarttığından
kuşkulandığını ele veren bakışları, anlattıklarının gerçekte
pek de ilgisi olmadığını, en azından bunların gerçeklerden
çok uzak şeyler olduğunu ele veriyor. Ama uzunca bir süre
Rusya’nın her köşesinde dinleyip duracağınız bu öyküleri
dinlemeye vaktiniz yok şimdi: Bir an önce tabyalara gitmek
istiyorsunuz, özellikle de hakkında onca çok ve çeşitli şey
duyduğunuz 4. Tabya’ya. 4. Tabya’da bulunduğunu söyle-
yen herkes, özel bir gururla, keyif duyarak söyler bunu; “Ben
4. Tabya’ya gidiyorum,” diyen herkesin sesinde de ya hafif
bir heyecan ya da bu kadar da fazla dedirtecek aşırı bir ka-
yıtsızlık duyumsanır; birine şaka yapılacağı zaman, “4. Tab-
ya’ya gönderileceğin söyleniyor?” derler; sedye taşıyan as-
kerlere “Nereden geliyorsunuz?” diye sorulduğundan alınan
yanıt hemen hep “4. Tabya’dan” olur. Bu dehşet verici tab-
yaya birbirinin tersi iki bakış vardır: Oraya hiç yolu düşme-
miş olanlar, oranın gerçek bir cehennem olduğunu, bir gide-
nin bir daha dönemeyeceğini düşünür; saç, kaşı sapsarı genç

deniz subayı gibi hep orada olanlarınsa bütün söyledikleri, ortalık çamur mu, kuru mu, sığınaklar sıcak mı, soğuk mu gibi konularla sınırlıdır.

Hepi topu yarım saat kaldınız meyhanede, ama bu arada hava değişmiş bile: Denizin üstüne çöken sis, güneşi kapatan yağmur yüklü, iç karartıcı kurşuni bulutlara dönüşmüş; kederli bir çisenti damları, kaldırımları, asker kaputlarını ıslatıp duruyor.

Bir barikattan daha geçip sağdaki kapıdan ana caddeye çıkıyor ve yukarı doğru ilerliyorsunuz. Barikatın bu yanında, caddenin her iki yakasında da yapılar bomboş, hiçbir yapının önünde tabela asılı değil, kapıların üzerine tahtalar çakılmış, camlar hep kırık, bir yerde duvar çökmüş, bir yerde çatı yıkılmış. Bütün bu yapılar her türlü acıyı, yoksulluğu görmüş, en çetin koşulların sınavından geçmiş gazilere benziyor ve sanki biraz gururla, hor görürce bakıyorlar size. Yolda ikide bir karşınıza çıkan top gülleleri ve top mermilerinin açtığı su dolu çukurlar sık sık duraksamanıza neden oluyor. Yolda takımlar halinde askerler, Kazak müfrezeleri, subaylar çıkıyor karşınıza, geçip gidiyorlar; arada bir kadın ya da çocuklara rastladığınız da oluyor, ama bu kez karşınıza çıkan şapkalı, şık bir kadın değil, üzerinde eski bir gocuk, ayağında asker çizmeleri bulunan bir denizci karısı. Biraz daha ilerleyip küçük bir yokuşu indiğinizde çevrenizdeki manzara birden değişiyor: Artık ev yerine birtakım yıkıntılar görüyorsunuz; öbek öbek yığılmış taş, tahta, kerpiç, kereste yığınları. Hemen önünüzde dik bir tepe var; yamaçlarına hendekler, yolları kazılmış, her yer çamur içinde... 4. Tabya işte buranın az ötesinde! Çok az insan karşınıza çıkıyor burada, hele kadınlar büsbütün ortadan çekilmişler gibi. Arada hızla geçen askerlere rastlıyorsunuz; yerler kan izleriyle dolu; sedye taşıyan dörtlü asker grupları görüyorsunuz sık sık; sedyede yüzünden kan çekilmiş, kaputu kanlı bir asker... "Yarası neresinde?" diye soracak olduğunuzda, eğer hafif bir yara-

lanma söz konusuysa, sedyeciler dönüp yüzünüze bakmadan, öfkeli öfkeli, ayağında ya da elinde diyecekler; ya da eğer sedyedeki yaralının başı hiç görünmüyorsa, adam ölmüşse ya da ağır yaralanmışsa, öfkelerini bastırarak susacaklar ve hiç karşılık vermeyecekler size.

Tepeye tırmanmaya başladıktan sonra iyice sıklaşan ve hemen yakınıınızdan geçmeye başlayan top mermilerinin ısıklıkları sizin için tatsız bir sürpriz olacak ve kentteyken kulağınıza gelen top seslerinin bu kez sizin için bambaşka anlamlarla yüklü olduğunu fark edeceksiniz. Usuldan sevinçli bir anı kımıldayacak zihninizde; bir bakacaksınız, çevrenizden çok kendinize yönelmiş dikkatiniz ve tatsız mı tatsız bir kararsızlık duygusunun pençesinde. Tehlike karşısında içinizde birden başkaldıran bu ödleğ sese karşı, özellikle de vıcık vıcık çamurda yamaç aşağı kayarak, düşmemek için kollarını sallayarak ve gülerek yanınızdan geçen askeri gördükten sonra içinizde yükselen bu sesi bastırıyorsunuz: Başınızı dikleştirip göğsünüzü kabartıyor ve killi, çamurlu yamaca tırmanmayı sürdürüyorsunuz. Çok değil, birazcık tırmanınca sağınızda solunuzda kurşunlar vızıldamaya başlıyor ve tepeye tırmanmak için yola koşut uzanan siper hendegini kullanmanın belki de daha doğru olabileceğini düşünüyorsunuz; ama diz boyu sarımsı, kokuşmuş bir suyla dolu hendeg'e bir göz atmanız yetiyor yolunuzu değiştirme düşüncesinden vazgeçmenize. Zaten herkesin aynı şeyi yaptığını, *yoldan yürüdüğünü* görüyorsunuz. İki yüz adım kadar daha ilerleyince, her yanı toprak yığınlarıyla, içlerine kocaman toprak gizlendiği top siperleriyle, bunların hemen yanı başlarına düzgün sıralar halinde dizilmiş top mermileriyle kuşatılmış, çiğnenmekten balçığa dönüşmüş çamurlu bir alana geliyorsunuz. Buradaki her şey amaçsız, birbiriyle ilintisiz bir şekilde, rastgele yığılmış gibi geliyor size. Şurada birkaç denizci oturmuş söyleşiyor; şurada, alanın ortasında, yarısına dek çamura gömülü, parçalanmış bir top duruyor; az ötede elin-

de tüfeğiyle bir piyade er, balçıkta güçlkle adım atarak bütün bataryayı boydan boya kat ediyor. Ama nereye baksanız değişmez biçimde gördüğünüz şey, vıcık vıcık bir çamura gömülmüş durumda şarapnel parçaları, patlamamış top mermileri, güller ve ordugâha ait çeşitli izler oluyor. Az ötenize bir top mermisi düşmüş gibi geliyor; her yandan birbirine benzemeyen mermi ısıkları duyuyorsunuz; bunların kimi arı gibi vızıldarken, kimi keskin bir ısığı, kimi de ince ince titreyen bir saz telini andırıyor... derken ateşlenen bir toptan yükselen müthiş bir uğultuyla sarsılıyorsunuz: Tam anlamıyla dehşet içinde bırakıyor bu sizi.

“Gerçekten de dehşet verici bir yermiş şu 4. Tabya!” diye düşünüyorsunuz, biraz böbürlenme, daha çok da bastırılmış bir korkuyla. Ama biraz acele etmiş gibisiniz, çünkü 4. Tabya’ya gelmiş değilsiniz daha! Yazonovskiy müstahkem mevki burası: Oldukça güvenli, tehlikeden uzak bir yer! 4. Tabya’ya gitmek için sağa dönüp, şu az önce gördüğünüz piyade eri gibi, iki büklüm, siper boyunca yürümelisiniz. Bu yürüyüşünüzde büyük olasılıkla yine sedyecilerle, bir denizciyle, omzuna küreklerini atmış bir askerle karşılaşacak, çamur içinde mayın telleri ve iki kişinin iki büklüm olarak güçlkle sığabileceği çukurlar göreceksiniz; Karadeniz taburlarına ait Kazak piyade birliklerinden çizmelerini çıkarmış ayaklarını havalandıran, tütün içen, yemek yiyen, kısacası paylarına düşen hayatı yaşayan askerlere rastlayacaksınız; her yerde gözünüze çarpan şey, hep o kokmuş çamur, sonra bir askeri kampa ait döküntüler, özellikle de oraya buraya atılmış her türden demir parçaları olacak. Üç yüz adım daha gittiğinizde kazılmış toprak siperleri, hendekleri, tabyaları, hazırlanmış özel alanlar üzerine yerleştirilmiş toplarıyla bir başka batarya çıkacak. Burada büyük olasılıkla göğüs siperleri dibinde kâğıt oynayan üç beş tayfayla bir deniz subayı da göreceksiniz; subay buralarda yeni ve üstelik de meraklı biri olduğunuzu fark edince büyük bir keyifle size kendi bölgesini

gezdirecek, ilginizi çeken her konuda açıklamada bulunacaktır. Deniz subayı, bir topun üzerine oturup sarı bir kâğıda sakın sakın sigara saracak, bir mazgal deliğinden öbürüne sakın sakın yürüyecek, konuşurken de sizi etkileyebilecek şeyler söylemeye çalışmayacaktır; üzerinizde az öncesine göre daha sık vızıldamaya başlamış olan kurşunlara aldırmayan siz de daha bir soğukkanlı olduğunuzu hissedecek, subaya üst üste sorular sorup anlattıklarını can kulağıyla dinleyeceksiniz. Bu subay size –tabii eğer sorduysanız– ayın 5’indeki bombardmanı, koskoca bataryada nasıl ateş edebilir durumda tek bir top ve onca top mürettebatından da yalnızca 8 kişi kaldığını, buna karşın kendisinin nasıl hemen ertesi sabah, tüm toplarına yeniden *alev kusturduğunu*¹ da anlatacaktır; denizcilerin toprak sığınağına ayın 5’inde düşen bombanın nasıl on bir askerini birden öldürdüğünü anlatıp, bataryanın mazgal deliklerinden birinden, yetmiş seksen metre ötedeki düşman siperlerini gösterecektir. Ancak, korkarım, mazgal deliğinden başınızı uzatmanızla birlikte yağmur gibi yağmaya başlayan kurşunlar bir şey görebilmenize engel olacaktır; bir şeyler görebilseniz bile çok şaşıracaksınız, çünkü düşman –denizcilerin ve askerlerin deyişiyle “o”– az ötenizde, üzerinden küçük beyaz dumanların yükselmekte olduğu şu ak taştan mevzilerdedir.

Deniz subayının size karşı gösteriş yapmak için ya da salt eğlence olsun diye toplardan biriyle birkaç kez ateş etmesi de pekâlâ mümkündür. “Mürettebat... Top başı!” komutuyla birlikte kimi piposunu cebine sokuşturan, kimi peksimetinin son kırıntılarını ağzına atan on dört denizci kabaralı çizmeleriyle tok sesler çıkararak platformu hızla geçip canlı, neşeli bir şekilde toplardan birinin başına gidip hızla doldurmaya başlayacaktır. Bu insanların yüzlerine, duruşlarına ve hareketlerine bakın: Bu elmacık kemikleri çıkık, yanık yüzlerin

Denizciler “ateş etmek” yerine “alev kusturmak” derler. (Tolstoy’un notu)

her çizgisinde, her kasında, şu omuzların genişliğinde, geniş çizme konçlarının örttüğü şu kalın, güçlü baldırlarda, her birinin sakin, telaşsız, kararlı hareketlerinde yalınlık ve inatçılık gibi Rus insanının gücünü oluşturan iki temel özelliği görürsünüz; ama savaşın tehlikelerinin, yaşanan öfke ve acıların bu temel özelliklerin yanına, sahip olunan yüce düşünce ve duygularla özsaygısının bilincinin izlerini eklediği de gözünüzden kaçmayacaktır.

Birden yalnız kulaklarınızı değil, tüm varlığınızı da sarsan korkunç bir uğultuyla neye uğradığınızı şaşıracaksınız. Hemen ardından da top mermisinin gitgide uzaklaşan ıslığını duyacak, kendinizi yoğun bir barut dumanı içinde bulacaksınız: Top, top çevresinde kımıldayan denizci gölgeleri ve oradaki her şeyi saracak bu yoğun duman. Bu atış dolayısıyla denizcilerin yaptıkları çeşitli yorumlar çalınacak kulağınıza, onların nasıl canlanıverdiklerini göreceksiniz ve belki de onlardan o anda hiç beklemediğiniz, –oysa her birinin içinde gizli– “düşmandan öç alma” duygusunun ortaya çıkışına tanık olacaksınız. “Tam mazgal deliğini buldu! İki kişi öldü gibi sanki!” Sonra sevinç dolu bir haykırış: “İşte! Götürüyorlar ölülerini!” “Fena içerlediler ama bu işe! Şimdi onlar da buraya bir tane sallarlar!” diyor biri... ve daha o sözünü bitirmeden tam karşıda çakan şimşegi, yükselen dumanları görüyor ve göğüs siperi üzerinde duran nöbetçinin haykırışını duyuyorsunuz: “Geliyo-o-or!” Bunun hemen ardından bir gülle vızıldayarak dibinizden geçiyor, hızla ve büyük bir gürültüyle toprağa çarpıp, açtığı çukurdan çevreye çamur ve taş yağdırıyor. Batarya komutanının bu işe canı sıkılıyor ve ikinci, üçüncü topların da doldurulmalarını emrediyor; düşmanın da bu atışlara yanıtı gecikmeyecek ve siz ilginç duygular yaşayacak, ilginç şeyler göreceksiniz. Nöbetçi yeniden bağırarak: “Geliyo-o-o-r!” Aynı ıslık sesi, toprağa şiddetle çarpan gülle ve onun açtığı çukurdan dört yana yağın çamurlar, taşlar... ya da “Hava-a-a-n!” diye bağır-

caktır nöbetçi ve siz düzgün, dengeli, hatta kulağa bayağı hoş gelen –ortalığı cehenneme çevirecek bir şeyle bağdaştırılması zor– ıslığını duyacaksınız havan mermisinin; sesin gitgide hızlanarak yaklaşmasıyla kara bir yuvarlak kütle göreceksiniz havada... sonra o kara kütle hızla toprağa çarpacak ve adeta elle tutulur çınlamalarla patlayacak. Islıksı sesler çıkarak taş, demir parçaları uçuşacak havada, çamur yağacak. Bu sesler eşliğinde korkuyla zevk karışımı tuhaf bir duyguya kapılacaksınız. Mermi üzerinize doğru uçarken, işte bu gelen kesin öldürecek beni, diye düşüneceksiniz, ama özsayingınız sizi ayakta tutacak ve yüreğinizin nasıl kıyım kıyım kıyıldığını hiç kimse fark etmeyecek. Ama mermi size dokunmadan geçip gittiğinde, yeniden canlanacaksınız, hatta bir an için anlatılmaz bir keyfe kapılarak, bu çok tehlikeli ölüm kalım oyununda tuhaf bir çekicilik bile bulacaksınız ve güllelerin, top mermilerinin daha da, daha da yakınına düşmesini dileyeceksiniz. İşte nöbetçi o kalın, gümbür gümbür sesiyle yeniden bağıyor: “Hava-a-a-n!” Yine o vınlama, hemen ardından da hızla yere çarpma sesi ve şiddetli patlama; ama bu kez bunlara bir insanın feryadının eşlik etmesi sizi şaşırtıyor. Sedyecilerle hemen aynı anda gidiyorsunuz, kan ve çamura bulanmış, insan dışı bir görünüme bürünmüş yaralının yanına. Göğsünün bir kısmı yok yerde yatan denizcinin. Çamur serpintileriyle beneklenmiş yüzünde ilk anda görülen şey yalnızca korku ve bu durumdaki insanlara özgü yapmacık bir vaktinden önce takınılmış acı hissi ifadesi; ama getirilen sedyede sağlam tarafının üzerine uzanınca, yüzündeki bu ifadenin yerini büyük bir sevincin ve dillendirilmemiş yüce bir düşüncenin aldığını ayırt ediyorsunuz; gözleri daha bir parlıyor, dişlerini sıkıyor, başını güçlkle kaldırıp tanı kendisini yerden kaldırdıkları anda sedyecileri durduruyor ve titrek sesle, güçlkle: “Bağışlayın kardeşler!” diyor. Bir şeyler daha eklemek istiyor bunlara, anlaşıldığı kadarıyla dokunaklı bir şeyler olmasını istiyor bunların, ancak ya-

pabildiği tek şey “Bağışlayın kardeşler!” i bir kez daha yinelemek oluyor. Bu sırada bir denizci arkadaşı yaklaşıp yaralının kalkık başına bir kasket geçiriyor ve kollarını sallayarak, alabildiğine sakın, kayıtsız bir havayla topunun başına dönüyor. Esneyerek sarı kâğıda bir sigara saran deniz subayı, sizin yüzünüzdeki dehşet ifadesine yanıt olarak, “Her gün böyle yedi sekiz olayımız olur,” diyor.

Sivastopol’ü savunanları, tam savunma yerlerinde gördünüz, şimdi de geri dönüyorsunuz: Ta yıkık tiyatronun oraya dek sağınızda solunuzda vızıldamaya devam eden mermilere, güllelere aldırış etmeden, tam bir yücelmişlik duygusu içinde, usul usul yürüyorsunuz. Çıkardığınız en önemli ve en sevindirici sonuç, düşman Sivastopol’ü asla ele geçiremez, oluyor. Yalnız bu da değil: Nerede olursa olsun Rus halkının gücünün sarsılmasının olanaksız olduğunu görüyorsunuz. Bunu bir tek aklınızın hiç ermediği bir karmaşıklıkla birbirine bağlanmış göğüs siperlerinde, ara siperlerinde, mayınlarda, toplarda değil, insanların gözlerinde, sözlerinde, tavırlarında, –Sivastopol savunucularının ruhu denilen şeyde– de görüyorsunuz. Yaptıkları şeyleri öyle sıradan bir işmiş gibi, öyle yalın, öyle kolayca, hiç zorlanmadan yapıveriyorlar ki, bu yaptıklarının yüz katını da yapabileceklerine, onların her şeyi yapabileceklerine inanıyorsunuz. Onları böyle yapan duygunun, sizin de acısını duyduğunuz mızırmızlık, kendini beğenmişlik, dalgınlık gibi duygularla hiç ilgisi olmayan, bambaşka ve çok güçlü bir duygu olduğunu anlıyorsunuz; onları gülle yağmuru altında, bizim için söz konusu olanın yüz katı fazla ölüm tehdidi altındayken bile bizim kadar soğukkanlı yaşatan şeyin... uykusuz, çamurlar içinde, canları çıkasıya çalışmalarını sağlayan şeyin bu duygu olduğunu anlıyorsunuz. Madalya, unvan ya da gözdağı... bunların hiçbirisi insanları bu zorlu koşullar içinde yaşamayı kabullenmeye zorlayamaz; onları buna yönelten başka, çok daha yüce bir

duygu olsa gerektir: Bu duygu her Rusun yüreğinin derinlerinde yatan ve nadiren yüzeye çıkıp kendini gösteren, adına yurt sevgisi denen duygudur. Kentte daha ne müstahkem mevzilerin, ne düzenli askeri birliklerin, ne kenti elde tutacak fiziksel herhangi bir olanağın bulunduğu, ama yine de onun düşmana teslim edilmeyeceğinden kimsenin kuşku duymadığı, –hani Eski Yunan’a yakışan bir kahramanın, Kornilov’un birliklerini dolaşırken “Öleceğiz, ama Sivastopol’ü vermeyeceğiz evlatlarım!” deyip de, süslü lakırdılar etmeyi bilmeyen askerlerin de ona “Öleceğiz! Hurraaa!” diye karşılık verdikleri– Sivastopol kuşatmasının ilk dönemlerine ilişkin öyküler ancak şimdi güzel birer tarihsel söylence olmaktan çıktı sizin için ve gerçek bir olguya dönüştü. Ve siz artık az önce gördüğünüz insanların o çok zor günlerde ruhsal olarak yıkılmak şurada dursun, şahlanmış bir ruh haliyle, bir kent için değil, bütün bir yurt için kendilerini zevkle ölüme hazırlayan insanlar olduklarını apaçık bir şekilde anlıyorsunuz. Kahramanının bütün bir Rus halkı olduğu Sivastopol destanının yüce izleri yıllarca silinmeden yaşayacak Rusya’da.

Hava usuldan kararmaya başladı. Batmadan hemen önce göğü kaplayan külrengi bulutlar arasından şöyle bir görünen güneş, bakırsı ışıklarıyla bulutları erguvan rengine boyarken; düzgün, geniş kabarışlarla salınan ve üzeri gemiler, çeşit çeşit teknelerle dolu zümrüdi denizi, kentin beyaz yapılarını ve caddelerinde gidip gelen insanları bir an için kızıla boyuyor. Kentte, sahil yolunda alay bandosunun çaldığı eski bir valsiz ezgileri, tabyalardan gelen ve adeta bu ezgileri yineliyormuş izlenimi veren top seslerine karışarak denizin üzerinde dolaşıyor.

Sivastopol, 25 Nisan 1855

Mayıs'ta Sivastopol

I

Sivastopol tabyalarından düşman mevzilerine ilk güllelerin atılışından bu yana altı ay geçti ve o zamandan beri düşman siperlerinden tabyalara, tabyalardan da düşman siperlerine binlerce top mermisi, gülle, kurşun atıldı ve ölüm meleği her iki taraf üzerinde uçuşunu kesintisiz sürdürdü.

Bu süre içinde binlerce insanın özsaygısı yerle bir oldu, binlercesinin başı göğe erdi ve binlerce insan da huzura ölümün kucağında kavuştu. Kim bilir kaç yıldız, kaç madalya, kaç Aziz Anne ve Vladimir nişanı iliştirildi göğüslere, bunların ne kadarı söküldü; kim bilir kaç pembe tabut ve kaç tabut örtüsü indirildi yer altına? Oysa hâlâ top sesleri geliyor tabyalardan ve Fransızlar hâlâ havanın açık olduğu akşamlarda bastıramadıkları bir heyecan ve batıl bir korkuyla ordugâhlarından Sivastopol tabyalarının delik deşik olmuş sarımsı topraklarına gözlerini dikip buralarda gezinen Rus denizcilerinin siluetlerini izliyor, tehditkâr top namlularının dışarı uzandığı mazgalları sayıyorlar ve hâlâ telgraf kulesine tırmanmış bir seyrüsefer astsubayı elindeki dürbünle Fransızların alacalı gölgelerini, bataryalarını, çadırlarını, Yeşil Tepe üzerinde hareket eden kollarını ve siperlerinden yer yer yükselen küçük duman bulutlarını izliyor ve hâlâ dünyanın

çok değişik yerlerinden çeşit çeşit insan, her biri kim bilir hangi arzularla, niyetlerle, ama hepsi büyük bir heyecanla buraya, bu uğursuz yere akıyor.

Ama diplomatların çözemedikleri bir sorunun barut ve kanla çözümlenebilmesi çok daha zor galiba.

Sık sık düşündüğüm tuhaf bir şey vardır: Savaşan taraflardan biri ötekine, iki ordudan da birer askeri evlerine göndermeyi önerseydi ne olurdu? Tuhaf bir düşünce gibi geliyor, ama neden uygulanmasın ki? Sonra her iki taraftan da birer asker daha terhis edilecek, derken üçüncüler, sonra dördüncüler... iki orduda da birer asker kalana dek sürdürülecek bu iş (iki ordunun da sayıca eşit güçte olduğunu ve niceliğın nitelikle yer değiştirebileceğini varsayıyoruz). Bu durumda, akıllı varlıkların akıllı temsilcileri arasında ortaya çıkan gerçekten karmaşık siyasal sorunlar ille de dövüşerek çözülecekse, varsın bu iki asker dövüşsünler: Biri kenti kuşatsın, öbürü de savunsun!

Bir paradoks gibi görünebilir bu düşünce, ama doğrudur. Gerçekten de, müttefiklerin tek bir temsilcisine karşı savaşan tek bir Rus ile, her ikisi de seksener bin kişilik iki ordunun çarpışması arasında ne fark vardır? Yüz otuz beş bine karşı yüz otuz beş bin? Yirmi bine karşı yirmi bin? Yirmiye karşı yirmi? Bire karşı bir? Bu sayıların hiçbirisi ötekinden daha mantıklı değildir. Hatta sonuncusu galiba en mantıklı olanı, çünkü en insancıl olanı o. İki şeyden biri: Ya savaş bir çılgınlık ya da bu çılgınlıktan geri duramıyorlarsa insanlar akıllı yaratıklar değiller, ki nedense böyle düşünmeye alışmışızdır.

II

Kuşatılmış Sivastopol'de bulvardaki oturma yerlerinin hemen yanında bir alay bandosu çalışıyor, askerlerle onlara eşlik eden kadınlardan oluşan bir kalabalık da bayram havası içinde dalgalanıyordu. Sabah İngiliz mevzileri üstünde yükselen cıvıltılı bahar güneşi önce tabyalara, ardından da Nikolay Kışlası üzerinden kente yönelmiş, bunların tümünü aynı coşkuyla ısıttıktan sonra, ufukta gümüşsü pırıltılar içinde usul usul kımıldayan masmavi denize doğru alçalmaya başlamıştı.

Sahil yolunun sol yanını tutmuş küçük denizci evlerinin birinden çıkan uzun boylu, hafiften kambur bir piyade subayı, ellerinde aklıyla çok da övünülemeyecek beyaz eldivenler, başı önünde, dalgın dalgın bulvara giden yokuşu tırmanmaya başladı. Dar alınlı, çirkin denilebilecek yüzünün ifadesi onun kıt akıllı olduğunu gösteriyor gibiyse de, aynı yüz sağduyu sahibi, dürüst, düzenliliğe eğilimli biriymiş izlenimi de vermiyor değildi. Vücut yapısının pek hoş olduğu söylene-
mezdi: Upuzun bacakları vardı, hareketleri sanki utanıyormuş gibi beceriksizceydi. Başında yeni sayılabilecek bir kasket, üzerinde rengi biraz tuhaf –leylak rengi– ince bir kaput vardı, yakanın kıvrımında altın bir saat zinciri göze çarpıyordu. Pantolon paçaları subyeliydi; ayaklarında ökçeleri biraz çarpılmış olmakla birlikte buzağı derisinden, yeni, temiz çizimler vardı. Deneyimli bir askeri göz, bir piyade subayında görülmesine pek alışılmamış bu eşyalardan çok, adamın ge-

nel havasından onun sıradan bir piyade subayı değil, daha yüksek rütbeli birisi olduğunu hemen ayırt ederdi. Yüz çizgileri saf Rus kökenini ele vermiyor olsaydı, bir Alman olduğu düşünülebilirdi; ya da bir emir subayı ya da alay levazım subayı (ama o zaman mahmuz olurdu çizmelerinde) ya da süvari veya muhafız alayı mensubu iken, seferberlik süresince geçici olarak piyadeye ayrılmış bir subay... Gerçekten de süvari sınıfından bir subaydı bu ve şu anda da bulvara giden yokuşu tırmanırken akli eski bir arkadaşından az önce aldığı mektuptaydı. Emekliye ayrılmış bu eski arkadaş ve meslektaş, T. vilayetinde bir toprak sahibiydi; karısı solgun yüz-lü, mavi gözlü Nataşa da kendisinin candan dostuydu. Mektubunun bir yerinde şöyle diyordu arkadaş:

“*Invalid*’i¹ getirdiler mi, Pupka (emekli Ulan’ın² karısına taktığı addı bu) yıldırım gibi kapıya koşar, gazeteleri kaptığı gibi ya *çardak*’ta –oradaki S biçimli koltukta– ya da *salon*’da alır soluğu (alayınız bizim kente konduğunda ne harika kış geceleri geçirirdik orada, hatırlıyoursundur!), sonra da doymak bilmezce sizin kahramanlıklarınızı okur; bunun nasıl bir okuma olduğunu imkânı yok gözünüzde canlandıramazsınız. Senin hakkında ikide bir şöyle şeyler söylüyor: ‘Şu Mihailov öyle candan, öyle sevimli bir insan ki, kendisini gördüm mü öpücüklere boğasım geliyor. O şimdi *tabyalarda çarpışıyor*, kahramanlıklarından dolayı kendisine Aziz Georgiy nişanı verileceğinden eminim; ayrıca da hakkında sayfa sayfa yazılar yer alacak gazetelerde.’ Ve daha neler de neler... sonuçta ben ciddi biçimde kıskanmaya başlıyorum seni.” Bir başka yerde ise şunları yazıyordu: “Gazeteler öyle geç geliyor ki buraya! Gerçi ağızdan ağza dolaşan sözlü haberler istemediğin kadar, ama bunlara da ne kadar inanabilir ki insan?

Invalid – (Malul anlamında) Dönemin askerlere yönelik bir gazetesi. (ç.n.) Ulan –Moğolca ve Tatarcada mızraklı süvari anlamında kullanılan sözcük. Önce Polonya’da, daha sonra da tüm Avrupa’da hafif süvari birlikleri ve bu birliklerin mensupları için kullanılır oldu. (ç.n.)

Örneğin, senin de tanıdığın *müziksever genç hanımlar* dün Napolyon'un bizim Kazaklar tarafından tutsak alındığını ve Petersburg'a yollandığını söylüyorlardı; eh, bunun inanılacak bir yanı olmadığını anlarsın! Geçenlerde de Petersburg'dan biri geldi; bir bakanın yanında özel bir görevle çalışan, son derece sevimli bir insandır kendisi ve şu anda burada bunun nasıl bulunmaz bir *gaynak* olarak görüldüğünü imkânı yok anlayamazsın sen oralarda. İşte onun anlattığına göre bizimkiler Yevpatorya'yı almışlar, *böylece de Fransızların Balaklava'yla iletişimleri kopmuş*; bu çarpışmalar sırasında bizim kaybımız iki yüz, Fransızların ise on beş binmiş. Karım öyle taşkın bir sevince kapıldı ki bu haberden dolayı, bütün gece *kafayı çekti*; içinde bir ses bu çarpışmalarda senin üstün başarılar gösterdiğini söylüyormuş...”

Burnu büyük okurlar, olasılıkla, benim özellikle italik yazdığım sözlere ve mektubun genel havasına bakarak, çizimleri çarpık Üsteğmen Mihaylov'un, onun tuhaf bir coğrafya anlayışı olan, kaynak sözcüğünü *gaynak* biçiminde yazan arkadaşının ve S biçimli koltukta oturan solgun yüzlü dostun (ki okur Nataşa adını taşıyan bu solgun yüzlü dostu tırnakları kir tutmuş biri olarak gözünde canlandırırsa hiç de haksız sayılmaz) ne kadar ciddi, akli başında insanlar olduklarına ilişkin olarak, onların pek de lehine sayılmayacak bir fikir sahibi olmuşlar ve bütün bu aylak, pis taşra yaşamını haklı olarak küçümsemişlerdir; ancak Üsteğmen Mihaylov o solgun benizli taşralı dostunu tatlı bir hüznle anıyor, onlarla akşamları çardakta oturup *duygulardan* söz edişlerini, çalışma odasında üç beş kopeğine iskambil oynayışlarını, bu sırada iyi yürekli *ulan* dostunun nasıl sinirlenip cezaya kaldığını, karısının onun bu hallerine nasıl güldüğünü ve bu insanların kendisine nasıl içten bir dostluk gösterdiklerini anımsıyordu (solgun yüzlü dostuyla ilgili olarak galiba bu *duygulardan* biraz daha fazlası söz konusuydu); tüm bu insanlar, çevreleriyle, içinde bulundukları ortamlarıyla harikulade tatlı, insanın içine neşeler saçan pembe ışıltılarla canla-

nıyorlardı gözünde ve üsteğmen hatıralarına gülümseyerek bu aziz mektubun bulunduğu cebine dokunuyordu. Piyade alayındaki bugünkü yaşamı, bir süvari olarak, hanımların gözde kavalyesi olarak gerçekten pek keyifli olan T. kentindeki yaşamının yanında çok sönük kaldığı için, bu anılar Üsteğmen Mihaylov'un gözünde büsbütün güzelleşiyordu.

Eski çevresi bugünkünden öylesine yüksekti ki, duygulanıp açıldığı anlarda piyade arkadaşlarına vaktiyle kendine ait yaylısının olduğunu, vali konağındaki balolarda dans ettiğini ve sivil bir generalle iskambil oynadığını anlatacak oldu mu, salt karşı koymak ya da aksini kanıtlamak içlerinden gelmiyormuş gibi onu kayıtsızlıkla ve kuşkuyla dinlerlerdi. Sanki, "Varsın konuşsun!" derlerdi; "Madem dostlarının votka içip sarhoş olmalarını, eski püskü iskambil kâğıtlarıyla çeyrek kopeğine oyun oynamalarını ve genel olarak birbirleriyle ilişkilerindeki kabalığı bayağı bulmuyor, o zaman bunu onun son derece geçimli, uysal, akliselim sahibi bir insan olmasına vermemiz gerekir."

Anıların ardından Üsteğmen Mihaylov kendini ister istemez düşlere, umutlara dalmış buldu. Çarpık ökçeli çizmeleleriyle daracık sokakta yürürken, "Nataşa bir gün *Invalid*'de düşman topu üzerine ilk tırmanan adam olarak benim Aziz Georgiy nişanı aldığımı okusa kim bilir nasıl şaşırırdı! Eski terfi usulüne göre hemen yüzbaşı yapılırdım o zaman. Sonra da bu yıl içinde binbaşılık gelirdi, savunma hattı komutanlığı. Çünkü bu savaşta çok asker kaybedildi, daha da kaybedileceği geride... Derken yeni çarpışmalar ve tanınmış bir subay olarak iş elbet yine bana düşecek: Bir alayı verecekler komutama, yarbay olacağım... boynuma Anna nişanı takılacak... sonra gelsin albaylık..." Bir çırpıda generalliğe ulaşmış, hatta bu arada hayalinde ölmüş olan arkadaşından dul kalan Nataşa'yı ziyaret etmek gönlü yüceliğini bile gösteriyordu... ki tam o sırada bulvardan gelen müzik sesi iyice güçlendi, kendini bir anda büyük bir kalabalığın içinde buluverdi: İşte yine ürkek, beceriksiz, önemsiz bir piyade üsteğmeniydi.

III

Önce, hemen yanı başında alay bandosunun durduğu pavyona yöneldi; müzisyenlerin karşısında nota sehpası yerine, notaları onların okuyabilecekleri şekilde ellerinde tutan aynı alaydan askerler vardı; bunların çevresini ise müzik dinlemekten çok sağa sola bakınan bir kalabalık oluşturuyordu: Yazıcılar, askeri okul öğrencileri, yanlarında çocuklarla dadılar, *eski* kaputlar içinde subaylar. Pavyonun çevresinde duran, oturan ya da dolaşanların çoğu denizciydi; bunlar arasında yaverlerle, beyaz eldivenli, yepyeni kaputlu subaylar da göze çarpıyordu. İki yanı ağaçlıklı geniş bulvarda her sınıftan subayla, kimi şapkalı, çoğu eşarplı, kimi de başı açık çok sayıda kadın vardı ama bunların hiçbiri yaşlı değildi, hatta hemen hepsi gençti. Aşağıda, bembeyaz akasya çiçeklerinin mis kokular yaydığı gölgeli yolda insanlar büyüklü küçüklü gruplar halinde oturuyor ya da dolaşıyorlardı.

Bulvarda Üsteğmen Mihaylov'a rastlamaktan kimseler özel bir mutluluk duymamış gibiydi; bunun tek istisnası, elini büyük bir coşkuyla sıkan, aynı alaydan arkadaşları Yüzbaşı Objogov'la Yüzbaşı Suslikov'du belki. Ama bunların da ilkinin üzerinde devetüyü bir pantolon, eski, eprimiş bir kaput vardı, üstelik eldivenleri yoktu ve kıpkırmızı yüzü tere batmıştı; öbürü ise öyle bağırarak konuşuyordu, hareketleri öyle senlibenliceydi ki, elleri beyaz eldivenli subayların önünde onlarla birlikte görünmek utanç vericiydi; çünkü bu subaylardan bir yaver yüzbaşıyla az önce selamlaşan Mihaylov'un, karargâh subayı olan bir başkasıyla da -ortak bir

dostlarının evinde iki kez karşılaştıkları için— selamlaşabilmesi olasılığı vardı. Kaldı ki her gün kendileriyle altı kez karşılaşıp el sıkıştığı Objogov ve Suslikov beylerle yürümenin ne gibi bir keyifli yanı olabilirdi; hem o *bando*'ya bunun için gelmemiştii ki.

O demin selamlaştığı yaver ve arkadaşlarının yanına gidip onlarla konuşmak istiyordu, ama bunu Yüzbaşı Objogov ve Suslikov'la Teğmen Paştetskiy ve ötekiler görsünler diye değil, yaver ve arkadaşları zarif, hoş insanlar oldukları için, üstelik bütün haberleri bildiklerinden ona da belki bir şeyler anlatırlar diye istiyordu...

İyi de, Üsteğmen Mihaylov neden çekiniyor, niçin Yaver ve arkadaşlarının yanlarına bir türlü gidemiyor? “Ya selamımı almazlarsa diye düşünüyor,” Mihaylov. “Ya da hadi aldılar diyelim, ya ben orada değilmişim gibi aralarında söyleşmeye devam ederlerse? Ya da kafalarını çevirirler ve ben orada, *aristokratlar* arasında tek başıma kalakalırsam?” *Aristokratlar* sözcüğü (hangi katmanlardan oluşursa oluşsun, yüksek çevreler, seçkinler anlamında), galiba bu kavramın hiç olmaması gereken Rusya'da bir süredir epey popülerlik kazanmış gibi. Kibrin sızabildiği —ki o kahrolası tutkunun sızmadığı yer mi var?— ülkenin her yerine, her toplumsal kesime yayılmış gibi bu kavram: Tüccarlar, memurlar, kâtipler, subaylar arasında, Saratov'da, Mamadış'ta, Vinnitsa'da... kısacası, insanın olduğu her yerde onu görüyorsunuz. Kuşatma altındaki Sivastopol'de de insan çok olduğu için, her yerde kibir, dolayısıyla da aristokrat görülüyor; oysa *aristokrat* olsun ya da olmasın, bu kentte ölüm kol gezdiği için, herkes her an ölebilir. Yüzbaşı Objogov için Üsteğmen Mihaylov *aristokrattı*, çünkü temiz bir kaputu ve eldivenleri vardı, bu yüzden de ona biraz saygı duymakla birlikte, katlanamazdı da. Üsteğmen Mihaylov için, Yaver Kalugin *aristokrattı*, çünkü kendisi bir yaverdi ve öbür yaverle “sen” diye konuşuyordu; bu yüzden de kendisinden korksa bile, ona karşı

pek de iyi duygular beslemezdi. Yaver Kalugin için Kont Nordov *aristokrattı*; içinden, çarın yaverliğini yaptığı için ona ne küfürler sayar dökerdi. Korkunç bir sözcük şu *aristokrat*! Teğmen Zobov, az ötede bir karargâh subayıyla oturmakta olan arkadaşının önünden geçerken kendini zorlaya zorlaya neden kahkahalarla gülüyor öyle, hem de ortada gülünecek bir şey yokken? *Aristokrat* değilsem de sizden kötü durumda da değilim mi demek istiyor? Peki karargâh subayı niye öyle kendinin olmayan bir sesle konuşuyor: Tembel, hımm, mızmız, konuşmaya üşenirmiş gibi? Kendinin bir aristokrat olduğunu ve onun gibi bir teğmenle konuşmaya gönül indirmekle lütufta bulunduğunu kanıtlamak için mi? Ya şu genç yunker?¹ İlk kez gördüğü ve yanına yaklaşmaya asla cesaret edemeyeceği genç kızın ardından koştururken o el sallamalar, göz kırpmalar ne oluyor? Delikanlı çevredeki bütün subaylara, evet, hepinize selam vermek zorundayım, ama yine de aristokratım ve keyfim de yerinde demek ister gibi sanki? Şu topçu yüzbaşı, iyi yürekli emir erine neden öyle kaba davranmış olabilir? Çevredeki herkese, kimseye yalakalık etmek gibi bir zorunluluğu bulunmadığını ve *aristokratlara* da ihtiyacı olmadığını göstermek için mi?

vs. vs. vs. vs.

Kibir, kibir, kibir... Her yerde kibir. Hatta bir mezarın ağzında, yüce amaçlar uğruna ölmeye hazır insanlar arasında bile kibir. Kibir! İçinde bulunduğumuz yüzyılın karakteristik özelliği ve özel bir hastalığı sanki bu? Neden geçmiş toplumların yaşamında bu tutkudan veba ya da kolera kadar bahsedilmiyordu? Neden yüzyılımızda yalnızca üç tür insan var: Bunlardan birinciler kibir kaçınılmaz bir olgudur deyip onu adil bulur ve kendilerini gönül rahatlığıyla ona teslim ederler; ikinciler onu bir mutsuzluk olarak görürler, ama ona

Subay adayı – (Eskiden) Henüz subay olmamış, askeri okul öğrencisi; adaylık süreleri bitince asteğmen rütbesiyle subaylığa başlardı. (ç.n.)

karşı konulamayacağını savunurlar ve sonuncular bilinçsizce, kölece kendilerini onun etkisine bırakırlar. Neden Homeros'lar, Shakespeare'ler aşkı, onuru, acıyı şakıdılar da, günümüzün edebiyatında yalnızca "Züppelik" ve "Gösterişçilik" öyküleri ha babam yinelenir durur?

Üsteğmen Mihaylov iki kez *kendi aristokratlarının* yanından geçti, ama cesaret edip yanlarına gidemedi, üçüncü girişiminde bütün cesaretini toplayıp yaklaştı. Dört subaydan oluşuyordu grup: Mihaylov'un da tanıdığı Yaver Kalugin, Kalugin için bile biraz aristokrat sayılan Yaver Prens Galtsin; emekli olduktan sonra, biraz yurtseverliğinden, biraz kibrinden, ama en önemlisi *herkes* böyle yaptığı için yeniden göreve dönen şu "122'likler" diye adlandırılan sosyete takımından Yarbay Neferdov; buraya gelir gelmez hemen hoşnutsuzlar arasına katılan, hiçbir şey yapmayan, hiçbir şeyden anlamayan, buna karşın üst makamlarca yayımlanan her emri, yönergeyi yerden yere vuran, yaşlı bir Moskovalı kulüp kuşu ile yine "122'lik" kahramanlardan Süvari Yüzbaşı Praskuhin. Mihaylov'un şansına Kalugin'in keyfi yerindeydi (general az önce kendisiyle pek gizli bir şeyler konuşmuştu ve Petersburg'dan buraya geldiğinden beri Prens Galtsin onun evinde kalıyordu) bu nedenle de Üsteğmen Mihaylov'a elini *uzatmayı* kendisi için alçaltıcı bulmadı; oysa tabyalarda Mihaylov'la sık sık birlikte olan, kim bilir kaç kez onun votkasını, şarabını içen, hatta bir preferans oyununda ona on iki buçuk ruble borçlanan Praskuhin aynı şeyi yapmaya cesaret edemedi: Fazla tanımadığı Prens Galtsin'in önünde sıradan bir piyade üsteğmenle tanışıyor olduğunun ortaya çıkmasını istemediği için belli belirsiz bir baş selamıyla yetindi.

"E, üsteğmen," dedi Kalugin, "ne zaman yeniden tabyacı olacaksınız? Şvarts müstahkem mevkiindeki karşılaşmamız sizin de hatıranızda mı? Amma hareketliydi ortalık, öyle değil mi?"

O gece kendisi siper çukurunda iki büklüm, Kalugin'e doğru sürünürcesine ilerlerken, onun büyük bir güvenle,

dimdik, kılıcını tıkırdata tıkırdata kendisine doğru yürüyüşüyle düştüğü acıklı durumu hatırlayan Mihaylov:

“Öyleydi, evet” dedi. “Aslında oraya yarın gitmem gerekiyordu, ama bir subayımız hastalanınca...” diye sürdürdü; niyeti, sıranın kendisinde olmamasına karşın, 8. Bölük komutanının hastalanması ve geride komutayı devralacak bir üsteğmenden başka kimsenin kalmamış olması dolayısıyla, Teğmen Nepşıtseskiy’nin yerine kendisinin yollanmasını bizzat önermeyi bir görev bildiğini, dolayısıyla da bugün tabyaya gideceğini açıklamaktı.

Ama Kalugin onu sonuna dek dinlemedi bile. Prens Galtsin’e dönerek:

“İçimde bir his, bugünlerde bir şeyler olacağını söylüyor,” dedi.

Mihaylov ürkekçe ve bir Kalugin’in, bir Galtsin’in gözlerinin içine bakarak:

“Yani sizce bugün bir şey olmayacak mı?” dedi.

Kimseden yanıt gelmedi. Yüzünü buruşturan ve Mihaylov’un şapkasının kenarından gözünü bir noktaya diken Prens Galtsin, böylece bir süre baktıktan sonra:

“Şu kırmızı eşarplı kız pek güzele benziyor, tanır mıydınız kendisini üsteğmen?” dedi.

“Evet. Benim evin orada oturan bir denizcinin kızıdır,” dedi üsteğmen.

“Gidip kendisine daha yakından bakalım.”

Ve bir yanına Kalugin’i, bir yanına da Mihaylov’u alıp ikisinin birden kollarına giren Galtsin, bu hareketinin ikinci kişiye büyük mutluluk vereceğini önceden biliyordu, ki tam da öyle oldu.

Üsteğmen biraz kör inançlıydı; çarpışma öncesi kadınlarla ilgilenmek büyük günahtı inancına göre, ama şu anda bu işlerin tam adamıymış havalarındaydı ve görüldüğü kadarıyla da buna ne Galtsin, ne de Kalugin inanmışa benziyorlardı; pencerelerinin önünden geçerken üsteğmenin birkaç kez

kızardığını fark eden kırmızı eşarplı kızı da çok şaşırtmıştı onun bu davranışı.

Hemen arkalarından yürüyen ve sık sık Prens Galtsin'in kolunu dürterek Fransızca uyarılarda bulunan Praskuhin'in yapacağı bir şey yoktu, çünkü yol dört kişinin yan yana yürüyebileceği kadar geniş değildi, o nedenle de ilk tur boyunca hep arkadan yürümek zorunda kaldı, ancak ikinci turda kendisine yaklaşıp bir şeyler söyleyen ve *aristokratlar* grubuna katılmayı arzu eden korkusuz deniz subayı Sevryagin'i koluna takmayı başardı. Ünlü kahraman kaslı ve onurlu kolunu, pek de iyi bir insan olmadığını herkesin –hatta Servyagin'in kendisinin bile– çok iyi bildiği Praskuhin'in koluna seve seve geçirdi. Ama Praskuhin, Prens Galtsin'e, “şu denizci”yle tanışıklığını açıklarken onun büyük bir yiğit olduğunu söylediğinde, bir gün önce 4. Tabya'yı ziyareti sırasında yirmi adım ötesinde bir top mermisinin patlayışına tanık olan, bu nedenle de kendini yiğit olduğu söylenen “şu bay”dan daha az yiğit olarak görmediğini söyleyen Prens Galtsin, insanların değimsiz şeylerden ün kazandıkları fikrinde olduğunu da ekledi ve Servyagin'in üzerinde bile durmadı.

Üsteğmen Mihaylov için öyle büyük bir keyifti ki bu grupla birlikte dolaşıp durmak, T'den gelen o sevimli mektubu, tabyaya gönderilecek olmaktan dolayı içini saran karanlık düşünceleri, en önemlisi de saat yediye kadar evde olması gerektiğini unutup gitmişti. Bıraksalar hiç ayrılmazdı gruptan, ama artık bakışlarını ondan kaçırıp yalnızca kendi aralarında konuşmaya başlamışlar, böylece de artık gitmesi gerektiğini söylemeye çalışmışlardı, ama o anlamamıştı; sonunda yollarını değiştirip bambaşka bir yana yürüyüp gittiler. Ama bu bile üsteğmenin keyfini bozmadı, bu nedenle de, dün gece 5. Tabya'nın kazamatına gelişinden bu yana aşırı kendine güvenli, gururlu olan ve tabya ziyaretinden dolayı kendisini kahraman sayan yunker Baron Pest'in yanından geçerken, berikinin kuşkulu ve kibirli bir tavırla hazır ola geçip şapkasını çıkarması hiç canını sıkmadı.

IV

Ancak evinin eşiğinden içeri adım attığı anda üsteğmenin zihnine bambaşka düşünceler üşüştü. Odasının yer yer dalgalı toprak zemini, kâğıt yapıştırılmış çarpık pencereleri; eski karyolası ve karyolanın hemen üzerine gelecek şekilde duvara çakılmış, üzerinde bir Amazon'un görüldüğü duvar halısı ile çivilere asılmış Tula işi iki tabanca; odayı paylaştığı yunkerin pis basma yorganiyle yatağı; yağlı, darmadağınık saçlarıyla kaşına kaşına yattığı köşeden kalkmakta olan uşağı Nikita; eski kaputu, sivil çizmeleri ve bir kenarından, içine votka doldurulmuş bira şişesinin boynuyla, bir kalıp beyaz peynirin ucunun görüldüğü, tabya için hazırlanmış azık çıkını gözüne çarpınca birden, dehşete benzer bir duyguyla, bugün bölüğünü sipere götüreceğini ve bütün gece orada kalacağını anımsadı.

“İçimde bir ses bu gece öleceğimi söylüyor,” diye düşündü üsteğmen. “En önemlisi de, sıra bende değildi, ben kendim ortaya atıldım. Böyle, benim gibi belaya çanak tutanlar, kesinlikle belalarını bulurlar. Nepşitsetskiy olacak lanet herifin nesi var ki? Turp gibi olduğuna kalıbımı basarım, ama işte onun yüzünden bir başkası ölecek burada. Ve kesinlikle ölecek. Şu var ki, ölmezsem herhalde madalya kazanırım. Madem Teğmen Nepşitsetskiy hasta, izin verirsiniz onun yerine ben gideyim dememin, alay komutanının çok hoşuna gittiği-

ni fark ettim. Binbaşılığa yükseltmeseler bile herhalde bir Vladimir nişanı verirler. Ne de olsa bu 13. gidişim tabyaya! Tuh! İşe bak: 13! Uğursuz sayı! Öldürecekler... kesinlikle öldürecekler... hissediyorum bunu. Ama birinin de gitmesi gerek, koca bölük... nasıl bırakılır bir asteğmenin komutasına! Ters bir durum olsa, bütün alayın, dolayısıyla da ordunun onuru gitti demektir. *Boynumun borcu*du gitmek... evet, *boynumun borcu*. Ama yine de içimde bir ses, bir önsezi..." üsteğmen, ne zaman tabyaya gidecek olsa kendisini bu önsezinin daha zayıf ya da daha güçlü biçimde yokladığını unutmuşa benziyordu; öte yandan, tabyaya giden herkesin farklı şiddetlerde de olsa aynı önseziyi yaşadığından da haberi yok gibiydi. Zekâ yönünden fazlaca övünülesi bir durumları olmayan herkes gibi görev anlayışı kavramı çok gelişmiş olan üsteğmen, kendini bununla bir parça da olsa yatıştırmayı başarinca, masaya oturup son zamanlarda para sorunları yüzünden aralarının pek de iyi olmadığı babasına veda mektubu yazmaya başladı. On dakika sonra mektubu yazıp bitirince gözyaşları içinde masadan kalktı, bildiği bütün duaları içinden okuyarak (uşağının önünde yüksek sesle dua etmeyi ayıp sayıyordu) üzerini değiştirmeye başladı. Aslında şu anda, rahmetli anacığının verdiği ve kendisinin de özel bir inanç beslediği Mitrofanı ikonacığını da öpebilmek için şiddetli bir istek duyuyordu, ama Nikita'nın önünde böyle bir şey yapmaya utandığı için, bütün ikonalarını üniformasının içine öyle bir sokuşturdu ki, sokağa çıktığında düğmelerini çözmeden hepsini eline alabilecekti. Tabyaya giderken hep eski üniforma ceketini giyen üsteğmen, anlaşılan bu ceket onarılmadığı için kendisine yeni ceketini tutan sarhoş, kaba uşağına:

"Ceketim niye tamir edilmedi? Tek yaptığın uyumak!" diye söylendi ters ters.

"Ne uyuması?" diye homurdandı Nikita. "Köpek gibi koşturup duruyorum her gün, pestilim çıkıyor... uyumak kim, ben kim!"

“Yine sarhoşsun sen!”

“İçiyorsam kendi paramla içiyorum... başıma kakacağınız bir şey yok!”

“Hayvan seni! Kes sesini!” diye bağırarak üsteğmen az kalsın bir tane indirecekti uşağına. Daha önce biraz canı sıkılmışken, şu anda çok kızmıştı; on iki yıldır yanında olan ve epeyce de şımarttığı Nikita’nın kabalığı karşısında sabrı tükenivermişti.

“Hayvan, hayvan?” diye yineledi uşak. “Niye bana hayvan diye sövüyorsunuz ki efendim? Sövmek için hiç uygun bir zaman değil!”

Mihaylov nereye gitmekte olduğunu düşününce kendinden utandı:

“Sabır taşı olsa dayanamaz sana Nikita!” dedi sevecen bir sesle, sonra yüzü kızarak ekledi: “Masanın üstünde babama yazdığım bir mektup var. Hiç dokunma, orada öylece dursun!”

“*Kendi parasıyla*” içtiği içkinin iyice duygusallaştırdığı Nikita:

“Baş üstüne efendim!” dedi, ağlamaya hazır bir halde ve gözlerini belertip bekledi.

Üsteğmen kapıya çıkıp da, “Hoşça kal Nikita!” deyince, uşak artık daha fazla dayanamadı ve yapmacık hıçkırıklarla sarsıla sarsıla, öpmek için efendisinin ellerine atıldı, “Hoşça kalın efendim, hoşça kalın!” dedi hıçkırıklara boğularak.

Bir denizci dulu olan ve hemen oracıkta dikilmekte olan yaşlı ev sahibesi de bu dokunaklı sahneye ilgisiz kalamadı; gözyaşlarını entarisinin kirli yeniyle sildi ve kibar takımı böyle acılar çektikten sonra, onun gibi yoksul bir dul kadının payına nelerin düştüğünü kimselerin bilemeyeceğine dair bir şeyler mırıldandı ve sarhoş Nikita’ya kim bilir kaçınıcı kez yaşadığı acıları anlatmaya başladı: Kocasını nasıl daha ilk ordumanda ölmüş, küçücük kulübelerini nasıl dümdüz etmişler (şu anda oturduğu ev kendisinin değildi) vb. vb. Efen-

disi gidince Nikita piposunu yaktı, ev sahibesinin kızını votka almaya gönderdi, hemen sonra da ağlamayı bıraktı... bıraktığı gibi, yaşlı kadınla bir kova sorununu tartışmaya başladı: Nikita'ya göre kovayı ezip yamultan yaşlı kadından başkası değildi.

Hava kararmak üzereyken bölüğüyle tabyaya doğru yaklaşmakta olan üsteğmen, "Belki de yalnızca yaralanı-
rım?" diye düşünüyordu. "Ama nerenden? Şuramdan mı? Yoksa buramdan mı? Ve nasıl, ne şekilde?" Elini bir karnı-
na, bir göğsüne götürüyordu bunları düşünürken. Sonra ba-
caklarının üst bölümünü düşünerek, "Ya buradan yaralanır-
sam?" dedi. "Bakarsın, sıyrır geçer? Ama şuraya bir şarap-
nel gelirse, işim bitti demektir!"

Hendekler boyunca iki büklüm ilerleyerek siperlerin so-
nuna sağ salım gelen üsteğmen, burada, istihkâm subayıyla
birlikte adamları çeşitli görevler için dağıttı, bu sırada hava
iyiden iyiye kararmıştı; bu iş de bitince göğüs siperinin boy
çukuruna girdi. Fazla atış yoktu; arada bir bazen bu taraf-
tan, bazen *onun* taraftan bir şimşek yükseliyor, bir top mer-
misinin akkorlaşmış tapası yıldızlı gecede ışıklı bir yay çizi-
yordu. Ama mermiler hep üsteğmenin bulunduğu çukurun
uzak sağına, soluna ya da gerisine düşüyorlardı: Böylece
üsteğmen biraz sakinleşti, bir yudum votka içti, peynir kalı-
bından ısırды, bir sigara yaktı, dua edip birazcık olsun uyu-
mak istedi.

V

Prens Galtsin, Yarbay Neferdov ve bulvarda rastlantıyla karşılaştıkları yunker Baron Pest, kimsenin kendisini çağırmadığı ve kimsenin de kendisiyle konuşmadığı –ama yine de gruptan ayrılmayı bilmeyen– Praskuhin’le birlikte bulvardan aşağı yürüyüp Kalugin’e çay içmeye gittiler.

“Şu Vaska Mendel hikâyesinin tümünü anlatmadın banna,” dedi Kalugin, kaputunu çıkarıp pencerenin önündeki yumuşacık koltuğuna kurulur ve Hollanda keteninden kollalı gömleğinin yaka düğmesini açarken. “Nasıl evlendiydi, bir anlatsana?”

“Öyle gülünç bir hikâye ki! *Je vous dis, il y avait un temps où on ne parlait que de ça à Petersbourg,*”¹ dedi gülümseyerek Prens Galtsin; oturmakta olduğu piyanonun başından hop diye kalkıp, Kalugin’in yanına, pencere kenarına oturmuştu bunları söylerken. “Öyle gülünç ki! Hikâyeyi bütün ayrıntılarıyla biliyorum.” Ve canlı, neşeli bir şekilde, keyif duyarak, bizi ilgilendirmedeği için burada yer vermeyi düşünmediğimiz bir aşk hikâyesi anlatmaya başladı.

Ancak ilginç olan, yalnızca Prens Galtsin değil, kimi pencere kenarına, kimi piyano başına, kimi de kaldırıp bacaklarını bir sandalyeye atmış bu beylerin tümü de bulvarda ol-

Fr. – Bir ara Petersburg’da yalnızca bundan söz ediliyordu. (ç.n.)

duklarından bambaşka bir havadaydılar: Piyade subaylarına karşı takındıkları o gülünç kibirlerinden, burnundan kıl aldırmaz havalarından eser yoktu; burada “kendi aralarında”ydılar; özellikle de Kalugin ve Prens Galtsin pek bir tatlı, sevecen, neşeli, iyiydiler. Petersburglu meslektaşlar ve tanıdıklar üzerine konuşuyorlardı.

“Maslovskiy’den haberi olan var mı?”

“Hangisi? Leyb-Ulan mı, süvari muhafız alayındaki mi?”

“İkisini de tanırım. Süvari muhafız alayındakini ilkokulu bitirdiği çocukluk günlerinden beri bilirim. Yaşlı olanını soruyorum: Yüzbaşı oldu mu?”

“Oh-ho, ta ne zaman!”

“Bir çingene kızı vardı... onu da yanı sıra taşıyıp duruyor mu?”

“Yok. Bıraktı onu.”

Bu türden şeylerdi konuştukları.

Bir ara Prens Galtsin piyano başına oturdu ve harika bir çingene şarkısı çaldı. Ardından Praskuhin oturdu piyano başına ve kimse kendisinden böyle bir şey istemediği halde aynı şarkının ikinci partisini çalıp söyledi ve bunu öyle harika bir şekilde yaptı ki, yeniden çalıp söylemesini rica ettiler kendisinden ve bu da onu çok mutlu etti. Elinde gümüş tepsiyle bir uşak girdi, tepside çay, kaymak ve biçimleri 8’e benzeyen çörekler vardı.

“Önce prence,” dedi Kalugin.

Prens Galtsin, çayını alıp yeniden penceredeki yerine dönerken:

“Ne tuhaf!” dedi, “Kuşatılmış bir kentteyiz sözüm ona: Ama piyano çalıyoruz, çay içip kaymak yiyoruz ve Petersburg’da bir benzerine sahip olabilmek için neler verebileceğim bir evdeyiz!”

Hiçbir şeyden hoşnut kalmayan yaşlı yarbay:

“Böyle olmasaydı eğer,” dedi, “her gün bitmez tükenmez biçimde kan, ölüm, çamur, pislik, en ufak konfordan bile

yoksunluk ve hep bir beklenti içinde olmak... katlanılır mıydı o zaman böyle bir yaşama?"

"Tabyalarda, kazamatlarda sıra neferleriyle birlikte borş çorbasına kaşık sallayan bizim piyade subayları ne yapsınlar o zaman?" dedi Kalugin.

"İşte bunu anlayamıyorum," dedi Galtsin, "ve itiraf etmeliyim ki, iç çamaşırları kirlenmiş, kendileri bitlenmiş, ellerini bile yıkayamayan insanların gözü peklik, yiğitlik gösterebileceklerine de inanamıyorum. Demek istediğim, *cette belle bravoure de gentilhomme*...¹ böylesi mümkün değil!"

"Onlar zaten cesaretin öylesini nereden bilsinler!" dedi Praskuhin.

Kalugin öfkeyle:

"Saçmalıyorsun!" diyerek sözünü kesti Praskuhin'in. "Onları burada senden daha çok gördüm, gözlemledim ve her yerde, her zaman şunu bilir, şunu söylerim: Bizim piyade subaylarımız, evet, iç çamaşırlarını on günde bir ancak değiştirirler ve bitlenmişlerdir de, ama kahramanlık dediniz mi üzerlerine yoktur, harikulade insanlardır hepsi."

Tam bu sırada içeri bir piyade subayı girdi, çekinerek selam verdi:

"Ben... yani bana verilen emir... demek istediğim, General N gönderdi beni buraya ve şeyi... gen... yani ekselanslarını görmem gerekiyor."

Kalugin yerinden doğruldu, ama subayın selamına karşılık vermeden, aşağılayıcı bir kibarlıkla ve zorlama, resmi bir gülümsemeyle subaya biraz beklemesini söyledi ve oturması için yer göstermeden ve ona daha fazla aldırış etmeden, Galtsin'e döndü ve onunla Fransızca konuşmaya başladı, öyle ki zavallı piyade subayı eldivensiz elleri önüne çaresizce sarkmış, odanın ortasında ne yapacağını bilemeden öylece kalmıştı.

Fr. – Soyluların güzel yiğitliği. (ç.n.)

Bir dakika kadar öylece bekleyen subay, sonunda:

“Çok acil efendim,” dedi.

“Madem öyle buyurun!” dedi Kalugin, aynı aşağılayıcı ifadeyle ve kaputunu giyerek kapıya doğru yürüyüp subaya yol gösterdi.

Generalden dönünce de:

“*Eh bien, messieurs, je crois que cela chauffera cette nuit,*”¹ dedi.

Herkes sormaya başladı:

“Ne? N’oluyormuş? Söylesene! Hücum mu varmış?”

Kalugin gizemli bir gülümsemeyle:

“Bilmiyorum,” dedi. “Bekleyin ve kendiniz görün.”

Baron Pest:

“Bak,” dedi, “bir şeyler olacaksa eğer, ilk hücumda T. Alayı’na katılmam gerek benim?”

“Madem öyle ne duruyorsun?”

Praskuhin de bir yandan kılıcını kuşanırken:

“Benim komutan da tabyada,” dedi, “bu durumda, sanırım benim de gitmem gerekiyor.”

Kimse karşılık vermedi: Gidip gitmeyeceğine Praskuhin’in kendisinin karar vermesi gerekiyordu.

“İçimde bir ses hiçbir şey olmayacak diyor,” dedi Baron Pest; kendilerini bekleyen harekâtı düşündükçe yüreği sıkışıyordu; buna karşın kasketini yana yıkıp, kendisi gibi korkudan yürekleri daralarak görev yerlerine gitme telaşına düşen Praskuhin ve Neferdov’la birlikte sert adımlarla yürüyüp çıktı odadan.

“Hoşça kalın, dostlar! Hoşça kalın! Bu gece yeniden görüşeceğiz!” diye bağırdı pencereden arkaları sıra Kalugin; bu sırada Praskuhin ve Pest, çoktan atlarına atlamış, sanki gerçek birer Kazakmış gibi eğillerinin kaşı üzerine eğilerek atlarını tırısı kaldırmışlardı.

Fr. – Bu gece, sanırım çok sıcak bir gece olacak beyler. (ç.n.)

“Evet, biraz!” diye bir karşılık geldi, Kalugin’in deminki sözlerini tam duyamadığı anlaşılan Baron Pest’ten; çok geçmeden de Kazak atlarının nal sesleri karanlık sokakta kaybolup gitti.

Pencerede, Kalugin’in yanında oturan ve tabyaların üstünde yükselen top mermilerini izleyen Galtsin:

“*Non, dites moi, est-ce qu’il u aura veritablement quelque chose cette nuit?*”¹ diye sordu arkadaşına.

“Sana bunu anlatabilirim; ne de olsa tabyalarda bulunmuşsun sen, öyle değil mi? (hepi topu tek bir kez 4. Tabya’da bulunmuş olmasına karşın Galtsin soruyu başıyla evetledi) Şimdi: Bizim müstahkem mevkinin karşısında bir siper çukuru vardı ya...” Böylece, işin uzmanı olmayan, ama askeri değerlendirmelerinin son derece doğru olduğu kanısında olan Kalugin, bütün istihkâm terimlerini birbirine karıştırarak, bizimkilerin ve düşmanın planlarına, önümüzdeki birkaç saat içinde gerçekleştirmeyi tasarladıkları işlere dair karmaşık bir açıklama tutturdu.

“Şimdi siperlerden atışlara geçtiler! Of, bakın, bakın! Bizimkilerin miydi, yoksa *onun* muydu bu atış? Nasıl da patladı!”

Pencere çıkıntısına yarı uzanmışlar, havada birbiriyle keşişen mermi izlerini, namlu ağızlarından fışkıran alevleri, koyu mavi gökyüzünün bir anlık aydınlanışını ve barutun saldıdığı beyaz dumanları izleyip, şiddeti giderek artan patlama seslerine kulak vererek sohbet ediyorlardı.

“*Quel charmant coup d’œil!*”² dedi Kalugin, konuğuna dışarıdaki gerçekten de güzel manzarayı göstererek. “İnsan hazen top mermilerini yıldızlardan ayıramıyor!”

“Haklısın, örneğin demin ben şunu yıldız sandım, ama yere doğru kaydı ve patladı; ama şuradaki şu büyük yıldız... neydi adı? Tıpkı top mermisi!”

Fr. – Hayır, söyleyin bana: Bu gece gerçekten de bir şeyler olacak mı? (ç.n.)

Fr. – Ne güzel manzara ama (ç.n.)

“Biliyor musun, ben bu top atışlarına öyle alıştım ki, emim ilerde Rusya’da yıldızlı bir gecede gökyüzünde göreceğim bütün yıldızlar bana top mermisi gibi gelecek... bu denli alışıyor insan!”

Bir an susan Prens Galtsin:

“Acaba bu hücumu katılsam mı?” dedi, bu korkunç salvo atışları sırasında *orada* olmanın yalnızca düşüncesinden bile tir tir titreyerek ve kendisini hiçbir şekilde bu gece oraya göndermeyeceklerini büyük bir keyifle düşünerek.

“Yeter be dostum! Yeter artık bu konuyu düşündüğün! Hem ben seni dünyada bırakmam,” dedi Kalugin, hiçbir kuvvetin Galtsin’i oraya götüremeyeceğinden emin. “Hem daha ne fırsatlar geçecek eline oraya gitmek için!”

“Ciddi misin? Demek sence gitmem gerekmiyor? Gerekmiyor, öyle değil mi?”

Tam bu anda, Kalugin’le Galtsin’in bakmakta oldukları yönde top salvolarını bastıran müthiş bir çatırtı yükseldi: Tüm cephe hattı boyunca atışa başlayan binlerce tüfeğin namlusunda sayısız küçük ateşin parlayıp söndüğü görülüyordu.

“İşte şimdi iş ciddileşti!” dedi Kalugin. “Tüfek sesleri duydum mu soğukkanlılığımı kaybediyorum. Nasıl anlatsam bilmem ki: İçimde öyle duyarlı bir yere dokunuyor ki!” Bir an durdu, sonra: “İşte ilk naralar, ilk hur-raa’lar!” diye ekledi, çok uzaklarda, yüzlerce ağızdan çıkan “ra-a-a-a-a” seslerine kulak kabartarak.

“Kimindi bu ‘hur-ra’? Bizim mi, onların mı?”

“Bilmiyorum, ama top tüfek sesleri kesildiğine göre göğüs göğüse çarpışıyorlar sanırım.”

Bu sırada dörtnala gelen bir emir subayı ile yanında bir kazak, pencerenin altında atlarından indiler.

“Nereden geliyorsun?”

“Tabyadan. Hemen generalı görmem gerek!”

“Gelin, götüreyim... Bir şey mi oldu?”

Akşamdan beri tabyada bulunan subay soluk soluğa:

“Müstahkem mevzilerimize saldırdılar ve ele geçirdiler,” dedi. “Fransızlar hemen hemen bütün yedeklerini sürdüler cepheye... saldırdılar... bizimse yalnız iki taburumuz vardı,” sonra güçlükle soluğunu koyvererek teklifsizce kapağa doğru ilerledi.

“E, geri mi çekildi bizimkiler?”

“Hayır,” dedi subay öfkeyle, “imdadımıza yetişen bir tabur düşmanı püskürttü, ama alay komutanımız öldü, ayrıca çok sayıda da subay kaybettik. Bana takviye toplamam emredildi...”

Bu sözlerin hemen ardından, Kalugin’le birlikte generalin odasına girdiler.

Beş dakika sonra Kalugin atına atlamış (o da *quasi Kazak* bir şekilde oturuyordu eğerde; bütün yaverler nedense pek hoş buluyorlar böyle Kazakça at binmeyi), komutanlıktan bazı buyrukları iletmek ve oradaki son duruma ilişkin bilgiler edinmek için hızlı bir tırısla tabyaların yolunu tutmuştu bile. Çarpışmalara katılmayıp izleyici kalan, ama savaşın yakın belirtilerinin yarattığı büyük heyecanı iliklerinde duyan Prens Galtsin’sen, dışarı çıktı ve yolda amaçsızca bir ileri bir geri dolaşmaya başladı.

VI

Sedye taşıyan asker kalabalığından kimilerinin de kollarına girerek yaralılara destek oluyordu. Yol tümüyle karanlıktı; görülen tek tük ışık da, geç saate dek oturan subayların evlerine ya da hastanenin birkaç penceresine aitti. Tabyalardan hep aynı top gümbürtüleri, tüfek çatırtıları duyuluyor, kapkara gökyüzü mermi ışıklarıyla yol yol aydınlanıyordu. Arada bir, dörtümlü giden bir emir erinin atından yükselen sesleri, yaralıların inlemeleri, sedyecilerin ayak sesleriyle, top ateşlerini izlemek için kapı önlerine çıkan kent sakinlerinin, özellikle de kadınların korku dolu konuşmaları duyuluyordu.

Bunlar arasında dostumuz Nikita ile artık barıştığı denizci dudu ve onun on yaşındaki kızı da vardı.

Gökyüzünde bitmez tükenmez bir şekilde oradan oraya uçuşan ateş toplarına baktıkça:

“Ah Tanrım! Kutsal Bakire! Tanrının Anası!” diye mırıldanıyordu yaşlı kadın. “Sanki mahşer günü, kıyamet kopuyor! Ay-ay-ay! İlk *bonbarduman*¹ böyle değildi. Bak, gördün mü, nasıl da gümbürdedi kahrolası! Tam da köydeki evimizin üstünde patladı!”

“Yok, daha öteye, Arinka teyzenin bahçesine düşüyor hepsi,” dedi küçük kız.

¹ Yaşlı kadın sözcüğü yanlış kullanıyor.

Nikita hâlâ biraz sarhoş, ezgi söyler gibi:

“Ya benim efendim, güzel efendim?” dedi. “Kim bilir, şimdi, ah, nerelerdedir? Efendimi öyle seviyorum, öyle seviyorum ki... Ah, ne kadar sevdiğimi ben bile bilmiyorum! Dövmesine elbette döver, ama yine de acayip severim ben onu! Onu öyle seviyorum ki... hani, Tanrı göstermesin, ölüp mölecek olsa, teyzeciğim, ben ne yaparım bir başıma? Tövbe tövbe! Yani öyle bir efendidir ki o, nasıl anlatayım ben sana! Onu, mesela, şurada kâğıt oynayan heriflerden biriyle değişeceksin deseler... Tanrı göstermesin! Bunlar da kim oluyor, benim efendimin yanında!”

Nikita bu sözlerle konuşmasını bitirirken, bir yandan da efendisinin aydınlık penceresini gösterdi. Üsteğmenin yokluğunda yunker Jvadçeskiy, haç nişanı alışı dolayısıyla arkadaşlarını kutlamaya çağırmıştı: Asteğmen Ugroviç ile tabya sırası geldiği halde dişeti iltihabı nedeniyle hasta yazılan Teğmen Nepşitşetskiy'den başkası değildi konuklar.

Gökyüzünü izlemekte olan küçük kız, Nikita'nın konuşmasından sonra doğan sessizliği bozarak:

“Yıldızlara bakın! Nasıl da kayıyorlar!” dedi. “İşte, bir tanesi daha kayıp düştü! Niye kayıyor yıldızlar anne? Niye, söylesene?”

Kızın sorusunu yanıtsız bırakan yaşlı kadın göğüs geçirerek:

“Mahvoldu evimiz!” dedi.

Küçük kız konuşmuyor da, ezgi okuyormuş gibi, nağmeli nağmeli:

“Biz bugün amcayla oraya gittik,” dedi. “Odanın tam ortasında koskocaman bir gülle gördük... tam dolabın yanında! Sofanın duvarını delmiş, konuk odasının duvarını delmiş, ta öbür odaya uçmuş... Öyle kocamandı ki, yerinden kıpırdatamadık!”

“Kocası ve parası olanlar kaçıp gittiler,” dedi kadın, “ama ben... vah benim kara yazım! En yoksul eviydi köyün,

onu da çok gördüler!.. Şu kör olası alevlere bak... nasıl da sarmış evi!.. Tanrım sen büyüksün!”

“Daha kapıdan dışarı adımımızı attığımız anda bir top güllesi havada süzüle süzüle gitti, sonra yere güü-üm diye öyle bir çarptı ki, üzerimize yağmur gibi toprak yağdı... hatta amcayla bana az kılsın bir kıymık saplanacaktı!..”

Top atışlarını izlemek için subaylarla birlikte kapı önüne çıkan yunker, yaşlı kadını göstererek:

“Bunun için ona madalya takmalılar,” dedi.

Teğmen Nepşitşetskiy de yaşlı kadının omzunu dürterek:

“Ben senin yerinde olsam, anacığım,” dedi, “ta generale kadar çıkardım!..” Basamakları inerken de ekledi: “*Pójde na ulice zobaczyć, co tam nowego.*”¹

Yunker Zvadçevskiy de neşeyle gülümseyerek:

“*A my tym czasem napijmy sie wódki, bo coś dusza w pietu ucieka,*”² dedi.

Leh. – Yola çıkıp yeni bir şey var mı diye bir bakayım. (Tolstoy’un notu)

Leh. – Bu arada biz de birer votka yuvarlayalım, çünkü korkunç şeyler olacakmış gibi! (Tolstoy’un notu)

VII

Kimi sedyede, kimi birbirine destek olarak da olsa yürüyebilen, yürürken de aralarında yüksek sesle konuşan yaralıların sayısı iyice artmış gibi geldi Prens Galtsin'e.

“Yahu kardeşler, üstümüze bir atılışları vardı ki...” diye anlatıyordu bas bir sesle, omzuna iki tüfek birden asmış, uzun boylu bir asker. “Siperlerinden fırladıkları gibi, Allah Allah diye bağırmaya başladılar.¹ Öyle bir gelişleri var ki, birbirlerinin üstüne çıkıyorlardı. Birini vurdun mu, öbürü onun üstünden atlayıp geliyor... yapabileceğin hiçbir şey yok... geliyorlar da geliyorlar, akının ardı arkası kesilmiyor...”

Öykünün burasında Galtsin adamı durdurdu:

“Tabyadan mı geliyorsun?”

“Evet soylu efendim.”

“Orada durum nasıl, anlat biraz.”

“Orada durum mu? Bütün kuvvetleriyle bizim siperlere doğru geldiler ve... bizi yendiler, efendim.”

“Yendiler de ne demek? Herhalde gerisingeri püskürttünüz onları?”

Türklerle savaşa savaşa askerlerimiz bu düşman narasına öyle alışmışlardır ki, bugün hangi askerimize soracak olsanız Fransızların da hücum kalkınlarında “Allah Allah!” diye bağırıklarını söyleyecektir. (*Tols-
toy'un notu*)

“Nasıl püskürteceksiniz efendim? Adam bütün kuvvetle-riyle gelip üstümüze çökmüş?! Herkesi kırıp geçirdiler! Ve bize takviye gelmedi!” (*Asker yanılıyordu: Siperler hâlâ bizim elimizdeydi... Ama ilginçtir: Çarpışmalar sırasında yaralanan bir asker her zaman savaşın kaybedildiğini ve muazzam kan döküldüğünü düşünür.*)

Galtsin can sıkıntısıyla:

“Bana düşmanın geri püskürtüldüğünü söylediler oysa,” dedi.

Bu sırada, karanlıkta Galtsin’i beyaz şapkasından tanıyan ve böyle önemli bir insanla konuşma fırsatını kaçırmak istemeyen Teğmen Nepşitşetskiy ona doğru ilerledi, parmaklarını belli belirsiz bir şekilde şapkasının siperliğine götürerek:

“Lütfedip durumun ne olduğu konusunda beni de bilgilendirir miydiniz?” dedi.

“Ben de bir şey bilmiyorum ve öğrenmeye çalışıyorum.” Bunları söyledikten sonra yeniden omzunda iki tüfek asılı askere döndü: “Belki püskürttüler de senin haberin yok? Çok oldu herhalde sen tabyadan ayrılalı?”

“Doğruca oradan geliyorum, soylu efendim!” dedi asker. “Siperlerimizi ele geçirememiş olduklarını hiç sanmam. Bizden çok üstündüler!”

Askerin vurdumduymazlığı karşısında adeta çileden çıkan Galtsin:

“Hiç utanma yok mu sizde!” dedi. “Ne demek düşmana bir siperi teslim etmek! Ne korkunç bir şey bu!” Başını askerden öteye çevirerek yineledi: “Utanmalısınız!”

Nepşitşetskiy atılarak:

“Ah, siz bu adamların ne korkunç yaratıklar olduğunu bilmezsiniz, efendim!” dedi. “Size şu kadarını söyleyeyim ki, bu adamlarda gurur, yurtseverlik ya da başka herhangi bir soylu duygu aramanız boşunadır! Şu akın akın gelen insanlara bir bakın, aralarında on kişiden biri bile yaralı değildir,

ama hepsi *yardımcı*dır, her şeyi isteyebilirsiniz onlardan, yeter ki savaştan kaytarsınlar! Aşağılık herifler!” Sonra askerlere dönerek ekledi: “Utanmalısınız, çocuklar, gerçekten utanmalısınız! Ne demek düşmana siperimizi teslim etmek!..”

“Üstün kuvvetle gelmiş adam, ne, ne yapabilirdik ki?” diye yineledi asker.

Yaralılar kafilesinden sedyede taşınan bir asker tam onların hizasına gelince:

“Nasil teslim etmezsiniz siperi, soylu efendim, destek alamazsanız?” dedi. “Yeterli kuvvetimiz olsaydı, çakıltaşı vermezdik onlara! Ben birini şişledim, tam o sırada öyle bir darbe yedim ki!..” Birden inlemeye başladı: “Aa-a-ahh! Yavaş olun kardeşler! Düz tutun sedyeyi... dengesi bozulmasın! O-o-off!”

Omzunda iki tüfek asılı uzun boylu askeri yeniden durduran Galtsin:

“Gerçekten de çok fazla adam geliyor,” dedi. Sonra kalabalıktan birine bağırdı: “Hey, sen, dursana... neden terk ettiniz mevzilerinizi... nereye gidiyorsunuz?”

Asker durdu, sol eliyle şapkasını çıkardı. Galtsin:

“Nereye gidiyorsun?” diye sertçe bağırdı askere. “Seni tabansız, alç...”

Ama askerin yanına iyice yaklaşıncı, dirsek üstüne kadar kan içindeki kolunun ucunda elinin olmadığını fark etti.

“Yaralandım, soylu efendimiz.”

“Nerenden?”

Asker, kaputun içine çekili kanlı kolunu gösterdi:

“Şurama, sanırım bir kurşun geldi. Fakat başımdan aldığım yara neden oldu, bilemiyorum.” Başını eğip, ensesinde pıhtılaşmış kanlı saçlarını gösterdi.

“Öbür tüfek kimin?”

“O bir Fransız tüfeği, efendim. Düşmandan aldım.” Sonra az ileride sol ayağını sürüyerek, tüfeğine dayana dayana güçlkle yürüyen askeri gösterip ekledi: “Şu arkadaş olma-

saydı, ben tabyalardan ayrılmazdım efendim. Onu hastaneye götürüyorum. Ben olmasam, yürüyemez, düşer.”

Bu sırada Teğmen Nepşitşetskiy, burun buruna geldiği bir başka askere büyük bir öfkeyle:

“Ya sen nereye gidiyorsun alçak herif?!” diye bağırdı; böğürtüyü andıran bu öfkeli bağırışın nedeni, önemli kişiye (prende) yaranma hevesiydi. Oysa bu asker de yaralıydı.

Prens Galtsin birden dehşetli bir utanç duydu Teğmen Nepşitşetskiy’den ve belki ondan da çok, kendinden. Yüzünün kızarmaya başladığını duyumsadı –ki bu onda çok seyreker görülürdü– başını Teğmen Nepşitşetskiy’den öteye çevirdi ve o andan sonra da sevk edilen yaralılarından hiçbirini durdurup konuşmadan, hatta onlara göz ucuyla bile bakmadan, ilerideki pansuman merkezine yöneldi.

Galtsin, yaralıyla içeri girip ölüyle dışarı çıkan sedyeciler, kendi başlarına yürüeyebilen yaralılar kalabalığını güçlükle yararlanarak içeri girdi, ilk odaya şöyle bir baktı... bakmasıyla da kendini dışarı atması bir oldu. Hayır, bu kadarı fazlaydı!

VIII

Yaralıları muayene edebilmeleri için hekimlerin yanında dolaştırılan dört beş mumun aydınlattığı yüksek tavanlı kocaman salon hınca hınç doluydu. Durmamacasına yaralı getiren sedyeciler, getirdikleri yaralıyı yere, balık istifi yatan ve kan birikintileri arasında birbirlerini dirsekleyip duran öbür yaralıların yanına bırakır bırakmaz, başka yaralıları getirmek üzere dışarı fırlıyorlardı. Yaralılarca işgal edilmemiş her açık alanı kaplayan kan gölleri, birkaç yüz insanın sıcak soluğu ve sedyecilerin terinin karışımından oluşan, çok özel, yoğun, ağır bir kokuyla dolmuştu, değişik yerlerinde yanan dört mumun donuk, kederli bir ışıkla aydınlattığı salon. Uzunlu kısıklı, inceli kalınlı her türden inlemeler, iç çekmeler, arada keskin çığlıklarla bölünen hırıltılar bir uğultu halinde bütün salonu dolduruyordu. Bu acıya daha fazla dayanamayıp ağlamaya başlayacakmış gibi kadınsı bir yüzle değil, alabildiğine sakin, kararlı yüzlerle hastaların üzerinden atlayarak, ellerinde ilaç, su, sargı bezi oradan oraya koşturan hemşirelerin bembeyaz üniformaları, yaralı askerlerin kanlı kaputları ve gömlekleri arasında ak ak ışıldıyordu. Kolları dirseklerine dek sıvalı cerrahlar, karamsar yüzlerinde vahim bir ifade, yaralıların önüne diz çöküp sağlıkçı erlerin tuttuğu mumun ışığı altında parmaklarıyla yaraları karıştıra karıştıra kurşun arıyorlar ya da bir şarapnelin parçaladığı ve artık incecik bir

deri parçasının ucunda sallanmakta olan bir eli ya da ayağı, yaralının canhıraş feryatlarını ve yalvarmalarını umursamadan bir burgu hareketiyle koparıp atıyorlardı. Girişteki küçük bir masanın arkasında oturmakta olan doktor, Galtsin içeri girdiği anda 532. hastasının kaydını yapıyordu.

Salonun bir başka köşesinde bir askerin kırık bacağını muayene eden doktor:

“İvan Bogayev!” diye bağırdı. “Er... S Alayı... 3. Bölük... *fractura femoris complicata* (komplike kalça kırığı)!” Sonra yardımcısına seslendi: “Öbür yana çevir onu!”

Asker, kendisine dokunmamaları için yalvarıyordu:

“Ah! A-ah! Babamsınız siz benim!.. Babamsınız... dokunmayın bana!”

“*Perforatio capitis* (kafatası delinmesi)!”

“Semyon Nefordov, yarbay, N Piyade Alayı! Biraz dişinizi sıkın, yarbayım... ama bakın, böyle olmaz... Bırakır giderim ha!” diye bağıırıyordu, elindeki bir çengelle zavallı yarbayın beyninin içini karıştırıp duran bir başkası.

“Aah! Hayır, yapmayın! Tanrı aşkına!.. Dokunmayın... bırakın! A-ah!”

“*Perforatio pectoris* (Göğüs delinmesi)... Sevastyan Sere-da, er... hangi alaydansın? Neyse, yazmasanız da olur: *Moritur* (ölmek üzere). Çıkarın onu!” dedi doktor, gözlerini kapatmış, artık hırıldamakta olan askerin başından ayrılırken.

Yarasına pansuman yapılanları hastaneye, ölüleri kiliseye götürmek için kapı ağzında beklemekte olan kırk kadar sedyeci asker, arada bir derin derin göğüs geçirerek bu manzarayı izliyorlardı.

IX

Tabyaya giden yolda Kalugin pek çok yaralıyla karşılaştı; bu manzaranın savaşta insanın moralini nasıl bozduğunu deneyimleriyle bildiği için, onlarla konuşmak şurada dursun, tam tersine hiç dikkat etmemeye çalıştı. Dağın eteğinde, yukarıdan dörtnala aşağı inmekte olan bir erle karşılaştı.

“Zobkin! Zobkin! Bir dakika durun!”

“Ne var?”

“Nereden geliyorsunuz?”

“Siperlerden.”

“Nasıl orada durum? Kan gövdeyi götürüyor diyorlar, aslı var mı?”

“Dehşet!”

Atını mahmuzlayan er dörtnala uzaklaştı.

Gerçekten de fazla şiddetli bir tüfek çatışması yoktu, ama topçu bataryaları yeni bir coşkuyla yok edici atışlara başlamışlardı.

İçinde tuhaf, tatsız bir duygu yakalayan, daha doğrusu şu çok olağan önseziye, ölüm düşüncesine kapılan Kalugin, kendi kendine:

“Lanet olsun!” diye homurdandı. Ama Kalugin, Üsteğmen Mihaylov değildi, gururluydu ve çelik gibi sinirleri var-

di, kısacası şu cesur dedikleri adamlardandı o. İlk duygularına teslim olmadı ve kendine cesaret aşılama çalıştı. Napolyon'un –evet, galiba onundu– yaverini hatırladı: İmparatorun emrini birliklere ileten yaver, yaralı başı kanlar içinde, dörtmala karargâha döndüğünde:

“*Vous êtes blessé?* (Yaralandınız mı?)” diye sormuş Napolyon.

“*Je vous demande pardon, sire, je suis tué.*” (Özür dileirim efendim, öldürüldüm) ve yaver atından düşüp ölmüş.

Harika bir olaydı bu, Kalugin hatta kendini bu yaverin yerinde gördü, atını mahmuzladı, daha da çalımli bir *kazak pozisyonu* aldı eğer üstünde, başını çevirip hemen ardından üzengileri üzerinde ayağa kalkmış dörtmala gelen Kazaka baktı ve ineceği ana dek tam bir yiğit gibi at sürdü. Atlarından indikleri yerde dört asker oturmuş pipo içiyordu.

“Ne yapıyorsunuz burada?” diye bağırdı askerlere.

Askerlerden biri, şapkasını çıkararak:

“Yaralı götürüyorduk, efendim, biraz soluklanalım diye oturmuştuk,” dedi, bir yandan piposunu arkasına gizlemeye çalışıyordu.

“Soluklanıyorlarmış! Görev yerlerinize-e... marş marş! Alay komutanınıza bildirmezsem sizi!”

Ve onlarla birlikte siper boyunca tepeye çıkmaya başladı. Her adımda karşısına yaralılar çıkıyordu. Bir ara sola döndü ve birkaç adım sonra siper çukurunda kendini bir anda yapayalnız hissetti. Çok yakınından bir şarapnel parçası vızıldayarak uçtu, siper toprağına saplandı. Bu sırada tam karşısında bir top mermisi gördü, sanki doğruca onun üzerine geliyordu, bir anda dehşete kapıldı, kaçmak istedi, beş adım kadar koşup yere kapaklandı. Gülle büyük bir gürültüyle –ve ondan epey uzakta– yere saplanınca, düştüğü şu durumdan dolayı müthiş canı sıkıldı, yere nasıl kapaklandığını gören olmuş mudur diye kalkıp çevresine baktı, kimseyi göremedi.

Korku bir kez yüreğe sızdı mı, artık başka duyguya yer bırakmaz; onun gibi hiç eğilmemekle övünen biri, şimdi siper çukurunda dört ayak üzerinde –neredeyse sürünür gibi– koşturuyordu. Ayağı tökezledi, “Durum, kötü!” diye düşündü. “Kesin vurulacağım.” Soluk almakta zorlandığını ve bedeninin her yanından ter boşandığını hissedince, kendine hayret etti; ama artık korkusunu bastırmaya çalışmıyordu.

Birden, az ilerisinde ayak sesleri duydu. Duymasıyla doğrulup kalkması bir oldu, başını dikleştirdi, bıçkınca bir edayla kılıcını sıyırdı, yeniden yürümeye başladı, ama bu kez deminki gibi koşturmuyordu. Kendini tanıyamıyordu. Bir istihkâmcıyla bir denizci ona doğru geliyorlardı. İstihkâmcı, hızla üzerlerine gelen ve yaklaştıkça ışığı daha da güçlenen top mermisini göstererek: “Yere yatın!” diye bağırdı. Ama o yalnızca başını hafifçe eğmekle yetinip yürüyüşünü sürdürdü; bu küçük baş hareketini bile adamın korku dolu bağırisının etkisiyle yapmıştı; nitekim gülle kof bir ses çıkararak siper çukurunun ötesinde yere saplandı.

Deneyimli gözleriyle düşen gülleden bulundukları yere herhangi bir parçanın gelmeyeceğini çoktan hesaplamış olduğu için hiçbir heyecan belirtisi göstermeyen denizci:

“Yürekli adammış doğrusu!” dedi. “Kılı kıpırdamadı!”

Tabya komutanının bulunduğu kazamata ulaşması için Kalugin’in önünde birkaç adımlık yolu kalmıştı... ki yine aynı akıl tutulması, aynı saçma korku sardı içini; yürek vuruşları şiddetlendi, kan başına hücum etti; kazamata ulaşabilmek için kendini zorlaması gerekti.

Aktardığı talimatları dinleyen general:

“Niye böyle soluk soluğasın?” diye sordu

“Çok hızlı yürüdüm de ondan, ekselansları!”

“Bir bardak şarap?”

Kalugin şarabı alıp bir de sigara yaktı. Çarpışmaların hızı kesilmişti, her iki yanda da yalnız ağır topçu ateşi sürüyordu. Kazamatta General N ve tabya komutanıyla,

aralarında Praskuhin'in de bulunduğu beş altı subay vardı ve çarpışmaların gidişatı üzerine konuşuyorlardı. Rahat bir odadaydılar: Mavi duvar kâğıtları, bir divan, bir karyola, –üzerinde çeşitli kâğıtlarla bir saat ve önünde bir lamba alevinin titreştiği bir ikona bulunan– bir masa... normal bir ev yaşamına ilişkin bu nesnelere ve tavanı oluşturan kalın kirişlere bakar ve burada, kazamatta daha uzaktan ve zayıflamış olarak duyulan top seslerine kulak verirken Kalugin nasıl olup da iki kez bağışlanamaz bir zayıflığa kapılabildiğini anlayamıyor, bu yüzden kendine içerliyor ve cesaretini yeniden sınama arzusuyla tehlikeye atılmak istiyordu.

Bu sırada generalden bataryasının toprakla dolan mazgal deliklerinin açılmasına yardım edecek adam istemek için içeri giren, Aziz George nişanlı, uzun bıyıklı, kaputlu deniz subayına:

“Sizi de burada gördüğüme sevindim, yüzbaşım!” dedi Kalugin, batarya komutanının generalle konuşması bitince sözlerini sürdürdü: “Elinizde misket atabilecek top olup olmadığı öğrenmem istendi.”

“Bu işi yapabilecek tek bir topumuz var,” dedi yüzbaşı, ters ters.

“Yine de gidip bir baksak?”

Yüzbaşı kaşlarını çatı, homurdanırcasına:

“Bütün gece ayaktaydım ve şuraya birazcık soluklanmaya geldim,” dedi. “Kendiniz gidip bakamaz mısınız? Yardımcım Teğmen Karts istediğiniz her şeyi gösterir size.”

Yüzbaşının altı aydır komuta ettiği bu batarya, durumu en tehlikeli olanlardan biriydi; daha bu kazamat bile yapılmamıştı o buraya geldiğinde, kuşatmanın başından beri hiç çıkmamacasına burada, tabyadaydı ve denizciler arasında gözü pekliğiyle ün salmıştı. O bakımdan önerisini geri çevirmesi Kalugin'i çok şaşırtmıştı.

“Al sana ün!” diye düşündü.

“O zaman izniniz olursa ben yalnız gideyim!” dedi biraz da alayla, ama yüzbaşı umursamadı bile.

Ama düşünemediği bir şey vardı Kalugin’in: Kendisi değişik zamanlarda olsa olsa toplam elli saat kadar bir süre bulunmuştu tabyalarda; yüzbaşı ise tam altı aydır buradaydı. Kendisi için ün kazanma, parlak başarılarla imza atarak kendini gösterme, madalya kazanma umudu, tehlikenin çekiciliği gibi şeyler hâlâ önemliydi; yüzbaşı ise bunları çoktan aşmıştı: Ün kazanmak istemiş, yiğitlik taslamış, tehlikelere atılıp madalya kazanma umutları beslemiş, hatta kazanmıştı da. Ama bütün bu uyarıcılar artık onun için anlamlarını yitirmişti, bambaşka bir gözle bakıyordu artık olaya: Görevlerini harfi harfine yerine getirmekle birlikte, tabyadaki altı aylık deneyiminden sonra, hayatta kalma şansının ne kadar az olduğunu çok iyi biliyor, bu nedenle de çok zorunlu olmadıkça bu şansını tehlikeye atmıyordu. Böylece de, bataryaya daha bir hafta önce katılan ve şu anda Kalugin’e topları göstermekte olan genç teğmen –ki hiç gerekmediği halde hem o, hem Kalugin başlarını mazgal deliklerinden uzatıyorlar, topların yerleştirildiği yerlere tırmanıyorlardı– yüzbaşından on kat daha cesur görünüyordu.

Bataryayı dolaşan Kalugin kazamata dönerken, emir subaylarıyla birlikte gözetleme kulesine giden ve yanındakilere buyruk veren generalle burun buruna geldi karanlıkta.

“Yüzbaşı Praskuhin! Hemen sağ kanada gidip M Alayı, 2. Tabur’a orada yapmakta oldukları işi bırakıp ses çıkarmadan tepenin eteğinde yedekte bekletilmekte olan alaylarına katılmalarını söyleyin. Anlaşıldı mı? Onları alaylarına bizzat siz götüreceksiniz!”

“Emredersiniz!”

Ve Praskuhin koşar adım uzaklaştı.

Top sesleri daha da seyrelmişti.

X

“M Alayı, 2. Tabur’un yeri burası mı?” diye sordu Praskuhin, burun buruna geldiği, toprak dolu bir çuvalı taşımakta olan askere:

“Evet, efendim!”

“Komutanınız nerede?”

Kendisine bölük komutanı soruluyormuş gibi gelen Mihaylov, bulunduğu çukurdan çıktı, Praskuhin’i de üst düzey komutanlardan biri sandığı için eli şapkasının siperliğinde, ona doğru yaklaştı.

Göz ucuyla düşman ateşini izleyen Praskuhin, emri iletti:

“Generalin emri... yerinizi terk edeceksiniz... hemen... ama çok sessiz... geri çekileceksiniz... daha doğrusu yedeklere... katılacaksınız!”

Praskuhin’i tanıyan Mihaylov, elini indirdi. Olayı anlamıştı. Hemen gereken emirleri verdi. Neşeli bir canlılık duyumsandı taburda; kaputlar giyildi, tüfekler omuzlara asıldı ve yürüyüşe geçildi.

Üç saatlik bir bombardımandan sonra, bulunduğu en ön mevzilerdeki yerini terk etme emri alan bir askerin duyduğu hazzı bizzat yaşamamış olanların hayal etmesi zordur. Bu üç saat içinde birkaç kez sonunun geldiğini düşünen ve üzerinde ne kadar tasvir varsa hepsini tek tek öpen Mihaylov, en sonunda, nasıl olsa buradan sağ çıkamayacağı, kendisinin

artık bu dünyaya ait olmadığı düşüncesiyle bir parça sakinleşebilmişti. Yine de en tehlikeli yer olan ön siperleri terk edip bölüğünün önünde Praskuhin'le birlikte yürüdüğü şu anda bile bacaklarının koşarcasına hareket etmesine engel olmak için bayağı çaba harcıyordu.

Onların terk ettikleri mevzilerde kalan öbür taburun komutanı:

“Hoşça kalın! Yolunuz açık olsun!” dedi. Siper korkuluğunda otururlarken peynir kalıbını meze olarak bölüştüğü binbaşydı bu.

“Ben de size direnişinizde kolaylıklar dilerim. Biraz sakinledi gibi ortalık.”

Sözünü daha bitirmemişti ki, mevzilerdeki hareketliliği fark ettiği anlaşılan düşman, şiddeti gitgide artan top atışlarına başladı. Bunlara gecikmeden karşılık verilmesiyle yeniden müthiş bir topçu çatışması başladı. Gece öyle karanlıktı ki, gök kubbenin en dibine çekilmiş benzeyen yıldızların cılız ışıkları bu katı karanlık karşısında tümüyle çaresiz kalıyor, nesneler topların namlu ağızlarının kustuğu ya da top mermilerin saçtıkları ışıktaki bir an için aydınlanabiliyordu. Hızlı ve sessiz bir yürüyüş tutturan askerler, ellerinde olmadan birbirlerini geçmek ister gibiydiler. Dinmek bilmeyen top gümbürtüleri arasında duyulan yalnızca, kuru yoldan yükselen ölçülü ayak sesleriyle, süngü şakırtıları ve ürkek bir askercğin derin derin göğüs geçirdikten sonra “Ya rabbim! Nedir bu başımıza gelenler!” yollu şikâyet mırıltılarıydı. Bazen yaralanan birinin çığlığını “Sedyeciler buraya!” haykırışları izliyordu (Mihaylov'un komuta ettiği bölükten yalnız o geceki topçu ateşi yirmi altı adamın canına mal olmuştu.) Uzak ve karanlık ufukta bir ışık çakıyor, aynı anda tabyadaki nöbetçinin haykırışı duyuluyordu: “Ge-li-yo-o-r!” Gülle bölüğün hemen üzerinden ısıklık çalarak geçiyor, şiddetle yere çarpıp insanların üzerine taş, toprak yağdırıyordu.

Mihaylov'un yanı başında geniş adımlarla yürürken ikide bir ardına bakan Praskuhin:

"Kahretsin! Ne kadar da yavaş yürüyorlar!" diye düşünüyordu. "Aslında niye ben önden fırlayıp gitmiyorum ki? Nasılsa emri ilettim?.. Ama, yok... sonra bu hayvan herif benim bir korkak olduğumu söyler herkese... tıpkı dün akşam benim onun hakkında söylediğim gibi. Ne olacaksa varsın olsun... onun yanından ayrılmamalıyım."

"Niye hiç yanımdan ayrılmıyor bu herif?" diye düşünüyordu Mihaylov da kendi açısından. "Bugüne dek bana hep uğursuzluk getirdi! İşte şu mermi de sanki tam üzerimize geliyor..."

Birkaç yüz adım yürüdüklerinde, kılıcını şakırdatarak ön siperlere doğru çevik adımlarla yürüyen Kalugin'le karşılaştılar. Toprak tabya hazırlama işlerinin nasıl gittiğini öğrenmesi için general göndermişti kendisini buraya. Ama Mihaylov'la karşılaşınca, bu korkunç top ateşi altında ön mevzilere kadar gitmek yerine –ki böyle bir şey zaten emredilmiş değildi kendisine– bir süredir orada görev yapan subaydan ayrıntılı sorular sorarak durumu öğrenebileceğine karar verdi. Gerçekten de Mihaylov, yoğun top ateşi altında olduklarının farkında değilmiş gibi duran Kalugin'i çok uzağa düşen top mermilerinde bile "işte bu tam üzerimize geliyor" diyerek ve hemen ardından da başını kolları arasına alıp yere çökerek epey eğlendirdiyse de, sonuçta durumu bütün ayrıntılarıyla açıkladı ona.

"Bakın üstegmen, işte bu tam üzerimize geliyor!" diye takıldı Kalugin, dirseğiyle Praskuhin'i dürterek. Bir süre daha onlarla yürüdükten sonra da, kazamata giden siper çukuru na saptı. "Bu üstegmenin çok cesur biri olduğunu söyleyebilmek kolay değil," diye düşünüyordu içeri girerken.

Tek başına oturmuş yemek yiyen bir subay vardı içeride. "Yeni bir şey var mı?" diye sordu Kalugin'e.

"Var denemez... Başka çarpışma olmaz sanırım?"

“Nasıl olmaz? Tam tersine. General az önce yeniden gözetleme kulesine gitti. Sonra yeni bir alay daha geldi. İşte size çatışma... duyuyor musunuz? Tüfek ateşi başladı.” Subay bir an sustu, sonra Kalugin’in davranışını görünce ekledi: “Yo, hayır! Gitmeyin! Gidip ne yapacaksınız?”

Kalugin’s’e, “Aslına bakarsan tam da orada olmam gerek!” diye düşünüyordu. “Ama bugünlük bu kadar tehlike yeter. Bir tek *chair à canon*¹ için gerekli değil varlığım herhalde?”

“Haklısınız, en iyisi onları burada bekleyeyim,” dedi subaya.

Gerçekten de, yirmi dakika kadar sonra general kendisine eşlik eden subaylarla birlikte döndü; eşlikçi subaylar arasında yunker Baron Pest de vardı, ama Praskuhin yoktu. Ön mevziler düşmandan geri alınmıştı.

Kalugin, çarpışmaların ayrıntılarını dinledikten sonra Pest’le birlikte kazamattan ayrıldı.

Fr. – Top eti (toplara yem olmak anlamında). (ç.n.)

XI

“Kaputun kan içinde... göğüs göğüse mi çarpıştın?” diye sordu Kalugin, Pest’e.

“Ah, kardeşim, korkunçtu! Düşünebiliyor musun?..”

Ve Pest, bölük komutanının nasıl öldüğünü, kendisinin koca bölüğe nasıl komuta ettiğini, bir Fransızı nasıl süngülediğini ve eğer kendisi olmasaydı, sonucun nasıl sıfır olacağını vb. anlatmaya başladı.

Öykünün temeli, yani bölük komutanının öldüğü ve Pest’in bir Fransızı süngülediği doğrudur; ama ayrıntıları aktarırken yunkerimiz pek çok şeyi uyduruyor, kendine pay çıkarıp övünüyordu.

Övünüyordu, ama bunu elinde olmadan yapıyordu, çünkü çarpışmalar boyunca bir sis içinde yitip gitmiş gibiydi; öylesine yoğun bir unutuş, kendinden geçiş sisiydi ki bu, sanki her şey başka bir zamanda, başka bir yerde ve başka birinin başından geçiyordu, o bakımdan ayrıntılarda kendini öne çıkarması, kendinden yana öğeleri vurgulaması tümüyle doğal bir durumdu.

İşin gerçeği şuydu:

Yunkerin bağlı olduğu tabur hücumdan önce iki saat kadar bir duvarın gerisinde beklemiş, sonra tabur komutanının öndekilere bir şeyler söylemesiyle bölük komutanlarında bir canlanma gözlenmiş ve tabur yerinden hareket etmişti. Bu-

lundukları göğüs siperinden çıkıp yüz metre kadar ilerledikten sonra, her bölük birer kol oluşturacak şekilde durmuşlardı. Pest'e, 2. Bölük'ün sağ kanadında yer alması emredilmişti.

Nerede olduğuna ve niçin orada olduğuna dair hiçbir fikri olmayan yunker, her nedense soluğunu tutmuş, sırtında soğuk bir ürperme, korkunç bir şeyler olmasını bekleyerek önünde uzayıp giden karanlığa bakıyordu. Ortalıkta tek bir silah sesi duyulmadığından içini kaplayan duygu korkudan çok, kale duvarlarının dışında, açık arazide bulunuyor olmaktan kaynaklanan tuhaf, yabanıl bir ürküntü duygusuydu. Tabur komutanı yine öndekilere bir şeyler söyledi, yine subaylar birbirlerine fısıltıyla emri aktardılar ve 1. Bölük'ün oluşturduğu kara duvar yere yıkıldı: Yat! emri verilmişti. Derken, 2. Bölük de yere yattı. Yere yatarken Pest'in eline bir diken battı. Ayakta bir tek 2. Bölük'ün komutanı kalmıştı: Bir yandan konuşurken, bir yandan da kınından sıyırdığı ve sürekli sağa sola savurduğu kılıcıyla, bölüğün en önünde tıknaz gölgesi oynayıp duruyordu.

“Hadi, çocuklar! Aslanlarım benim! Tek kurşun harcamayın bu rezillere! Süngüyle bitirin işlerini! Hurra-a-a! diye bağırdığımı duyduğunuz anda, hepiniz arkamdan geliyorsunuz... tek kişi arkada kalmıyor... tamam mı! Birlikte hareket etmek: En önemlisi budur! Onlara kiminle karşı karşıya olduklarını gösterelim! Çarımızın yüzünü kara çıkarmayalım! Çarımız... Babamız aşkına! Tamam mı çocuklar!?” Aralarına bol sövgü yerleştirdiği bu sözleri söylerken, her iki kolunu hiç durmadan sağa sola, aşağı yukarı sallayıp duruyordu.

“Adı ne bizim bölük komutanının?” diye sordu Pest, yanında yatmakta olan bir başka yunkere. “Çok cesur adam!”

“Evet. Her çarpışmada böyledir: Gök kandil! Adı, Lisinkovskiy!”

Tam bu sırada, bölüğün ön yanından göğe bir alev yükselmesiyle aynı anda kulakları sağır eden bir gümbürtü duyuldu ve çevrede taş toprak adına ne varsa müthiş hisırtılarla gökyüzüne yükseldi (aradan elli saniye geçtikten sonra bile yukarıdan düşen bir taş, bir askerin bacağını ezdi). *Yüksek açılı* bir havan mermisiydi bu ve merminin bölüğü tutturması, Fransızların onları fark ettiğini gösteriyordu.

“Gülle ha? Seni it oğlu it! Ulan senin... Bir toparlanalım, üç ağızlı Rus süngüsünün tadına bir bak, o zaman görürsün lanet herif!”

Bölük komutanı öylesine haykırırcasına sövüp sayıyordu ki, tabur komutanı hemen sesini kesmesini emretti ona.

Bunun ardından önce 1. Bölük ayağa kalktı, sonra 2. Bölük; tüfeklerin ateşe hazır tutulması emredildi ve tabur hücumu geçti. Pest, korkusundan her şeyi unutmuştu: Kimdi, ne zamandır buradaydı, nereye gidiyordu, ne yapıyordu? Sarhoş gibi yalpalayarak yürüyordu. Birden, dört yanında milyonlarca ışık parladı, ısıklar, vızıltılar, çatırtılar duyuldu; o da bağırarak koşmaya başladı: Çünkü çevresinde herkes bağılıyor ve koşuyordu. Derken, ayağı takıldı ve bir şeyin üzerine düştü: Üzerine düştüğü şey, bölük komutanıydı. Bölüğün en önünde koşarken yaralanmış ve Fransız sandığı yunkerı ayak bileğinden yakalayıp yere düşürmüştü. Yunker tam bileğini yüzbaşının elinden kurtarıp ayağa kalkmıştı ki, arkasından birinin çarpmasıyla az kal-sın yeniden yere kapaklanacaktı. Bu arada bir başkasının bağırdığını duydu: “Süngülesene onu! Ne bakınıp duruyorsun!?” Birinin tüfeğinden tuttuğunu ve süngünün yumuşak bir şeye saplandığını duyumsadı. İçeride işleyen, korkunç bir haykırış duyuldu: “*A moi, camarades! Ah, sacré b... Ah! Dieu!*”¹ Ve ancak böylece Pest bir Fransız süngülediğini anladı.

Fr. – İmdat, arkadaşlar!.. Kahretsin... Ah, Tanrım! (ç.n.)

Buz gibi bir ter boşandı her yanından, sıtmal ı gibi tepeden tırnağı a titredi, tüfeğini fırlatıp attı. Ama yalnızca bir an sürdü bu durum. Bir kahraman olduğunu düşünerek tüfeğini yerden aldı, “Hurra-a!” diye haykırarak koşan kalabalığa katılıp, bir Rus askerinin botlarını çıkarmaya çalıştığı ölü Fransızdan uzaklaştı. Yirmi adım kadar koştuktan sonra ulaştığı siper Rusların elindeydi ve tabur komutanı da buradaydı.

“Birini şişledim!” dedi tabur komutanına.

“Aferin, Baron!”

XII

Kalugin evine dönüyordu. Pest onu uğurlarken:
“Praskuhin’in öldüğünü biliyor muydun?” dedi.
“Olamaz!”

“Gözlerimle gördüm.”

“Pekâlâ. Benim acelem var. Hoşça kal!”

“İlk kez keyfim yerinde,” diye düşündü Kalugin eve dönünce. “İlk kez, ben de işin içindeyken şans yüzümüze güldü. Harika bir çarpışmaydı doğrusu. Ve ben sağım, sakat değilim, yaram berem yok; esaslı bir nişan verilmesi teklif edilecektir herhalde... mesela bir altın kılıç!? Aslında kimse hak etmediğimi de söyleyemez.”

Generale raporunu verip odasına dönünce, orada epeydir kendisini beklemekte olan Prens Galtsin’i buldu. Galtsin, masanın üzerinde bulunduğu “*Splendeur et misères des courtisanes*”¹ okumaya dalmıştı.

Kalugin evine dönmenin, artık tehlikenin dışında bulunmanın derin hazzıyla, gecelik entarisini giyip yatağına uzandı ve Galtsin’e çarpışmaların ayrıntılarını anlatmaya başladı. Son derece doğal bir biçimde ve kendisinin ne kadar savaş sanatına hâkim, gözü pek bir subay olduğunu kanıtlayacak

Nedense son zamanlarda pek bir çoğalan ve bizim gençler arasında da özellikle yaygınlık kazanan, şu sevimli kitaplardan biri. (*Tolstoy’un notu*) *Kibar Fahışelerin İhtişamı ve Sefaleti* - H. de Balzac. (ç.n.)

ayrıntılara yer vererek anlatıyordu. Bunu açıktan açığa ve adlı adınca söylemesine gerek yoktu, çünkü bu zaten herkesin bildiği, kimsenin kuşkusunun olmadığı bir gerçeklikti; bundan kuşku duyabilecek tek kişi olsa olsa –ki o da kesin değildi– kendisinin koluna girip gezmeyi bahtiyarlık saymasına karşın, dün bir dostuna, aramızda kalsın, Kalugin çok iyi bir insan, ama tabyalara gitmekten nefret ediyor, diyen rahmetli Yüzbaşı Praskuhin olabilirdi.

Kalugin'in yanlarından ayrılmasından sonra Praskuhin, Mihaylov'la birlikte yürüyordu ve artık daha az tehlikeli bir yere ulaştıkları için hafiften keyfi de yerine gelmeye başlamıştı ki, arkalarından doğru yükselen müthiş parlak bir alev gördü, aynı anda da gözcünün “hava-an!” diye haykırdığını duydu. Ardı sıra yürüyen askerlerden biri de şöyle dedi: “Doğruca taburun üstüne gidiyor!”

Mihaylov durup çevresine bakındı: Yüксеlebileceği en yüksek noktaya yükselmiş bir top mermisinin ışıktan topu, sanki olduğu yerde asılıymış gibi öylece duruyordu ve ne yöne doğru gideceğini kestirmek olanaksızdı. Ama bu durum yalnızca bir an sürdü: Mermi gitgide hızlanarak yaklaşılmaya başladı; fitilinden hışırtılarla saçtığı kıvılcımlar iyice görülebiliyordu artık; taburun tam ortasına yönelen mermi yaklaştı, yaklaştı...

“Yere yatın!” diye bağırdı biri dehşet içinde.

Mihaylov yüzüstü yere attı kendini. Praskuhin de elinde olmadan diz çöktü, iyice eğildi, gözlerini yumdu; merminin yakınlarda bir yere poff diye düştüğünü duydu yalnız. Saatler gibi gelen birkaç saniye geçti, ama mermi hâlâ patlamamıştı. Gereksiz yere ödleklilik ettiğini düşünerek kendine içerdirdi Praskuhin, bomba belki de uzak bir yere düşmüştü, ama ona fitili hemen kulağının dibinde hışırdıyor gibi gelmişti? Praskuhin gözlerini açtı ve on iki buçuk ruble borçlu olduğu Mihaylov'un, hemen oracıkta yere yapışmış yatmakta olduğunu gördü; bu ona büyük bir keyif verdi, çünkü kendisi sa-

dece diz çökmüştü, ama o göbeğini sımsıkı yere bastırarak, kımıltısız yatıyordu. Ama aynı anda da gözleri olduğu yerde dönerken, fitilinden hışırtıyla kıvılcımlar saçan mermiyi gördü.

Başka bütün duyguları yok eden buz gibi bir dehşet duygusu kapladı tüm varlığını; yüzünü elleriyle kapadı, diz üstü yıkıldı.

Bir saniye daha geçti: Zihninde koca bir duygular, düşünceler, umutlar, anılar dünyasının canlandığı tek bir saniye.

“Hangimizi öldürecek acaba: Beni mi, Mihaylov’u mu? Yoksa her ikimizi de mi? Ben vurulacaksam, nereme gelecek şarapnel acaba? Başıma gelirse, her şey bitti demektir; bacağım gelirse, keserler bacağımı, ameliyat sırasında kloroform vermelerini isterim ve bakarsın bir şey olmaz, yaşarım... Belki de yalnız Mihaylov ölür ve ben kendisiyle nasıl yan yana yürüdüğümüzü, bu sırada merminin onu nasıl vurduğunu, hatta bu sırada kanının üzerime nasıl sıçradığını anlatırım. Ama yok, ona değil, bana daha yakın mermi...”

Derken, Mihaylov’a olan on iki ruble borcu geldi aklına; epey önce Petersburg’da birinden alıp da ödemediği başka bir borcunu düşündü, dün akşam söylediği çingene şarkısı geçti bir an zihninden, başına mor bir kurdeleyle bağladığı şapkasıyla sevdiği kadın canlandı gözünde, beş yıl kadar önce kendisini aşağılayan, hâlâ öcünü alamadığı adamı düşündü... bunlar gibi daha binlerce şey geçti aklından, ama bütün bunları düşünürken şu anın gerçekliği, ölümü bekliyor olmanın dehşeti bir an olsun terk etmemiştir kendisini. “Bakarsın hiç patlamaz?” diye düşünerek umutsuzca bir kararlılıkla gözlerini açmak istedi. Ama tam bu anda kızıl bir ateş kapalı gözkapaklarını delip geçti, bir şey göğsünün tam ortasına korkunç bir çatırtıyla çarptı; kalkıp koşmak istedi, ancak kılıcı bacaklarına dolandı, böğrünün üstüne yere yıkıldı.

“Tanrıya şükür, yalnızca bir sıyrık!” oldu ilk düşüncesi, elleriyle göğsünü yoklamak istedi, ama kollarını sanki bağ-

lamışlar, başını da bir mengenenin arasında sıkıştırıyorlardı. Silik bir görüntü halinde askerler geçti gözünün önünden, bilinçsizce saymaya koyuldu onları: Bir, iki, üç... “Şu kaputunun kolları sıvalı olan bir subay.” diye düşündü. Derken, gözünde bir şimşek çaktı. “Havan ateşi mi bu, yoksa top mu?” diye düşündü. Top olduğuna karar verdi. İşte yine ateş ettiler... yine askerler geçiyor... beş, altı, yedi... hepsi yanı başından geçip gidiyordu. Birden kendisini çiğneyip geçebileceklerinden korktu; ufak bir sıyrıktan başka bir şeyinin olmadığını bağırarak istedi, ama sesi çıkmadı: Dili damağına yapışmıştı sanki, ağzı kupkuruydu ve susuzluktan içi yanıyordu. Göğüs bölgesinde hissettiği ıslaklık ona suyu hatırlattı ve bu ıslaklığı yaratan şeyi içmeyi bile geçirdi aklından. “Düştüğümde bir yerim kanadı herhalde,” diye düşündü; belli belirsiz hayaller halinde yanı başından geçip gitmekte olan askerlerin kendisini ezebilecekleri korkusu, içinde daha da büyüyünce, olanca gücüyle “Beni de alın!” diye bağırarak istedi, ama bunun yerine öyle korkunç bir inleme yükseldi ki boğazından, çıkardığı sestten kendisi ürktü. Sonra gözlerinde birtakım kırmızı ışıklar dans etmeye başladı; askerler de sanki üzerine taş yığıyorlardı. Işıkların dansı iyice hızlandı, üzerine yığılan taşların baskısı arttıkça arttı. Taşları üstünden atmak için son bir çabayla doğrulmak istedi, ama artık ne görüyor, ne duyuyor, ne düşünüyor, ne hissediyordu. Göğsünün ortasına gelen bir şarapnel parçasıyla ölmüştü.

XIII

Mihaylov mermiyi görür görmez kendini yere attı, o da Praskuhin gibi gözlerini yumdu, sonra iki kez açıp yeniden yumdu, yine tıpkı Praskuhin gibi, bomba patlayana dek geçen iki saniyelik süre inanılmayacak denli çok şey düşündü, duyumsadı. İçinden Tanrıya yakardı: “Ya rabbim sen bilirsin! Sen ne istersen, nasıl istersen öyle olur!” Bir yandan da, “Ne halt etmeye orduya katıldım bilmem ki!” diye düşünüyordu. “Piyade olmaya bile razı oldum, sırf askere alsınlar da savaşa katılayım diye!.. T’deki Ulan Alayı’nın suyu mu çıkmıştı? Orada kalıp Nataşa’cığımın keyif sürmek dururken... al sana!” İçinden saymaya başladı: Bir, iki, üç, dört... mermi çift sayıda patlarsa, sağ kalacak, tek sayıda patlarsa ölecekti. “Tamam, her şey bitti!” diye düşündü mermi patlayınca (o sırada sayının tek mi çift mi olduğunu hatırlamıyordu); kafasına sert bir şeyin çarpmasıyla şiddetli bir acı duydu. Ellerini çırpıp doğrulmaya çalışırken “Tanrım, günahlarımı bağışla,” diye mırıldandı, hemen ardından da bilincini yitirip yüzüstü yere yıkıldı.

Gözlerini açtığı anda hissettiği ilk şey burnundan akan kan oldu, bir de şiddeti iyice azalmış baş ağrısı. “Ruhum bedenimden ayrılıyor,” diye düşündü. “Orada beni neler bekliyor acaba? Tanrım, ruhuma esenlik ver! Yalnız... bir tuhafılık var...” diye düşünüyordu bir yandan da, “ölüyorum, ama

askerlerin ayak seslerini, silah seslerini bu kadar açık seçik duyabiliyorum?”

Hemen ardından birinin bağırdığını duydu:

“Çabuk buraya bir sedye! Bölük komutanı vurulmuş!”

Sesin sahibini hemen tanıdı: Trampetçi İgnatyev’di bu.

Biri onu omzundan tutunca gözlerini açmaya çalıştı, başının üzerinde siyaha çalan mavi gökyüzünü, yıldız kümelerini ve hemen başlarının üzerinde birbirini kovalarcasına uçan iki gülleyi gördü; sonra İgnatyev’i, omuzlarında tüfekleriyle sedye taşıyan askerleri, siperlerin önüne yığılı toprak yükseltileri... ve henüz öbür dünyaya gitmemiş olduğunu anladı.

Başına gelen bir taştan hafif bir yara almıştı. İlk duygusu yazıklanma oldu: Oraya gitmek için o kadar hazırlanmışken, içi öylesine huzur doluyken, yeniden gerçekliğe, top seslerine, siperlere, askerlere, kan göllerine dönmek çok tatsızdı; kapıldığı ikinci duygu, bilinçsizce bir sevinç; üçüncüsüye korku ve bir an önce tabyalardan ayrılma isteği oldu. Trampetçi İgnatyev komutanının başını mendiliyle sarıp koluna girdi, onun desteğiyle pansuman merkezine doğru yürümeye başladılar.

“İyi de, nereye gidiyorum ben şimdi?” diye düşündü; biraz daha kendine gelmiş gibiydi. “Benim görevim bölüğümün başında kalmak... kaldı ki az sonra zaten ateş hattı dışına çıkacak bölük... Öte yandan, yaralı yaralı çarpışmaya devam ettiğim için madalya da alabilirim.”

Bu belalı yerden bir an önce uzaklaşmak derdindeki yarımsever trampetçiden kolunu kurtarmaya çalışarak:

“Yok, kardeş, yok!” dedi. “Ben pansuman merkezine falan gitmek istemiyorum. Bölüğümle birlikte olmalıyım ben!”
Ve geri döndü.

Çarpışmaların büsbütün korkaklaştırdığı İgnatyev:

“Ama efendim, yaranıza doğru dürüst bir pansuman yaptırmalısınız,” dedi. “Henüz sıcak olduğu için size önem-

siz gibi geliyor yara. İnanın kötüleşebilir, efendim. Hem bak-sanıza, ortalık cehenneme döndü neredeyse! Gidilir mi hiç oraya... dönün, efendim.”

Mihaylov bir an durdu, kararsızlık içindeydi, geçenlerde yolunun düştüğü pansuman merkezinde tanık olduğu bir sahne gözünün önüne gelmese herhalde dönerdi de: Elindeki bir sıyrığı göstermeye gelen bir subayla doktorlar alay etmişlerdi; hatta içlerinden favorili bir doktor, böyle bir yaradan kimsenin ölmeyeceğini, insanın bir yemek çatalıyla bile kendini bundan daha ağır yaralayabileceğini söylemişti.

“Ya benim yaramı da hafife alır, alay ederlerse?” diye düşünen üsteğmen, trampetçinin söylediklerine boş vererek, gerisingeri bölüğüne döndü.

Bölüğün komutasını üstlenen asteğmeni görünce:

“Emir subayı Praskuhin’i gördün mü?” diye sordu. “Demin benim yanımdaydı?”

“Bilmiyorum. Sanırım öldü,” dedi asteğmen isteksiz isteksiz; koca bölükte subay olarak bir tek kendisinin kaldığını anlatma zevkini elinden aldığı için üsteğmenin dönmesi hiç hoşuna gitmemişti.

“Ölü mü, yaralı mı insan bilmez mi yahu? Ne de olsa bizimle birlikteydi? Neden almadınız kendisini?”

“Bu cehennem ortamında nasıl alabilirdik ki?”

Mihaylov öfkeli öfkeli:

“Nasıl yapabildiniz böyle bir şeyi Mihail İvanoviç?” dedi. “Bıraktınız adamı orada! Ya ölmediyse? Hoş, ölmüş olsa da almanız gerekirdi. Siz bilirsiniz, ama kendisi generalin emir subayıdır... ve hâlâ yaşıyor olabilir.”

“Nasıl yaşıyor olabilir ki... yanına kadar gidip gözlerimle gördüm diyorum size? İnsafı olun, efendim. Kendi adamlarımızı bile götürmek için neler çektiğimizi görüyorsunuz,” dedi asteğmen, sonra hızla yere eğilirken: “Aha, yeniden başladılar!” diye ekledi. “Bu seferkiler gülle!”

Mihaylov da hızla eğildi. Ama aynı anda da elini başına götürdü, çünkü yaptığı ani hareketten başındaki yara zonklamıştı.

“Yok. Muhakkak gidip almamız gerek kendisini: Belki hâlâ yaşıyordur,” dedi Mihaylov. “Görevimiz bu bizim, Mihail İvaniç!”

Asteğmen karşılık vermedi.

“İyi bir subay olsaydı, orada bırakmaz, zamanında alır getirirdi adamı,” diye düşündü Mihaylov. “Şimdiyse birkaç asker göndereceksin oraya. Göndereceksin de, nasıl? Ölüme göndermekten ne farkı var bunun?”

“Çocuklar, arkada kalan yaralı bir subayımızı almamız gerek!” dedi. Ama bunun askerler için ne kadar tatsız bir görev olacağını hissettiği için sesi ne yeterince yüksek çıkmıştı, ne yeterince emredici tondaydı. Özel olarak birine yöneltilmemiş de olduğu için, kimse yerinden fırlamadı.

“Çavuş! Buraya!”

Ama çavuş duymamışlığa vurup yürümesini sürdürdü.

“Ya gerçekten ölmüşse?” diye düşündü Mihaylov. “O zaman insanları boş yere tehlikeye atmaya *değmez*. Gereken özeni göstermediğim için tek suçlu benim burada. Gidip kendim bakacağım: Sağ mı, ölü mü? Bunu yapmak bana *düşer*.”

Bir eliyle kaputunu toparlar, öbür eliyle de hiç durmadan –özel bir inanç beslediği– Aziz Mitrofan esikonasını tutarken:

“Mihail İvaniç, emir komuta sizde! Ben arkadan size yetiştirim,” dedi ve siper çukurunda iki büküm koşmaya başladı; yüreği korkudan göğüs kafesinden fırlayacak gibiydi.

Arkadaşının öldüğünü anlayınca, yine öyle iki büküm, bir eliyle başındaki yaranın kayan sargısını tutarak geri döndü.. Yarası da şiddetle ağrımaya başlamıştı. Mihaylov yetiştiğinde tabur neredeyse tepenin eteğine varmıştı ve burası artık düşman ateşinin ulaşamayacağı bir yer sayılabilirdi. Sayı-

labilirdi diyorum, çünkü buraya bile arada bir yolunu şaşırmış serseri top mermileri düşebiliyordu (bunlardan birine ait bir şarapnel, çarpışmalar boyunca denizcilerin sığınağında oturan bir yüzbaşıyı öldürdü o gece).

Bir sıhhiye eri başını sararken:

“Yine de yarın pansuman merkezine gidip yaramı göstersem iyi olur,” diye düşündü üsteğmen, “madalya almama katkısı olabilir.”

XIV

İki saat öncesine dek, yüce ya da sıradan bin bir umutla, arzuyla dolu yüzlerce insanın kaskatı kesilmiş kanlı bedeni, tabyalarla siperler arasında, üzerlerinde çiğ damlacıklarının ıdığı çiçeklerle kaplı vadide yere uzatılmış... Sivastopol'deki Ölüer Kilisesi'nin düz döşeme taşlarının üzeri de yine taze ölüerle dolu. Kimi çiçekli vadide cesetler arasında, kimi sedyelerde, kimi hastane karyolasında, kimi de pansuman merkezinin kanlı döşeme tahtaları üzerinde sürünen, inleyen yüzlerce insanın kurumuş dudaklarından dualarla lanetler dökölüyor. Ve tıpkı önceki günlerde olduğu gibi, Sapun Dağı'nın üzerinde gök balkıyor, yıldızlar göz kırpmaz oluyor, ısıltıları soluyor, gürleyip duran karanlık denizin üzerinden sis çekiliyor, doğu ufkunu şafağın kızılıtları kaplıyor, uzun şeritler halindeki bakırsı bulutçuklar açık mavi ufukta dört yana dağılıyor ve yine hep olduğu gibi bütün gücü, göz alıcılığıyla güneş deniz ufkunda yükselirken, dirilen tüm dünyaya sevinç, sevgi ve mutluluk vaat ediyor.

XV

Ertesi akşam askeri bando yine bulvarda marşlar çaldı ve yine subaylar, yunkerler, askerler ve genç hanımlar pavyonun orada ve bembeyaz çiçekleri mis kokan akasyaların çevrelediği yolda neşeyle gezindiler.

Kalugin, Prens Galtsin ve bir albay kol kola girmişler, pavyonun orada yürüyor, çünkü çarpışmaları konuşuyorlardı. Bu tür durumlarda hep olduğu gibi, çarpışmaların kendisinden çok, her birinin bu çarpışmalar sırasında gösterdiği kahramanlıklara getiriliyordu söz. Yüzleri, sesleri pek ciddiydi, hatta kederliydi, çünkü yitikler onları derinden sarsmış sanırdınız, ama dürüst olmak gerekirse, dün hiçbiri yakın bir dostunu yitirmemişti (hem askerlik yaşamında yakın dost denilebilecek biri olur mu?); dolayısıyla yüzlerindeki keder ifadesi, göstermek zorunda olduklarını düşündükleri resmi bir ifadeydi. Hatta tersine, her ikisi de harika birer insan olmalarına karşın, Kalugin'le albay, her gün bu türden çarpışmaların olmasına razıydılar, yeter ki işin ucunda altın kılıç nişanıyla tümgeneralliğe yükseltilme olsun. Kişisel yükselişi için milyonlarca insanın yok olmasına neden olan fatihlere canavar denilmesi pek hoşuma gider. Dürüstçe yanıtlamalarını isteyerek Asteğmen Petruşov'a, Teğmen Antonov'a ya da benzerlerine bir sorun; göreceksiniz, bunların her biri

küçük birer Napolyon, küçük birer canavardır ve omuzlarına tek bir yıldız eklenmesi ya da maaşlarının üçte bir yükseltilmesi uğruna yüzlerce insanı öldürecekleri savaşlar çıkarmaya hazırdırlar.

“Hiç kusura bakmayın ama,” dedi albay, “önce sol kanatta başladı. *Ben kendim oradaydım.*”

“Olabilir,” dedi Kalugin. “*Ben daha çok sağ kanattaydım; iki kez geçtim öbür tarafa: İlkinde generali görmek için, ikincisinde de öylesine, ön cepheyi görmeye. Ki en kızgın çarpışmalar da orada oldu.*”

“Herhalde Kalugin ne dediğini biliyor,” dedi Prens Galtzin, albaya. “Biliyor musunuz albayım? Bugün V ile birlikteydik, *bana* sizin çok gözü pek biri olduğunuzu söyledi.”

Albay, sesinde resmi bir hüznün tonuyla:

“Ama kayıplarımız... şu korkunç kayıplarımız yok mu!..” dedi. “*Benim alayımdan* dört yüz kaybım var. *Ora-dan ben nasıl sağ çıktım, anlayabilmiş değilim!*”

Bu sırada yolun karşı ucunda Mihaylov görüldü: Ayağındaki çizmeler paralanmış, başı sargı beziyle bağlıydı. Kalugin ve arkadaşlarını görünce müthiş şaşırdı, utandı. Dün Kalugin’in önünde ikide bir yarı beline dek eğilip durduğu geldi aklına; bir de gerçekte yaralanmadığı halde başını yalancıktan sardırıldığını sanabileceklerinden korktu. Eğer kendinden yana bakmasalardı bu baylar, doğruca evine koşar ve sargıyı çıkarıp atabileceği güne dek evinden dışarı adım atmazdı.

“*Il fallait voir dans quel état je l’ai rencontré hier sous le feu,*”¹ dedi Kalugin, karşı karşıya geldiklerinde, gülümseyerek. Sonra da yeniden gülümseyerek: “Hayrola, yaralı mısınız üstegmen?” dedi. Bu ikinci gülümsemesi: “Dün gördünüz beni değil mi? Nasıldım ama?!” anlamındaydı.

Fr. – Dün onunla ateş altında karşılaştığımızda ne halde olduğunu görmeliydiniz (ç.n.)

“Evet, taşla hafif bir yaralanma,” dedi üsteğmen, kızarak ve yüzünde “evet, dün sizi gördüm, harikaydınız, bense çok berbattım” gibi bir ifadeyle.

Üsteğmenin kasketine şöyle bir göz atan Prens Galtsin, her zamanki kibirli haliyle, ama belli birine hitap etmeden:

“*Est-ce que le pavillon est baissé déjà?*”¹ dedi.

Kendisinin de Fransızca konuşabildiğini göstermek isteyen Mihaylov:

“*Non pas encore,*”² dedi.

“Gerçekten de ateşkes yürürlükte mi?” diye sordu Galtsin. Sorusunu gayet saygılı biçimde ve Rusça sormuştu ve üsteğmene göre bu, Fransızca konuşmakta zorlanıyorsunuz, ne diye daha kolay yoldan konuşmuyoruz anlamındaydı. Bundan sonra da onu yalnız bırakıp kendi yollarına gitti yaverler.

Üsteğmen tıpkı dün olduğu gibi yapayalnız hissetti kendini; yanından yöresinden geçen ve kimiyle kendisinin konuşmak istemediği, kimine ise yanaşıp konuşma cesareti gösteremediği pek çok insana selamlar verdikten sonra, Kazarskiy anıtının oralarda bir yere oturup bir sigara sardı.

Baron Pest de bulvardaydı o gün. Ateşkes görüşmelerine nasıl katılmış, orada Fransız subaylarıyla nasıl konuşmuş, hele Fransızlardan biri “*S’il n’avait pas fait clair encore pendant une demi-heure, les embuscades auraient été reprises,*”³ dediğinde, nasıl “*Monsieur! Je ne dis pas non, pour ne pas vous donner un dementi,*”⁴ şeklinde harika bir karşılık vermiş... bunları anlatıyordu arkadaşlarına.

Gerçekteyse, ateşkes görüşmelerine katılmış olmakla birlikte, orada akıllıca sayılacak herhangi bir söz edebilmiş değildi. Fransız subaylarla konuşmaya can atmasına karşın

Fr. – Bayrak artık indirildi mi? (ç.n.)

Fr. – Henüz değil. (ç.n.)

Fr. – Karanlık yarım saat daha sürseydi ön cepheleleri tekrar ele geçirirdik. (ç.n.)

Fr. – Bayım! Salt söylediğinizin tersini söylememek için size hayır demeyeceğim. (ç.n.)

(malum, Fransızlarla konuşmak dehşetli hoş bir şeydir!) Baron Pest bunu başaramamıştı. Hatlar boyunca bir aşağı bir yukarı dolaşıp durmuş ve yakın düştüğü Fransız askerlerine “*De quel régiment êtes-vous?*”¹ diye sormuş, onların da tek kelimelik yanıtlarıyla konuşma sona ermişti.

Hatlardan biraz fazla içarlere geçtiğinde, bu askerin Fransızca bildiğini aklından bile geçirmeyen bir Fransız nöbetçi, bastı kendisine küfrü: “*Il vient regarder nos travaux ce sacré c...*”² Sonuçta, ateşkes görüşmelerinde başka ilginç bir yan bulamayan Baron Pest evine döndü ve demin söylediği Fransızca sözleri de yolda düşünüp buldu.

Yüzbaşı Zobov da bulvardaydı; bağıra bağıra konuşup duruyordu. Sonra perişan bir kılık içindeki Yüzbaşı Objogov; sonra kimseye yaranmayı aklının ucundan geçirmeyen topçu yüzbaşı; aşktan yana şanslı yunker ve bütün öteki dünkü bulvar sakinleri hep oradaydılar ve tümü de aynı sahtelik, hafiflik, gösteriş budalalığı içindeydi. Yalnız Praskuhin, Neferdov ve başka birkaç kişi eksikti; ancak daha ölüleri yıkanmamış ve toprağa verilmemiş olduğu halde şu anda burada bulunanlar onları ne anımsıyor, ne de düşünüyordu; tıpkı çok çok bir iki ay sonra, –varlarsa ve çoktan unutmadılarsa eğer– ana babalarının, karılarının, çocuklarının da unutup gidecekleri gibi.

Cenazeleri kaldırmakla görevli er göğsü parçalanmış, kafası inanılmaz derecede şişmiş, kararmış yüzü perdahlanmış gibi parlayan, gözbebekleri dışarı uğramış cesedi koltuk altlarından tutup kaldırırken:

“Neredeyse anlayamayacaktım neyin nesi olduğunu!” dedi. “Sırtından tut, Morozka, yoksa ikiye bölünecek herif! Öff, nasıl da iğrenç kokuyor!”

“Aman Tanrım, ne iğrenç koku!”

Yaşayanlar arasında bu adamcağızdan kalan her şey bu kadarcıktı işte.

Fr. – Hangi alaydansınız? (ç.n.)

Fr. – Yaptığımıza bakmaya geliyor, b.k herif. (ç.n.)

XVI

Gerek Rus tabyalarına, gerekse Fransız siperlerine beyaz bayraklar çekilmişti; bunlar arasındaki çiçekli vadideyse öbek öbek ölü askerler yatıyordu. Külrengi ya da mavi üniformalar içinde, çizmeleri olmayan, kolları bacakları kopmuş, bedenleri şişmiş ölüleri at arabalarına üst üste yığıyorlardı. Ölü bedenlerden yayılan korkunç ağır bir koku kaplamıştı havayı. Sivastopol'den ve Fransız ordugâhından gelen kalabalıklar iyi niyetli bir merakla bu manzarayı seyreliyordu.

Gelin de bu insanların neler konuştuklarına bir kulak verelim. İşte şurada, Fransızcası kırık dökük olmakla birlikte derdini anlatmaya yeten genç bir subayın çevresinde halka olmuş Fransız ve Ruslar var. Fransız hassa askerinin torbasını gösteren Rus:

“E sesi purkua se uazo ici?”¹ diye soruyor.

“*Parce que c'est une giberne d'un régiment de la garde, monsieur, qui porte l'aigle impérial,*”² diye karşılık veriyor Fransız.

“E vu de la gard?”³

Fr. – Bu kuş niye burada? (ç.n.)

Fr. – Hassa alayına ait olduğu için üzerinde unparatorluk kartalı var. (ç.n.)

Fr. – Siz hassa mısınız? (ç.n.)

“*Pardon, monsieur, du 6-ème de ligne.*”¹

“E sesi u aște?”² diye soruyor Rus, Fransızın sigara içtiği sarı renkli tahta ağızlığı göstererek.

“*A Balaclave, monsieur! C’est tout simple – en bois de palme.*”³

“Joli,” diyor Rus subay; konuşmasının akışını kendi isteğinden çok, bildiği sözcükler belirliyor sanki.

“*Si vous voulez bien garder cela comme souvenir de cette rencontre, vous m’obligerez,*”⁴ diyor kibar Fransız ve sigarasını çıkarttıktan sonra hafifçe öne eğilerek ağızlığı Rus subaya uzatıyor. Rus subay da kendi ağızlığını Fransıza armağan ediyor; Rus olsun Fransız olsun, kalabalıktaki herkes mutlu bir şekilde gülümsüyor.

Kaputunu omuzlarına atmış, pembe gömlekli, gözü pek bir piyade eri; yanında ellerini arkalarına bağlamış, neşeli, meraklı başka askerler var; pembe gömlekli er bir Fransız askerine yaklaşıp piposunu yakmak için ateş istiyor. Fransız, piposundan çekip ateşi güçlendiriyor, sonra piposunu karıştırap üzerinden ayırdığı ateşi Rusun piposuna döküyor.

“Tütün *bun*,” diyor, pembe gömlekli asker; çevredekiler gülüyorlar.

“*Oui, bon tabac, tabac turc,*” diyor Fransız. “*Et chez vous tabac russe? Bon?*”⁵

“Rus bun,” diyor pembe gömlekli asker; oradaki herkes gülmekten kırılıyor. Sonra da bir çırpıda bütün Fransızca bilgisini döktürüyor: “Franse bun değil, bonjur, musie.” Bu arada dirseğiyle Fransızı göbeğinden dürtüp kahkahalar atıyor. Fransızlar da gülüyor.

Fr. – Özür dilerim bayım, 6. saftanım. (ç.n.)

Fr. – Bunu nereden aldınız? (ç.n.)

Fr. – Balaklav’dan, mösyö. Basit bir şey, hurma ağacından. (ç.n.)

Fr. – Bu karşılaşmanın arusına bunu kabul ederseniz, minnettarınız olurum. (ç.n.)

Fr. – Evet, güzel tütün, Türk tütünü. Sızinki Rus tütünü mü? Güzel mi? (ç.n.)

Fransız kalabalığın içinden bir Zuhaf¹:

*"Il ne sont pas jolis ces bêtes de russes,"*² diyor.

*"De quoi de ce qu'ils rient donc?"*³ diyor, İtalyan aksanıyla bir başka esmer Fransız askeri Rus askerlerine yaklaşıyor.

Pembe gömlekli, gözü pek asker, Zuhaf'ın üzerindeki giysisinin nakışlarını inceledikten sonra:

"Kaftan bun," diyor, yine herkes gülüyor.

*"Ne sortez pas de la ligne, à vos places, sacré nom..."*⁴ diye bağılıyor bir Fransız onbaşı, keyifleri kaçan askerler dağılıyorlar.

Şurada da Fransız subaylarınca çevrelenmiş gençten bir Rus süvari subayı, Fransız berber argosuyla döktürüyor ha döktürüyor. *"Comte Sazanoff... que j'ai beaucoup connu, monsieur,"*⁵ diyor tek apoletli bir Fransız. *"C'est un de ces vrais comtes russes, comme nous les aimons,"*⁶ diye ekliyor.

"Il y a un Sazonoff que j'ai connu," diyor süvari, *"mais il n'est pas comte, a moins que je sache, un petit brun de votre âge à peu près."*⁷

"C'est ça, monsieur, c'est lui. Oh, que je voudrais le voir ce cher comte. Si vous le voyez, je vous pris bien de lui faire mes compliment," diyor Fransız ve hafif eğilerek ekliyor: *"Capitaine Latour."*⁸

Eliyle asker ölülerini gösteren Rus süvari subayı, konuşmayı sürdürme arzusuyla:

Zuhaf – (Bir Berberi kabilesinin adından) Fransızların Cezayir'de yerli halktan oluşturdıkları askerler. (ç.n.)

Fr. – Bu Rus hayvanları, hiç hoş değiller. (ç.n.)

Fr. – Neye gülüyorlar? (ç.n.)

Fr. – Sırayı bozmayın, yerlerinize geçin, lanet olasıcalar! (ç.n.)

Fr. – Kont Sazanov... kendisini yakinen tanırım, bayım. (ç.n.)

Fr. – Kendisi bizim sevdiğimiz gerçek Rus kontlarından biridir. (ç.n.)

Fr. – Ben de bir Sazanov tanıyorum, ama bildiğim kadarıyla kendisi kont değil, uzun boylu sayılmaz, esmer, yaklaşık sizin boyunuzda. (ç.n.)

Fr. – Evet, ta kendisi. Bu aziz kontu görmeyi ne kadar isterdim! Görürseniz eğer lütfen kendisine selamlarımı iletin. Bendeniz, Yüzbaşı Latour. (ç.n.)

*“N'est ce pas terrible la triste besogne, que nous faisons? Ça chauffait cette nuit, n'est-ce pas?”*¹ diyor.

*“Oh, monsieur, c'est affreux! Mais quels gaillards vos soldats, quels gaillards! C'est un plaisir que de se battre contre des gaillards comme eux.”*²

*“Il faut avouer que les vôtres ne se mouchent pas du pied non plus,”*³ diyor Rus süvari subayı da, hafif reverans yaparak ve böyle yapmakla pek sevimli, ince olduğunu düşünerek.

Ama bu kadar yeter.

Biz en iyisi şu on yaşındaki oğlan çocuğa bakalım. Başında babasının olduğu anlaşılan eski bir kasket, üzerinde tek askısı kopmuş, dizden bağlı, pamuklu bir kısa pantolon, çıplak ayaklarında potinler, ateşkes başlar başlamaz kale bedenlerinin ardından çıkmış, Fransızlara ve yerde yatan asker ölülerine boş gözlerle bakarak hafif engebeli arazide dolanıp durmuştu. Derken, bu acılı, kederli vadiyi bir halı gibi kaplayan mavi kır çiçeklerinden toplamaya başladı çocuk. Rüzgârın getirdiği dayanılmaz kokudan burnunu tutarak elinde koca bir demetle evine dönmek üzereydi ki, üst üste konulmuş ölü yığınlarından birinin önünde durup, kendisine en yakın duran, görünüşü korkunç, başsız bir ölüye dikkatle bakmaya başladı. Epeyce bir süre baktıktan sonra biraz yaklaştı çocuk ölüye ve kaskatı kesilerek iki yana açılmış kollarından birine ayağının ucuyla hafifçe dokundu; kol bu dokunuşla olduğu yerde hafifçe sıçradı. Çocuk kola yeniden ve bu kez daha sert dokundu. Kol havaya sıçrayıp sonra hemen eski halini aldı. Çocuk bir çığlık attı, yüzünü çiçek demetine gömerek var hızıyla kaleye doğru koşmaya başladı.

Fr. – Korkunç acıklı bir iş değil mi sizce de yaptığımız? Yaman bir gece oldu dün, öyle değil mi? (ç.n.)

Fr. – Ah, korkunçtu bayım! Ama askerlerinizin yiğitliğine diyecek yok! Böyle yiğitlerle çarpışmak bir zevk! (ç.n.)

Fr. – Doğrusu, sizinkilerin de elleri armut toplamıyordu. (ç.n.)

Evet, tüm tabya ve siperlere beyaz bayraklar çekilmiş... Çiçekler içindeki vadi kokmuş cesetlerle dolu, güzelim güneş mavi denize doğru alçalıyor ve kımıl kımıl oynayan mavi deniz güneşin altın ışıklarıyla pırıldıyor. Orada burada toplanmış binlerce insan, birbirlerine bakıyor, konuşuyor, gülüşüyor. Sanırsınız ki, aynı yüce sevgi ve özveri yasasına iman eden bu insanlar yaptıklarını görünce, kendilerine can verenin, her birinin ruhuna ölüm korkusuyla birlikte iyilik ve güzelliğe karşı sevgi duygusu verenin önünde pişmanlıkla diz çökecek, sonra da sevinç ve mutluluk gözyaşlarıyla birbirlerini kardeşçe kucaklayacaklar... Ama hayır! Beyaz bezler toplanacak, ölüm ve acı makineleri yeniden ısıklık ısığa çalışmaya başlayacak ve yeniden masum kanları dökülüp, yeniden inlemeler, lanetler duyulacak.

Bu kez söylemek istediklerimi söyledim. Ama yine de kafama takılan bir şey var: Yoksa hiç söylemese miydim bunları? Belki de söylediklerim, herkesin bilinçaltında gizlenen kötü hakikatlere ait şeyler ve nasıl ki şişeyi salladığınızda tortusu şarabı bozarsa, zararlı olmamaları için bunlardan da hiç söz etmemek gerekir.

Kaçınılması gereken kötüye neresinde yer verilmiş bu öykünün? Ve özenilecek, öykünülecek iyiye, neresinde? Kötü adamı kim, kahramanı kim? Herkes iyi ve herkes kötü.

Ne o parlak cesareti (*bravoure de gentilhomme*) ve tüm davranışlarının ardındaki itici güç olan ün düşkünlüğü ve gösterişçiliğiyle Kalugin; ne kilise, taç ve vatan uğruna girdiği bir savaşta can vermiş olmasına karşın, zararsız ve bomboş bir insan olan Praskuhin; ne ürkekliği ve darkafalılığıyla Mihaylov; ne de sağlam inançlardan ve kurallardan yoksun bir çocuk olan Pest, bu öykünün kahramanı ya da kötü adamı olabilirlerdi.

Benim öykümün kahramanı, hakikattir: Ruhumun bütün gücüyle sevdiğim ve olanca güzelliğiyle canlandırmaya çalıştığım, hakikat... hep en güzeldi o, her zaman da en güzel olarak kalacak.

26 Haziran 1855

1855 Ağustosunda Sivastopol

I

Ağustos sonlarında bir gün, daracık dağ boğazlarından geçerek, Duvanka'dan¹ Bahçesaray'a uzanan anayolun kalın, sıcak tozları içinde bir subaya ait yük arabası ilerliyordu. Örneğine başka hiçbir yerde rastlanmayacak, biraz Yahudi briçkası², biraz Rus yük arabası, biraz da kocaman bir sepeti andıran tuhaf bir arabaydı bu.

Önde, üzerinde kalın pamuklu kumaştan bir redingot, başında iyice yumuşayıp şeklini yitirmiş eski bir subay kasketi bulunan bir emir eri diz çökmüş oturuyor, dizginleri tutuyordu. Arkada, bohça ve denklerin üstünde bir piyade subayı oturuyordu; denklerin üzeri at çuluyula örtülmüştü; subayın üzerindeyse yazlık bir kaput vardı. Oturan bir insan için bu konuda bir şey söylemek kolay değilse de, subayın boyu pek uzun değil gibiydi; ama eni muazzamdı: Omuzdan omuza değil de, göğüsten sırtta doğru bir genişlikti bu. Enli, tıknaz gövdesi üzerinde sağlam, gergin bir boyun ve ense yer alıyordu; bel denilen, bedenin ortasındaki daralma onda hiç yoktu; ama göbek de yoktu, hatta zayıf olduğu bile söylene-

Duvanka – Bahçesaray'dan önceki son menzil. (Tolstoy'un notu)

Briçka – Eskiden Ruslarda üzeri kapalı da olabilen, hafif yük arabası. (ç.n.)

bilirdi, özellikle de güneşten hafif esmerleşmiş, sarımsı, sağlıklı yüzü. Yüzüne genel olarak kabalık, yıpranmışlık ifadesi katan ablaklığı ve yaşlılık kırışıklarına hiç benzemeyen ve yüz çizgilerini birbirleriyle birleştirerek daha da büyüten yumuşak, iri kırışıklıkları olmasa güzel olduğu bile söylenebilirdi yüzünün. Küçük, kahverengi gözleri cüretkâr, hatta küstahtı; bıyıkları gür ama fazla geniş değildi, uçları da çiğnenmiş gibiydi. Çenesiyle elmacık kemikleri iki günlük, fırça gibi sık, sert, kapkara bir sakalla kaplıydı. 10 Mayıs'ta başına gelen bir şarapnel parçasıyla yaralanmıştı subay ve hâlâ sargılıydı başı; aşağı yukarı bir haftadır da kendini çok sağlıklı hissettiği için Simferopol Hastanesi'nden alayına dönüyordu: Alayı ilerilerde, top seslerinin gelmekte olduğu yönde bir yerlerdeydi, ama tam olarak nerede olduğunu bir türlü öğrenememişti: Sivastopol'de mi, Kuzey Yaka'da mı, yoksa İnkerman'da mı? Dağlar engel olmadığı ya da rüzgâr uygun yönden estiğinde top sesleri artık açık seçik duyulabiliyordu; hem sıklaşmış, hem de galiba iyice yakınlaşmıştı sesler. Patlamalar bazen havayı sarsıyor ve insan elinde olmadan ürperiyordu; bazen muazzam bir uğultuyla kesilen trampet sesi gibi birbirini izleyen patlama sesleri halini alıyordu. Kimi kez ise bütün sesler, müthiş bir fırtınanın ardından başlayan bir sağanağı izleyen çatırtılı gök gürlemesini andırır bir büyük ses içinde eriyordu. Herkes bombardımanın korkunç bir hal aldığını söylüyordu; şu anda duyulan seslerden anlaşılan da buydu. Emir erini acele etmesi için sıkıştırmasından, subayın bir an önce birliğine ulaşmak istediği anlaşılıyordu. Karşılarından, uzun bir atlı araba katarı geliyordu: Sivastopol'e erzak götürüp geri dönen Rus mujikleriydi bunlar. Aralarında pek çok yaralı ve hasta da vardı: Gri kaputlu karacılar, siyah paltolu denizciler; kırmızı fesli Grek gönüllüler, sakallı milisler... Subayın arabası katara yol vermek için durmak zorunda kaldı. Subay, yolun üstünde yükselerek kımıltısızca asılıp kalan ve terli yüzüne yapışıp gözlerine, kulaklarına dolan

yoğun toz bulutundan yüzünü buruşturup gözlerini kırıştı-
rarak, hırçın bir kayıtsızlıkla önünden geçen yaralı ve hasta-
ların yüzlerine baktı.

“Şu zayıf askerceğiz bizim bölükten efendim,” dedi bu sı-
rada emir eri, tam önlerinden geçmekte olan, içi yaralı dolu
bir arabayı göstererek.

Başında keçe bir şapka bulunan ve arabacı yerine yan
bir şekilde oturan sakallı bir Rus bir ucunu dirseğiyle sıkış-
tırdığı kırbacın dağılan kaytanlarını örüyordu. Onun arka-
sında da, arabanın ritmine göre sallanıp duran beş asker
vardı. Bunlardan kaputunu omuzlarına atmış, gömleği
müthiş kirli, kolu sicime benzer bir şeyle askıya alınmış bi-
ri, zayıflığına ve yüzünde renk diye bir şey kalmamış olma-
sına karşın arabanın ortasında neşeli, dinç bir edayla oturu-
yordu; hatta karşısındaki arabada bir subayın durduğunu
görünce selam vermek için elini kasketine götürmeye bile
yeltenmiş, ama sonra yaralı olduğu aklına gelmiş olacak ki,
başını kaşıyormuş gibi yapmıştı. Onun yanında, arabanın
tahtası üzerinde yatan öbür askerince yalnızca arabanın ke-
narlarına tutunmuş bir deri bir kemik elleri, yukarı kaldır-
dığı ve rüzgârda iki ot gibi bir o yana bir bu yana sallanan
dizleri görölüyordu. Üçüncü askerince yüzü şişmişti, başı
sargılıydı ve kasketi bu sargının üzerine oturtulmuştu; ba-
caklarını tekerleğe doğru sarkıtarak arabaya yan oturmuş-
tu; dirsekleri dizlerine dayalıydı ve uyuklar gibi bir hali var-
dı. Subay, işte bu askere bağırdı:

“Doljnikov!”

Gözlerini aralayan asker:

“Hıı... burada!” diye bağırdı ve hemen kasketini çıkar-
dı, sanki yirmi asker birden bağıırıyormuş gibi gür bir sesi
vardı.

“Ne zaman yaralandın, kardeşlik?”

Askerin şişmiş, fersiz gözleri canlandı, besbelli komutanı-
nı tanımıştı.

“Sağlığınıza duacıyız, efendim!” diye bağırdı asker, aynı gür sesle.

“Alay şu anda nerede?”

“Sivastopol’deydi, efendim! Ama çarşamba günü başka bir yere nakledeceklerdi.”

“Nereye?”

“Bilmiyorum, efendim. Sanırsam, Kuzey’e...” Sonra kas-
ketini giyerek, sözcükleri uzata uzata sürdürdü: “Bugün,
soylu efendim... nasıl bir ateş etmek öyle... Gülleleri ta kör-
fezi buluyordu... vurdu da vurdu... tam bir felaketti...”

Daha sonra sesi duyulmaz oldu; ama büyük bir acıyı ve
öfkeyi yansıtan yüzünün ifadesinden, söylediği sözlerin hiç
de iç açıcı, yatıştırıcı şeyler olmadığı anlaşılıyordu.

Arabayla birliğine gitmekte olan subay, Teğmen Kozelt-
sov’du. Sıra dışı biriydi. Başkalarının yapıp ettiği umurunda
olmaz, canı neyi nasıl yapmak istiyorsa öyle yapardı. Başka-
ları da onun yaptığını yaptıklarında bilirlerdi ki, bu yapıla-
bilecek olanların en iyisidir. Zengin bir ruh dünyası olan,
akıllı, yetenekli bir insandı; güzel gitar çalar, şarkı söylerdi;
sözünü hiç sakınmaz, yazı yazmakta, özellikle de resmi yazı-
larda hiç zorlanmazdı; alay komutanı yaverliği sırasında ka-
zanmıştı bu el alışkanlığını. Ama en önemli kişilik özelliği,
özsaygısından kaynaklanan enerjisiydi; daha çok ikinci dere-
ceden meziyetlerine bağlı gibiyse de, şaşırtıcı ve başlı başına
ayırt edici bir özellikti bu onda. Onun yalnızca erkek toplu-
luklarında, özellikle de askerler arasında rastlanan türden di-
yebileceğimiz özsaygısı yaşamıyla öylesine bütünleşmiş, öyle
kaynaşmıştı ki, ya birinci olmak, en iyi olmak... ya da hiç ol-
mamak dışında başka bir seçeneği anlayabilmesi bile ola-
naksızdı. Dahası, özsaygısı, onun iç dünyasındaki yönelişle-
rin de ana belirleyicisiydi: Kendini başkalarıyla karşılaştırır
ve bu karşılaştırmadan birinci çıkmayı severdi.

Deminki yaralı arabalarının görüntüsünün ve konuştuğu
askerin şu top seslerinin anlamını doğrulamakla kalmayıp

daha da güçlendiren sözlerinin kafasında yarattığı belirsizliğin ve yüreğinde yarattığı ağır duyumsamazlığın etkisiyle:

“Yeter şu komik *Moskova*’nın¹ gevezeliklerini dinleyip durduğum!” diye mırıldandı teğmen. Sonra kaputunun eteğini düzelterek, emir erine biraz sertçe seslendi: “Hadisene Nikolayev, kımıl da biraz! Ne o, uyuyup kaldın mı yoksa!”

Dizginler havada sallandı, Nikolayev dilini şaklattı, arabacağız tırıs la yola koyuldu.

“Yalnızca hayvanlara yem vermek için birkaç dakika duracağız, sonra yine yola devam!” dedi subay.

Pek çok askeri birlikte subaylar yarı küçümser, yarı da sevecen bir edayla erler için “Moskova” ya da “prisyaga” (ant, yemin – ç.n.) derler (*Tolstoy’un Notu.*)

II

Duvanka'nın yıkıntıya dönmüş Tatar evlerinin taş duvarları arasından geçen bir yolda ilerliyorlardı ki, yine bir katarla yolları kesildi, durmak zorunda kaldılar: Bu kez, Sivastopol'e götürmek üzere top mermisi ve gülle taşıyan arabalar kapatmışlardı yolu.

Yıkık bir duvarın taşlarına oturmuş iki piyade eri, o toz toprak içinde karpuz ekmek yiyordu. Bunlardan biri, lokmasını çiğneye çiğneye, omzuna attığı küçük bir torbayla az ötelinde dikilen askere seslendi:

“Uzaktan mı hemşerim?”

Bir yandan karpuzla bakarken, bir yandan da torbasını düzelten asker:

“İlimizdeydik... şimdi bölüğümüze dönüyoruz...” dedi. “Bölüğe saman bulmak için üç haftadır bütün ili dolaşıp durduk. Derken, neyin nesiye, herkes acele birliğine dönsün emri aldık... gel gelelim, şu aralar alayın nerede olduğunu bilen yok. Bir hafta önce Korabelnaya'ya geçtiğini söylüyor kimileri. Sizin bir haberiniz var mı?”

Konuşmayı başlatan yaşlıca er, çakısıyla beyazımsı, ham karpuzu büyük bir keyifle kabuğundan sıyrırken:

“Kentte, kardeşlik, kentte!” dedi. “Daha öğlen oradaydık biz. Öyle bir cehennem ki orası, hiç gitme bana sorarsan... at kendini burada samanların üstüne, yat dinlen bir iki gün...”

“Beyler, doğru mu söylüyorsunuz?”

“Yahu, gün boyu yeri göğü inleyen sesleri de mi duymadın? Gülle düşmedik tek karış yer kalmadı. Kardeşlerimizi soracak olursan, ne kadarının kırıldığını bilen yok!”

Elini başına götürüp kasketini düzeltti.

Birliğini arayan asker düşünceli düşünceli kafasını salladı, cık cık etti, sonra çizmesinin koncundan piposunu çıkardı, içindeki yanmış tütünleri karıştırdı, bir parça kavı sigara içmekte olan bir askerin ateşiyle tutuşturup piposunun üzerine koydu, kasketine dokunup biraz havaya kaldırdı.

“Kimse bilmiyorsa, Tanrı bilir, beyler!” dedi. “Hadi, müsaadenizle!” Torbasını bir iki sallayıp omzuna sıkıca yerleştirdi, yürümeye başladı.

Hâlâ karpuzun kabuğunu kazımakta olan asker, berikinin aklını çelmek için sözcükleri uzata uzata bağırdı arkasından:

“Beklesen iyi olurdu!”

“Hepsi bir!” diye mırıldandı yolcu asker, araba yığını arasından kendine geçecek bir aralık bulmaya çalışırken. “Akşam yemeğine bir karpuz da ben alayım. Şunların dedikleri lafa bak!”

III

Kozeltsov'un arabası menzilin önüne geldiğinde, içerisi çok kalabalıktı. Daha binanın merdivenlerinde karşılaştığı ilk kişi, ardı sıra gelen iki subayla tartışmakta olan menzil amiriydi: Zayıf ve çok genç biri.

Sözlerinin özellikle incitici olmasına çalışıyordu:

“Üç gün değil, gerekirse on gün bekleyeceksiniz! Generaller bekliyor, anam babam! Arabanıza kendimi koşacak halim yok ya!”

“Madem elde at yok, o zaman kimseye verilmesin! Ama demin bir sürü eşyayla gelen emir erine verildi,” diye bağırdı iki subaydan daha yaşlı olan ve elinde bir çay bardağı tutanı. Sözlerinde adil kullanmaktan kaçınmıştı, ama menzil amirine kolaylıkla *sen* diye seslenebileceğini de hissettirmekten geri durmamıştı.

Daha genç olan subay kekeleyerek:

“Ama düşüncecek olursanız siz de göreceksiniz ki,” dedi, “biz keyfimizden düşmüş değiliz yollara. Yani bizi çağırdıklarına göre, demek ki şu anda bir yerler için gerekliyiz. Ayrıca, bu olup bitenleri de General Kramper’e kesinlikle bildireceğim... Gördüğüm kadarıyla subaylara saygı nedir bilmiyorsunuz siz.”

Yaşlı subay öfkeyle sözünü kesti arkadaşının:

“Hep işleri berbat edersiniz! Yalnızca bana engel çıkartıyorsunuz! Böyleleriyle nasıl konuşulacağını bilmek gerek. Asıl şimdi duyduğu azıcık saygıyı da kaybetti. Hemen şu anda at istiyorum, anlıyor musunuz!”

“Seve seve verirdim, anam babam, ama hani at?”

Menzil amiri bir süre sustu, sonra birden yüzüne kan hücum etti, elini kolunu sallayarak konuşmaya başladı:

“Her şeyi biliyorum, her şeyi anlıyorum, anam babam, ama elimden ne gelir? Bana biraz zaman verin (subayların yüzünde bir umut ışığı belirdi)... bu ayın sonuna kadar ölmez sağ kalırsam, beni bir daha burada göremezsiniz. Burada olacağıma Malahov Tepesi'ne giderim daha iyi! Şu işe bak! Madem düzenleri bu, buyursunlar bildikleri gibi yap-sınlar! Koca menzilde sağlam tek bir araba kalmadığı gibi, atlar da üç gündür bir tutam ot yüzü görmedi.”

Menzil amiri sözlerini bitirir bitirmez kapıdan fırlayıp gözden kayboldu.

Kozeltsov öbür iki subayla birlikte içeri girdi.

Daha birkaç saniye önce kanı tepesine sıçramış olan yaşlı subay, bu kez alabildiğine sakin, “Üç aydır yoldayız,” dedi genç subaya, “birazcık daha bekleyebiliriz. Yetişiriz, merak etme.”

Dumanlı, pis oda subaylarla ve bavullarıyla öyle doluydu ki, Kozeltsov kendine ancak pencere kenarında oturacak bir yer bulabildi. Bir yandan insanların yüzlerine bakar, bir yandan konuşmalara kulak kabartırken kendine bir sigara sarmaya koyuldu. Ana grup, kapının sağında, topal masada oturuyordu; yağ içindeki masada bakırları yer yer yeşillenmiş iki semaverle, renk renk kâğıtlara sarılmış şekerler vardı. Bıyiksız, genç bir subay, üzerinde kadın sabahlığından bozulup dikilmiş benzeyen, içi pamuk kaplama, yeni bir *arkalık*¹, demliğe su çekiyordu. Onun gibi dört genç subay da-

(Özgün metinde de böyle) Kısa bir kaftan türü. (ç.n.)

ha vardı içeride: Bunlardan biri başının altına bir kürk tikiştirilmiş, kanepede uyuyordu; bir başkası masanın yanında ayakta duruyor, masada oturan tek kollu bir subay için kızarmış koyun eti kesiyordu; öbür ikisi sobanın önünde oturuyorlardı: Birinin üzerinde yaver kaputu, öbüründe piyade kaputu vardı ve omzunda bir fişeklik asılıydı. Odadaki öbür insanlara bakışlarından ve fişekli olanın puro içişinden ikisinin de cephe subayı olmadığı ve bu durumlarından da haz duydukları belliydi. Hallerinde, havalarında öbür subayları küçümser bir edadan çok, paralı ve generallere yakın olmaktan kaynaklanan bir kendinden hoşnutluk, sükûnet ve onu gizlemeye dek varan bir üstünlük bilinci sızıyordu. Şişkin dudaklı bir hekimle Almanlara benzeyen bir topçu subayı da, divanda uyuyan subayın neredeyse bacakları üstüne oturmuşlar, paralarını sayıyorlardı. Dört de emir eri vardı odada: Bunlardan kimi uyukluyor, kimi kapının orada bavullarla denkler arasında gidip geliyordu. Tüm bu yüzler arasında bir tek bile tanıdığa rastlamadı Kozeltsov; ama konuşmalarına büyük bir ilgiyle kulak kabarttı. Harp Okulu'ndan çıkma olduklarını bir bakışta anladığı genç subaylar bütün bu kalabalık içinde en hoşlandıkları olmuştu. Bunun bir nedeni, Harp Okulu'nu bitiren ve bu aralar Sivastopol'deki bataryalardan birine katılması gereken kendi kardeşini hatırlatıyor olmalarıydı. Bir yerlerden yüzünü hatırlıyor gibi olduğu fişekli subayı tiksiniç ve küstah bulması da belki bir başka nedeniydi. Hatta, "Bir şeyler söylese de kıcının üstüne oturtsam!" diye düşünerek pencereden kalkıp sobanın çıkıntısına oturmuştu. Kozeltsov, gerçek bir cephe subayı ve iyi bir asker olarak, karargâh subaylarını hiç sevmezdi: Tıpkı bu tiplerden olduklarını ilk bakışta anladığı şu iki subaydan hiç hoşlanmadığı gibi.

IV

“Ama bu korkunç can sıkıcı bir durum,” diyordu genç subaylardan biri, “bu kadar yaklaşmışken, birliğine katılamamak. Bugün belki bir çarpışma olacak, ama biz yer alamayacağız.”

Genç subayın ince sesiyle, konuşurken tazecik yüzünde gezinen kırmızı leke, gereken sözleri söyleyememiş olmaktan korkan bir genç insanın sevimli ürkekliğini yansıtıyordu.

Tek kollu subay gülümseyerek bakıyordu ona.

“Yetişirsiniz daha,” dedi, “bana inanın.”

Genç subay, tek kollunun gülümsediği anda aydınlanıveren zayıf, süzölmüş yüzüne saygıyla baktı; karşılık vermedi, yeniden demlikle, semaverle uğraşmaya başladı. Gerçekten de tek kollu subayın yüzünde, duruşunda, özellikle de kaputunun boş yeminde bu sakin kayıtsızlığa ilişkin pek çok şey okunuyordu. Her işte, her konuşmada “bütün bunlar çok güzel... ve ben bunların hepsini yapabilirim, yeter ki isteyeyim” demek ister gibiydi sanki bakışları.

Genç subay, içi pamuk kaplamalı arkalık giymiş arkadaşına döndü:

“Kararımız ne? Burada mı geceliyoruz, yoksa kendi atımızla yola devam mı ediyoruz?”

Arkadaşı yola devam etme fikrine karşı çıktı.

Çay işini bitiren genç subay, kolsuz subaya dönmeden önce onun yere düşürdüğü bıçağı kaldırırken:

“Düşünebiliyor musunuz, yüzbaşım?” dedi, “Bize Sivas-
topol’de atın çok pahalı olduğunu söylemişlerdi, bunun üze-
rine biz de Simferopol’den ortaklaşa bir at aldık.”

“Herhalde iyi bir kazık yemiştinizdir?”

“Doğrusu işin o yanını bilmiyorum, yüzbaşım: Ama ara-
basiyla birlikte doksan rubleye mal oldu bize. Çok mu?”

Soruyu kendisini dinlemekte olan Kozeltsov da dahil,
odadaki herkese dönerek sormuştu.

“At gençse pahalı sayılmaz,” dedi Kozeltsov.

“Gerçekten mi? Oysa bize çok vermişsiniz demişlerdi. At
biraz topallıyor da. Yalnız, geçer dediler. Sağlam, güçlü bir at.”

“Okulda hangi alaydaydınız?” diye sordu Kozeltsov,
kardeşi hakkında bilgi alabilmek umuduyla.

“Soylular Alayı’nda... altı kişiyiz burada aynı alaydan ve
hepimiz Sivastopol’e gönüllü gidiyoruz.” Genç subay konu-
maya pek istekliydi. “Yalnız, bataryalarımızın nerede oldu-
ğunu bilmiyoruz,” diye sürdürdü sözlerini. “Kimi diyor Si-
vastopol’de, kimi diyor Odessa’da.”

“Simferopol’de niye öğrenmediniz?” diye sordu Kozeltsov.

“Orada da bilen yoktu ki... Düşünebiliyor musunuz, bir
arkadaşımız orada karargâh kalemine gittiğinde öyle kaba
konuşmuşlar ki kendisiyle... Ne büyük terbiyesizlik!” Tek
kollu subayın sigara tabakasına davrandığını görünce, “Bu-
yurmaz mısınız, bende hazır sigara var?” diye atıldı; sanki
tutkulu bir heyecanla hizmet etmek istiyordu ona. Sonra Ko-
zeltsov’a dönerek sürdürdü sözlerini: “Siz de Sivastopol’den
geliyorsunuz, öyle mi? Ah, Tanrım ne hayranlık verici bir şey
bu! Petersburg’da sizleri, Sivastopol kahramanlarını nasıl
düşündüğümüzü anlatamam!” Kozeltsov’la da derin bir say-
gı ve içten bir sevecenlikle konuşuyordu.

“Bu durumda ne yapacaksınız? Geri mi döneceksiniz?”
diye sordu Kozeltsov.

“Bizim korktuğumuz da bu. Düşünebiliyor musunuz? Demin dediğim gibi bir at ve ispirtolu kahve ocağı falan gibi birtakım gerekli eşyaları aldıktan sonra hiç paramız kalmadı.” Sesini alçaltarak ve arkadaşının yüzüne bakarak söylemişti bu son sözleri. “Yani geri dönecek olursak, nasıl döneceğiz, onu da bilemiyoruz.”

“Yolluklarınızı almadınız mı?” diye sordu Kozeltsov.

“Hayır,” diye fısıltıyla karşılık verdi genç subay. “Gittiğimiz yerde verileceğini söylediler.”

“Belgeniz var mı?”

“Belgenin çok önemli olduğunu biliyorum; Moskova’da bir senatör –kendisi aslında dayım olur– bana yollukların burada ödeneceğini söyledi. Öyle olmasa bana kendisi ödermiş. Öderler değil mi?”

“Kesinlikle öderler.”

Genç subay, yol boyunca uğradıkları otuz menzilde de aynı soruyu sorup farklı yanıtlar aldığı için kimseye artık kolay kolay inanmadığını ele veren bir ses tonuyla:

“Ben de verirler diye düşünüyorum,” dedi.

V

“Nasıl vermezlermiş!” diye bir ses duyuldu birden. Demin kapının önünde menzil amiriyle tartışan subaydı. Konuşanlara doğru yaklaşmış, sözlerini de daha değerli dinleyiciler olarak gördüğü için olsa gerek, biraz karargâh subaylarına hitaben söylemişti. “Ben de bu arkadaşlar gibi muharip görev almak istedim, hatta bizzat Sivastopol’e gönüllü oldum. Hem de şahane bir görev yerini bırakarak. Ama posta atı yolluğu olarak Petersburg’dan buraya verdikleri bütün para yüz otuz altı gümüş ruble. Ama benim kendi cebimden harcadığım para yüz elli rubleyi geçti. Düşünün bir, üç aydır yollardayız, ama geldiğimiz bütün yol sekiz yüz verst! Bunun iki ayı bu arkadaşlarla birlikte geçti. İyi ki yanıma para almışım. Ya almasaydım ne olacaktı?”

“Gerçekten mi üç aydır yoldasınız?” diye sordu biri.

“Yapabileceğim herhangi bir şey yoktu,” diye sürdürdü anlatıcı. Eğer gitmek istemeseydim, o güzel yerimden neden ayrılıyordum, neden yollarda yaşıyıp duraydım? Yollarda oylanmam korktuğumdan değil, yapabileceğim başka hiçbir şey olmamasından. Örneğin Perekop’ta iki haftam geçti; menzil amiri dönüp yüzüne bakmıyor kimsenin. İstedığınız zaman yola çıkmayı unutun, kaç tane acil kurye bekliyor burada diyor. Demek yazgımız böyleymiş. Ben elbet hemen ulaşmak isterdim varacağım yere, ama işte kismetinden öte-

ye gidemiyor insan. Yoksa, hani, bombardıman var gideceğim yerde falan korkusundan değil... İstediyin kadar acele et, çırpın, sonuç sıfır. Bana kalsa çoktaan..."

Geç kalmasının, yolculuğunun uzun sürmesinin nedenlerini öyle ayrıntılı anlatıyor, bu gecikmede bir kusurunun bulunmadığını kanıtlamak için öylesine titizlik gösteriyordu ki, insanın aklına ister istemez korktuğundan böyle davrandığı düşüncesi geliyordu. Alayının tam nerede olduğu ve o yerin tehlikeli olup olmadığı konusundaki sorgulamaları sırasında bu durum büsbütün açığa çıktı. Onunla aynı alaydan olduğu ortaya çıkan tek kollu subay, şu son iki gün içinde yalnızca subaylardan on yedi kayıp verdiklerini söyleyince yüzü ki-reç gibi oldu, sesi koptu.

Altı ay önce hiç de böyle olmamasına karşın bu subay şu anda tam bir korkaktı. Bir dönüşüm yaşamıştı: Ondan önce pek çok subayın yaşadığı ve ondan sonra da yine pek çok subayın yaşayacağı bir dönüşüm. Askeri lise bulunan illerimizden birinde rahat, keyifli bir işi vardı, ama gazete-lerde ya da kendisine gelen özel birtakım mektuplarda es-ki okul arkadaşları olan Sivastopol kahramanlarının nasıl kahramanca çarpıştıklarına ilişkin haberleri okuyunca içinde bir ikbal hırsı –ve belki bundan da çok– vatansever-lik ateşi tutuştu.

Bu duygular uğruna pek çok şeyini feda etti: Rahat mı ra-hat bir iş; yıllar süren bir çabalamayla dayayıp döşediği, yu-muşacık mobilyalarla donattığı konforlu bir daire, dostlar, varlıklı bir kadınla evlenme umutları... bütün bunları elinin tersiyle itti ve daha Şubat'ta, şöhretin ölümsüz tacı ve gene-ral apoletleri hayalleriyle cepheye gönderilmek için dilekçe verdi. İki ay sonra komutanlıktan, para yardımı talebi olup olmadığını soran bir yazı aldı. Hayır, diye yanıtladı bu yazı-yı ve geçen iki ay içinde vatanseverlik ateşinin soğumaya haşladığını duyumsamasına karşın, sabırla atanma emrini beklemeyi sürdürdü. İki ay daha geçti, mason locasına üye

olup olmadığına ve başka birtakım formalitelere ilişkin bilgi isteyen yeni bir yazı aldı. Bu yazıyı da hayır diye yanıtlamasından sonra nihayet 5. ayda atanma emri çıktı. Bütün bu süre içinde dostları, ama bundan da çok, yeni durumuna ilişkin her değişiklikle daha da güçlenen hoşnutsuzluk önsezisi, cepheye gitme isteğiyle çok büyük bir aptallık yaptığına inandırmıştı bile onu. Toz toprak içinde 5. menzile ulaşip da burada Sivastopol'den gelen ve ona savaşın dehşetini anlatan kurye ile karşılaştığında, bunun üzerine bir de at değiştirmek için on iki saat bekletilince, düşüncesizce verdiği karardan dolayı çoktan pişman olmuş, kendisini nasıl korkunç bir geleceğin beklediği belli belirsiz gözünde canlanmış ve yolun sonraki bölümünde artık kesimhaneye giden bir kurban gibi bilinci kararmıştı. Her menzilde at beklemek ve Sivastopol'den gelen subayların anlattıkları tüyler ürpertici öyküleri dinlemekle geçen üç aylık yolculuk sırasında bu duygu büsbütün güçlendi ve sonuçta P'deyken hayallerini kurduğu en ölümcül tehlikeleri göze almaya hazır kahraman, Duvanka'da acınası bir korkaktı artık. Hele bir ay önce askeri okullarından cepheye gitmekte olan genç subaylarla karşılaşınca, bu günlerin hayatının son günleri olduğunu düşünerek işi iyice yavaştan almaya başlamıştı: Her menzilde katlanır karyolasını özenle kuruyor, erzak sandığını yerleştirip içindekileri güzelce sınıflandırıyor, subaylar arasında preferans partileri düzenliyor, zaman geçirmek için menzil şikâyet defterini inceden inceye gözden geçiriyor, at isteği geri çevrildiğinde de seviniyordu.

P'den doğruca tabyalara gönderilmiş olsaydı, gerçekten bir kahraman olabilirdi; şimdiyse hem tehlike anında, hem de normal zamanlarda sakin, sabırlı bir insan olan şu alışageldiğimiz Rus subaylarından biri olabilmesi için uzun bir manevi acılar yolunu aşması gerekiyordu. Vatanseverlik coşkusunun yeniden canlanabilmesiye oldukça zordu.

VI

Menzil amirinin kırk yaşlarında gösteren şişman, pasaklı karısı, elinde koca bir kâse lahana çorbasıyla içeri girip ezgili bir sesle bağırdı:

“Borşç isteyen kimdi?”

Bütün konuşmalar anında kesildi, bütün bakışlar çorba kâseli kadına çevrildi. Hatta P’li subay, bakışlarıyla kadını gösterip karşısındaki genç subaya göz kırptı.

“Kozeltsov istemişti,” dedi genç subay. “Uyandırılmalı kendisini.” Divanda uyumakta olan Kozeltsov’un yanına gidip omzundan dürttü: “Kalk! Yemeğin geldi!”

Kapkara gözleri neşeyle ışıldayan, al yanaklı, on yedi yaşında kadar gösteren gencecik delikanlı canlı bir hareketle fırlayıp kalktı divandan, gözlerini ovuşturarak odanın ortasında dikildi, kalkarken çarptığı doktora dönüp:

“Affedersiniz!” dedi, sesi kristal gibi tınlamalıydı.

Teğmen Kozeltsov kardeşini hemen tanıdı ve ona doğru yaklaştı:

“Çıkaramadın galiba?” dedi gülümseyerek.

“A-a-a!” diye bağırdı küçük kardeş. “Olur şey değil!” Ve atılıp ağabeyini öpmeye başladı.

Üç kez öpüştüler; üçüncü öpüşten sonra ikisi de bir an duraksadı: İkisinin de aklına aynı anda aynı şey gelmişti sanki: Neden üç kez?

“Çok sevindim seni gördüğüme,” dedi ağabey, kardeşini yukarıdan aşağı süzerken. “Kapının önüne çıkıp orada konuşalım.”

“Çıkalım çıkalım! Çorba falan istemiyorum...” Arkadaşına döndü: “Federson sen iç çorbamı!”

“Hani açtın sen?”

“Artık değilim!”

Kapı önüne çıkınca küçüğü ağabeyine sordu durdu: “E, anlat bakalım, nasılsın, neler yaptın? Neler oldu hayatında?” Ve onu gördüğüne nasıl sevindiğini açıkladı, ama kendine dair hiçbir şey anlatmadı.

Beş dakika geçip de konuşmalarını artık uzun sessizlikler bölmeye başlayınca ağabey, küçüğüne neden *bizimkilerin* bekledikleri gibi hassa alayına katılmadığını sordu.

Bu kadarcık bir hatırlatmadan bile yüzü kızaran küçük:

“Ha, şu mesele!” dedi. “Doğrusunu istersen kahretti beni bu iş... Benim de hiç beklemediğim bir sonuç oldu bu. Düşünebiliyor musun: Tam bitirme sınavları ön gününde üç arkadaş sigara içmeye gittik... O odayı bilirsin: Hani, hademe odasının arkasındaki oda... herhalde sizin zamanınızda da vardı... Ama işte, hiç akla gelir mi, hademe olacak aşağılık, bizim sigara içtiğimizi görünce koşup nöbetçi subayına gammazlamış. Oysa kaç kez eline votka paraları sıkıştırmıştık herifin. Nöbetçi subayı ses çıkarmadan yaklaşmış olduğumuz yere. Arkadaşlar kendisini görmeleriyle, sigaralarını attıkları gibi yan kapıdan sıvıştılar. Ben geç kalmıştım. Adam ağır sözler etmeye başlayınca ben de altta kalmadım tabii. Teftiş kuruluna iletmış durumu. Ondan sonra da olan oldu tabii. Bu olaydan dolayı ‘davranış’ notumu kırdılar. Mekanikten aldığım 12’yi saymazsak, bütün notlarım pekiyi idi. Ama elden ne gelir! Sıradan bir asker gibi orduya aldılar. Daha sonra beni yine hassa alayına geçirebileceklerini söyledilerse de, ben istemedim ve savaşa katılmak istediğimi söyledim.”

“İnanılır gibi değil!”

“Gerçekten her şey dediğim gibi oldu. Ne şaka ne abartma var sözlerimde. Her şey gözüme öyle iğrenç görünmeye başlamıştı ki, kendimi bir an önce Sivastopol’e atmaktan

başka hiçbir şey düşünemez olmuştum. Aslına bakarsan, her şey yolunda gidecek olursa, hassa alayından daha çabuk terfi alabilirsin burada: Hassada albay olmak için on yıl bekleyeceksin; buradaysa, Totleben iki yıl içinde yarbaylıktan generalliğe yükseldi. Ha, burada vurulup ölme tehlikesi var diyeceksin... eh, orası öyle elbet.”

“Hoş adamsın,” dedi ağabey gülümseyerek.

“En önemlisi de ne, biliyor musun?” dedi küçük, gülümseyerek ve sanki utanacağı bir şey söyleyecekmiş gibi kızarak: “Bütün bunların hiç önemi yok; önemli olan, yani benim cepheye gelmek istememin nedeni, nereden bakarsan bak, burada insanlar vatan için ölürlerken, Petersburg’da keyif çatmak için vicdan denen şeyden nasipsiz olmak gerekirdi...” Sonra, daha da utangaç bir edayla şunları ekledi: “Bir de... senin yanında olmak isteyişim var tabii.”

Ağabey, sigara tabakasını çıkarırken gözlerini kardeşinin gözlerinden kaçırarak:

“Komiksin!” dedi. “Ama yazık ki birlikte olamayacağız.”

Küçük birden:

“Bana gerçeği söyle,” dedi. “Tabyalarda durum çok mu korkunç?”

“Önce korkunç gelir, ama sonra alışırsın; önemsiz gelir. Nasılsa gözlerinle göreceksin, o zaman anlarsın.”

“Bir şey daha: Sivastopol’ü alabilirler mi? Bana kalırsa asla alamazlar!”

“Orasını Tanrı bilir!”

“Canımı sıkan tek şey, yolda başımıza gelen tatsızlıklar... Nasıl oldu böyle bir şey anlamıyorum... Yolda koskoca bohçamızı çaldılar. Benim kiver¹ de içindeydi. Durumumun ne kadar berbat olduğunu düşünebiliyor musun: Cephede birlik komutanına kendimi nasıl takdim edeceğim? Biliyorsun, şimdi yeni kiverlerimiz var. Aslında yalnız o da değil, başka

Kiver – Kimi eski ordularda sert meşinden, siperlikli, yüksek şapka. (ç.n.)

pek çok yenilik daha var... tümü de olumlu yönde, güzel şeyler. Daha sonra hepsini anlatırım sana. Moskova'dayken gitmediğim yer kalmadı."

Küçük Kozeltsov, yani Vladimir, ağabeyi Mihail'e çok benziyordu: Ama açılmış bir gülün, solmuş bir yaban gülüne benzemesi gibi bir benzerlikti bu. O da ağabeyi gibi kumraldı, ama şakaklarında kıvrırcıklaşan saçları daha gürdü. Beyaz, nazenin ensesindeyse, adeta örülmüş gibi duran bir tutam saç vardı ki, dadılara göre bebeğin mutlu olacağının işaretiydi bu. Yine beyaz ve nazenin yüzünde zaman zaman beliren, sağlık fışkıran gençlik kanının yol açtığı allıklar, ruhunda olup bitenlerin aynasıydı sanki. Gözleri de ağabeyinin gözleri gibiydi, yalnız hemen hep hafif bir nemle kaplı olmalarından dolayı daha aydınlık, daha ışıltılıydı. Sık sık utanmış bir gülümsemeyle aralanarak ışıltılı, bembeyaz dişlerini ortaya çıkaran kızıl dudakların üzerinde ve yanaklarında ayvacık tüyleri seçiliyordu. Altından dik yakalı kırmızı gömleğinin görüldüğü önü açık kaputunun içinde düzgün endamı, geniş omuzlarıyla, sigarası elinde, merdiven korkuluğuna yaslanmış, yüzünde ve hareketlerinde ağabeyiyle birlikte olmanın saf sevinci okunan bu delikanlı öyle hoştu ki, bir bakan bir daha gözünü alamazdı. Ağabeyiyle birlikte olmanın müthiş sevinç duyduğu belliydi; bir kahraman olarak gördüğü için ona saygıyla, gururlanarak bakıyordu. Ama bazı bakımlardan, özellikle de Fransızca konuşmak, önemli insanların bulundukları topluluklarda nasıl davranacağını bilmek, dans etmek vb. gibi sosyete hayatına ilişkin konularda onu gerekli eğitimden yoksun görüyordu (aslında kendini de yeterli bulmuyordu bu konularda). Bu nedenle de onun hesabına biraz utanıyor, ona yüksekten bakıyor ve onu bu konularda eğitmeyi düşünüyordu. Ama şu anda kafası hâlâ Petersburg izlenimleriyle doluydu. Özellikle de yakışıklı delikanlıları pek seven ve kendisini de bir bayram günü evine çağırarak genç hanımla ve büyük baloda dans ettiği Moskova'lı bir senatörün eviyle ilgiliydi bu izlenimler.

VII

Doyasıya konuşup da, böylesi durumlarda sıklıkla görüldüğü gibi, birbirlerini çok seviyor olmalarına karşın pek de fazla ortak noktaları olmadığını hissettiklerinde uzun bir sessizlik oldu aralarında.

“Topla eşyalarını da hemen yola çıkaralım,” dedi ağabey, sonunda.

Küçük, kıpkırmızı kesildi, duraksadı. Bir dakika kadar süren suskunluktan sonra:

“Hemen şu anda, doğruca Sivastopol’e mi?”

“Evet, herhalde fazla eşyan yoktur, yanımıza alabiliriz her şeyini?”

Küçük, derin bir iç çekişten sonra:

“Harika! Hemen gidelim!” dedi ve odaya yöneldi.

Ama içeri girmeden sofada durdu, başını kederle önüne eğip düşünmeye başladı: “Hemen şu anda, doğruca Sivastopol’e, yani şu cehenneme, ha? Korkunç! Ama ne fark eder ki... nasılsa bir gün olacaktı... Hiç değilse şimdi ağabeyim var yanımda!”

Az sonra bir arabaya binecek ve bir daha ondan inmeden Sivastopol’e varacaktı ve hiçbir mutlu rastlantı oraya varmasını geciktiremeyecekti. Ancak şu anda, yani bu gerçeği hissetmesiyle, gönüllüsü olduğu, aranıp durduğu tehlike gözün-

de bütün dehşetiyle canlanıvermişti. Kafası karıştı, bu tehlikenin bunca yakın olmasının düşüncesi bile korkmasına yetmişti. Kendini az da olsa toparlayınca odaya girdi, ama çeyrek saat geçmesine karşın bir türlü dışarı çıkamadı. Sonunda ağabey dayanamadı, kendisini çağırmak için kapıyı açtı. Küçük Kozeltsov suçlu bir okullu gibi karşısında durduğu P'li subayla bir şeyler konuşuyordu. Kardeşi kapıyı açınca müthiş şaşırdı.

“Beni orada... dışarıda bekle!” dedi elini sallayarak. “Hemen, şimdi geliyorum!”

Gerçekten de bir dakika sonra geldi, derin derin göğüs geçirerek kardeşinin yanına gitti.

“Şaşıracaksın, ama seninle gelemeyeceğim,” dedi.

“Ne? Ne saçmalıyorsun sen?”

“Sana her şeyi anlatacağım Mişa. Hiçbirimizde beş para kalmamıştı; hepimiz şu P'li üsteğmene borçlandık. Utanç verici bir durum, ama böyle.”

Ağabey, kaşlarını çattı, uzun süre hiçbir şey söylemedi. Sonunda, kaş altından bakarak:

“Çok mu borcun ona?” dedi.

“Çok... yo, aslında o kadar da çok değil; ama müthiş utanıyorum: Geçip geldiğimiz üç menzilde de ödemeleri o yaptı, çay şekerlerini de hep o karşıladı... bilemiyorum doğrusu... ayrıca preferans oynamıştık... oradan da biraz borçlandım kendisine.”

“İğrenç bir durum bu Volodya!” dedi ağabey sertçe, kardeşinin yüzüne bakmadan. “Benimle karşılaşmasaydın ne yapacaktın?”

“Sivastopol'de yolluğumu alınca veririm diye düşünüyordum. Yani olmayacak bir şey değil düşündüğüm şey. Benim yarın onunla birlikte gitmem daha yerinde olur, Mişa.”

Ağabey cüzdanına el attı, parmakları hafiften titreyerek iki on rublelikle bir üç rublelik banknot çıkardı.

“Bütün param! Ne kadar borcun vardı adama?”

Ağabey Kozeltsov bütün parasının bu olduğunu söylerken pek de doğruyu söylemiyordu. Ne olur ne olmaz diye kaputunun manşetine diktirdiği ve asla el sürmeyeceğine yemin ettiği dört de altın rublesi vardı.

Küçük Kozeltsov'un P'li subaya şeker ve preferans da içinde toplam sekiz ruble borcu olduğu anlaşıldı. Ağabeyi parayı verdi, verirken de insanın parası yokken preferans falan oynamasının doğru olmadığını belirtmekten de geri durmadı.

“Nesine oynuyordunuz?”

Küçük Kozeltsov karşılık vermedi. Ağabeyinin sorusu dürüstlüğünden kuşku duyulması gibi gelmişti ona. Kendine duyduğu öfke, böylesi kuşkulara yol açacak davranışlarda bulunmuş olmaktan duyduğu utanç ve onca sevdiği ağabeyinin aşağılayıcı üslubu onu öyle derinden etkilemişti ki (zaten aşırı duygusal biriydi), boğazında düğümlenen hıçkırıkları tutamayacağını hissederek hiç karşılık vermedi; bakmadan parayı aldı, arkadaşlarının bulunduğu odaya geçti.

VIII

Duvanka'da köprü üstünde ticaret yapan bir askerden iki kapak votka alarak kendini takviye eden Nikolayev'in yönetimindeki küçük araba Belbek Irmağı'nı izleyerek Sivastopol'e inen gölgeli, taşlı yolda hoplaya zıplaya ilerliyor, arabanın her sallanışında bacakları birbirine çarpan kardeşlerse sürekli birbirlerini düşünüp durmalarına karşın inatla susuyorlardı.

"Niye hakaret etti?" diye düşünüyordu küçük, "Bundan hiç söz etmese olmaz mıydı? Sanki hırsız olduğumu düşünüyordu? Şu anda da eminim bana içerliyor. Galiba sonsuza dek koptuk birbirimizden. Oysa iki kardeş Sivastopol'de birlikte!.. Ne şahane olurdu! İki kardeş... aralarından su sızıyor... ve ikisi birlikte düşmanla çarpışıyor: Biri yaşlıca, eğitiminde de eksikler var, ama yaman bir asker ve öteki... daha pek genç, ama o da yaman, gözü pek bir asker. Bir haftaya kalmaz o kadar da genç olmadığımı kanıtlarım herkese! Yüzümün kızarıp durmasına da bir son vereceğim artık: Yalnızca cesaret okunacak yüzümden! Bir de bıyık... bıyık bırakmalıyım. Başlangıçta pek gür olmayacaklar belki, ama bir haftaya onlar da kıvamını bulur." Ağzının kenarlarındaki ayvacık tüylerini çekiştirdi bunu düşünürken. "Belki de varır varmaz bir çarpışmanın içinde buluruz kendimizi... Ağabeyim gözü pek, yılmaz bir savaşçı olmalı... hani şu

konuşup duran takımından değil de, işini en iyi yapanlardan... Yalnız...” diye düşünmeyi sürdürdü, “bilerek mi sıkıştırıyor beni köşeye, yoksa farkında değil mi ne yaptığının? Ne kadar rahatsız olduğumun farkında besbelli, ama beni unutup gitmiş havalarında. Bu gece oraya vardığımızda...” diye sürdürdü düşüncelerini, arabanın en ucuna adeta yapışmıştı, ama ne kadar rahatsız bir durumda olduğunu ağabeyi anlamasın diye kımıldamaya bile korkuyordu, “...bir de bakmışsın doğruca tabyaya göndermişler ikimizi de... birlikte gidiyoruz: Ben topçu birliğine, ağabeyim de kendi bölüğüne... Derken ani bir Fransız saldırısı... Ben sürekli gülle yağıdırıyorum Fransızların üzerine... Top namluları kor gibi olmuş... sayısız düşman öldürüyorum... ama onlar ısrarla benim üzerime gelmeye devam ediyorlar. Artık ateş edebilmem olanaksız... buradan kurtuluş yok bana... ama birden... ağabeyim elinde kılıç fırlıyor, ben de bir tüfek kapıyorum... kalan birkaç askerimizle birlikte koşmaya başlıyoruz. Bir bakıyorum: Fransızlar Mişa'nın başına toplanmışlar... Yetişip hemen birini öldürüyorum, sonra bir başkasını ve ağabeyimi kurtarıyorum. Bu arada kolumdan yaralıyorlar beni. Tüfeği öbür elime alıp koşmaya devam ediyorum... ama bu arada kahpe bir kurşun, ağabeyimi yanı başımda öldürüyor... Bir an durup derin bir kederle yüzüne bakıyorum ağabeyimin... sonra doğrulup, haykırıyorum: ‘Arkamdan gelin, onun öcünü alacağız! O benim bu dünyada en çok sevdiğimdi ve ben şu anda onu kaybettim. Ya onun öcünü alıp düşmanı yok edelim ya da hepimiz buracıkta can verelim!’ Savaş naraları atarak ardım sıra koşuyor askerler... O da ne: Bütün Fransız kuvvetleri karşımıza dikilmiş! Başlarında da bizzat Péllisier!¹ Ama hepsinin hakkından geliyoruz... Bu arada ben bir yara daha alıyorum...

Péllisier, Jean Jacques – Mayıs 1855’ten başlayarak Sivastopol’deki Fransız kuvvetlerinin başkomutanı. (ç.n.)

derken üçüncü ve ölümcül bir yara daha ve yıkılıyorum... Herkes bana doğru koşuyor... Bu arada Gorçakov'u görüyorum. Bana son isteğimi soruyor... 'Hiçbir şey,' diyorum ona. 'Sadece beni kardeşimle birlikte gömün...' Beni kaldırıp ağabeyimin kanlı cesedinin yanına götürüyorlar. Yattığım yerde hafifçe doğrulup onlara şöyle söylüyorum: 'Vatanını bunca seven iki insanın değerini bilemediniz... işte, ikisi de öldü. Tanrı sizi bağışlasın!' Ve son nefesimi veriyorum."

Bu hayallerin ne kadarının gerçek olacağını kim bilebilirdi ki?

Ağabeyiyle konuşmayacağına kendi kendine söz vermiş olduğunu unutarak:

"Sen hiç göğüs göğse çarpışmalarda bulundun mu?" diye sordu birden.

"Hayır," diye yanıtladı ağabeyi. "iki bin kişi gitti bizim birlikten... hepsi de siperlerimize düşen top mermileriyle. Benim yaralanmam da aynı nedenle oldu. Savaş hiç senin düşündüğün gibi bir şey değil, Volodya."

Nasıl da titretti yüreğini bu Volodya seslenişi, küçük kardeşin! Ağabeyiyle aralarındaki sorunu halletmek isteği duydu; oysa ağabeyin böyle bir sorundan –kardeşinin aşağıladığını sandığı için kendisine kızdığından– haberi bile yoktu.

Bir dakika kadar sessiz kaldıktan sonra:

"Bana kızmıyorsun, değil mi Mişa?" diye sordu.

"Niye kızayım ki?"

"Hayır, öylesine... Yani deminki... Neyse, yok bir şey."

"Şuncacık bile kızmıyorum," dedi ağabeyi ona doğru dönüp dizine candan bir şaplak atarak.

"Seni üzdüysem, bağışla beni Mişa."

Ve küçük kardeş bir anda gözüne hücum eden yaşları gizlemek için başını öte yana çevirdi.

IX

“Gerçekten mi Sivastopol burası?” diye sordu küçük kardeş, tepeye tırmanıp da önlerinde gemi direkleriyle dolu körfezi görünce. Ötelerde düşman donanmasının demirlediği açık deniz, sahil bataryaları, kışlalar, su yolları, doklar ve kente ait yapılar seçiliyordu. Kenti çevreleyen sarımsı tepelerin üzerinde yükselen beyaz, leylak rengi dumanlar, masmavi gökyüzünde güneşin pembemsi ışıklarını yansıtarak kararmaya başlayan deniz üzerinde ufka doğru alçalıyordu.

Hakkında bunca şey duyduğu bu korkunç yeri görünce Volodya hiç ürpermedi bile; tam tersine bu gerçekten hoş, kendine özgü görüntüyü estetik bir haz ve yarım saat sonra kendisinin de onun bir parçası olacağını bilmenin verdiği kahramanca bir kendinden memnuniyet duygusuyla, ta Kuzey Yaka’da ağabeyinin alayının ulaştırma birliğine varana dek yoğun bir dikkatle seyretti.

Ulaştırma birliğine komuta eden subay, *yeni kent* denilen ve denizci ailelerince yapılan tahta barakalara bitişik, daha tam kurumadıkları için yeşil yeşil duran taze meşe dallarından örülerek yapılmış genişçe bir barınağın yanı başındaki bir çadırda çalışıyordu.

Kardeşler, üzerinde üniforma değil, yalnızca kirli sarı renkte bir gömlek bulunan subayı, üzerinde sigara külleri yüzen soğumuş bir bardak çay, votka, kurumuş havyar ve

ekmek kırıntılarıyla dolu bir tepsinin bulunduğu bir masanın gerisinde oturmuş, kalın bir para destesini sayıp kocaman bir abaküsle hesap yaparken buldular. Ama bizim şu anda bu subayın kişiliğinden, konuşma biçiminden söz etmeden önce, içinde bulunduğu barınağa daha dikkatle bakmamız, bir parça da olsa onun yaşam biçimi, uğraşları hakkında bilgi edinmemiz gerek.

Barınak gerçekten yeni ve çok genişti; çok sağlam örülmüştü, küçük masaları, peykeye benzer oturma yerleriyle konforluydu da: Ancak generaller ya da alay komutanları için yapılan türden bir yerdi. Yaprak dökülmesini engellemek için biri tavana, ikisi de yan duvarlara olmak üzere üç kocaman halı asılmıştı: Çirkin, zevksiz şeylerdi halılar, ama yeniydiler ve besbelli pahalıya mal olmuşlardı. Bir amazon kadınının resmedildiği ana halının altındaki demir karyolanın üzerine parlak kırmızı bir velense örtülmüştü. Velense üzerinde yer yer yırtılmış, kirli bir deri yastıkla, rakun bir kürk duruyordu. Yatağın yanındaki masanın üzerinde gümüş çerçeveli bir ayna, gümüş saplı, inanılmaz derecede kirli bir saç fırçası, aralarında bir yığın yağlı saç telinin görüldüğü kırık bir kemik tarak, gümüş bir şamdan, kocaman, kırmızı etiketi yaldız süslemeli bir likör şişesi, üzerinde I. Petro'nun resminin görüldüğü altın bir saat, iki altın yüzük, içinde birtakım kapsüller seçilen küçük bir kutu; ekmek kırıntıları, rastgele atılmış eski bir deste iskambil kâğıdı görüyordu; karyolanın altı siyah bira şişesi doluydu, kimi boş kimi doluydu şişelerin. Bu subay, alayın ulaştırma işinden ve atların beslenmesinden sorumluydu. Burada çok sevdiği levazımcı bir arkadaşıyla birlikte kalıyordu. İki kardeş barakaya girdiklerinde levazım subayı çadırda uyuyor, ulaştırma subayı ise ay sonu geldiği için bağlı olduğu birliğin gelir gider hesabını çıkarmaya çalışıyordu. Uzun boylu, sağlam yapılı, gür bıyıklı, hoş bir adamdı; tam bir savaşçı görünüşü vardı. Tek itici yanı terli, şiş yüzüyle (sanki mavi gözlerini bi-

le görünmez edecek kadar siyah birayla dolmuştu yüzü), temizlik kavramından yoksun görüntüsüydü: Vıcık vıcık yağlı saçlarından, kakım kürkü terlikler içindeki kocaman çıplak ayaklarına dek her yanı temizlikten nefret eden biri olduğunu kanıtlar gibiydi.

“Paraya bak, paraya!” dedi büyük Kozeltsov, barakaya girince; içeri girer girmez elinde olmadan aç gözleri hemen para tomarına yönelmişti. “Hadi yarısını borç verin, Vasiliy Mihaylıç!”

Ulaştırma subayı içeri girenleri görünce hırsızlık yaparken yakalanmış gibi bozuldu, paraları topladı, yerinden kalkmadan kardeşlerle selamlaştı:

“Keşke benim olsa, ama devlet parası, anam babam!” dedi, paraları bir kutunun içine koydu, sonra gözlerini Volodya’ya dikerek: “Yanınızdaki de kim?” diye ekledi.

“Kardeşim. Harp Okulu’ndan yeni çıktı. Alayın nerede olduğunu öğrenmek için uğramıştık size.”

“Oturun beyler,” dedi ulaştırma subayı, yerinden kalkıp çadıra yönelirken, sonra oradan seslendi: “Bir şeyler içmek ister miydiniz? Siyah biram var?”

“Hiç fena olmaz Vasiliy Mihailiç!”

Ulaştırmacının heybetli yapısı, davranışlarındaki umursamazlık ve kardeşinin onunla konuşurkenki saygılı hali Volodya’yı müthiş şaşırtmıştı.

“Bu onların herkesten saygı gören, çok iyi subaylarından biri herhalde,” diye düşündü, çekine çekine divanın ucuna ilişirken. “Besbelli cesur, sade ve konuksever bir adam.”

Büyük Kozeltsov çadıra doğru seslendi:

“Alay nerede?”

“Ne dedin?”

Soru yinelenince şu yanıt geldi:

“Bugün Zeyfer uğradı, ondan duydum: Dün 5. Tabya’ya gönderilmiş alay.”

“Gerçekten mi?”

“Ben diyorsam gerçektir. Ama yine de bir tek şeytan bilir gerçek olup olmadığını... Zeyfer için yalan söylemeye ne var... Evet, içiyor musunuz siyah bira?” Ulaştırmacı hep çadırdan söylüyordu bunları.

Ulaştırmacının yine çadırdan sesi duyuldu:

“Ya sen Osip İgnatiç?” Herhalde uyuyan levazımcı arkadaşına sesleniyordu. “Hadi kalk artık, sekiz oldu saat.”

Tembel, incecik bir ses duyuldu:

“Rahat bırakır mısınız beni? Hem benim uyuduğum falan yok!” Levazımcının r ve l harflerini söyleyişi pek tatlıydı.

“Hadi kalkın ama. Sizensiz inanın sıkılıyorum.”

Ulaştırmacı, konuklarının yanına döndü, dışarı doğru bağırdı:

“Bize siyah bira ver. Simferopol birası!”

Bir emir eri girdi barakaya. Adamın kibirli bir ifadesi var gibi geldi Volodya’ya. Eğilip onun oturduğu divanın altından bir şişe bira çıkardı. Bunu yaparken de hafifçe itti onu.

“İşte böyle iki gözüm,” dedi ulaştırmacı, bardakları doldururken. “Yeni bir komutan geldi alaya. Özellikle de para konusunda kılı kırk yarıyor.”

Kozeltsov bardağını masadan nazikçe alarak:

“Şu kendine özgü, yeni kuşak tiplerden biri olmalı?” dedi.

“Evet, yeni kuşak! O da cimrinin biri olup çıkacak. Tabur komutanıyken başka havalardaydı, şimdi bambaşka havalardan ses verecek. Yok, anam babam, böyle yürümez bu işler!”

“Orası öyle.”

Küçük kardeş hiçbir şey anlamıyordu konuşulanlardan; ama belli belirsiz bir şekilde sezindiği bir şey vardı ki, o da ağabeyinin gerçek düşüncelerini değil, sırf şu anda birasını içtiği için subayın hoşuna gidecek şeyleri söylediği idi.

Şişenin dibi görünmüş, konuşma hep aynı havada uzadıkça uzamıştı ki, çadırın kapı etekleri havalandı, kısa boy-

lu, kanlı canlı biri girdi içeri. Üzerinde mavi satenden püsküllü bir sabahlık, başında, bantı ve kokartı kırmızı bir kasket vardı. Kara bıyıklarını sıvazlayarak ilerledi, gözleri halıda bir noktaya takılı, subayların selamına belli belirsiz bir omuz hareketiyle karşılık verdi.

“Hadi bir bardak da ben içeyim,” dedi masaya otururken. Sonra Volodya’ya doğru dönüp sevecenlikle: “Petersburg’dan geliyorsunuz galiba?” dedi.

“Evet efendim. Sivastopol’e gidiyorum.”

“Siz mi istediniz bunu?”

“Evet efendim.”

“Böyle bir şeyi nasıl olup da kendiliğinizden istediğinizi bir türlü anlayamıyorum baylar! Bıraksalar şu anda gerçekten yaya giderim Petersburg’a... Buranın bu it rezilliği yaşamından nasıl bıktığımı anlatamam!”

“Nedir burada size kötü gelen?” diye sordu büyük Kozeltsov. “Hiç de fena değil gibi yaşamınız.”

Levazımcı ona bir an baktı, sonra başını öbür yana çevirerek:

“Tehlike içinde yaşıyor olmak,” dedi. Kuzey Yaka’da yan gelmiş yatarken ne tehlikesinden söz ediyor bu, diye düşündü Kozeltsov da. Levazımcı sürdürdü: “Yoksunluk, aradığın hiçbir şeyi bulamamak... Ne dürtüyor sizi baylar, ne dürtüyor da kalkıp kendiliğinizden buralara geliyorsunuz, anlamıyorum doğrusu? Yani beş paralık bir çıkarınız olsa, yine neyse. Bu yaşta ömür boyu kötürüm kalmak mı istiyorsunuz?”

Büyük Kozeltsov, bu kez biraz öfkeli:

“Kimi maddi çıkar peşindedir, kimi de onur,” dedi.

Levazımcı, yüzünde küçük görür bir gülümseme, kendisi gibi gülümsemekte olan ulaştırmacıya bakarak:

“Yiyecek bir lokma ekmeğin yokken onur mu?!” dedi. Sonra müzik kutusunu göstererek, “Lucia’yı çalsana,” dedi... “Çok seviyorum o parçayı.”

İki kardeş hava kararırken barakadan çıkıp yeniden Si-
vastopol'e doğru yola koyulduklarında Volodya, kardeşine:
“Nasıl, iyi adam şu Vasiliy Mihaylıç, değil mi?” dedi.

“Eh, fena sayılmaz, ama korkunç cimri bir adam! Ayda
en az üç yüz ruble aylığı vardır, ama bir domuz gibi yaşıyor,
senin de gördüğün gibi. Levazımcıya ise zor dayandım... bir
gün öldürürüm ben o adamı! Bu aşağılık herifin Türkiye'den
getirdiği on iki bin...”

Ve Kozeltsov rüşvetçilik konusunda konuştu da konuştu.
Ama doğrusunu söylemek gerekirse sözlerinde rüşvetçiliği
kötü bir şey olarak kınamanın öfkesinden çok, bundan ya-
rarlanan insanların bulunmasından duyduğu rahatsızlık du-
yumsanıyordu.

X

Neredeyse gece vakti körfezin iki yakasını bağlayan dubalı köprüye yaklaştıklarında Volodya'nın keyifsiz olduğu pek söylenemezse de, yüreğinde bir ağırlık olduğu da kesindi. Sivastopol yolculuğu boyunca görüp duyduğu her şey yakın geçmişteki izlenimleriyle öylesine uyumsuzdu ki: Parke döşeli, aydınlık, ferah sınav salonu; neşeli, temiz arkadaş gülüşleri; tiril tiril üniformalar; yedi yıldır görmeye alıştığı, ayrılık konuşmasında onlara evlatlarım diye seslenen sevgili Çar... ne kadar çelişiyordu bütün bu güzel, sevinçli, ıslıl ıslıl anılar ve hayaller, şu görüp tanık olduğu şeylerle.

“İşte geldik!” dedi ağabeyi. Mihaylovskiy Bataryası'nın önündeydiler. Arabadan indiler. “Köprüden geçmemize izin verirlerse doğruca Nikolayevskiy Kışlası'na gideriz. Sen geceyi orada geçirirsin, bense alaya gidip senin bataryanın nerede olduğunu öğrenir, sonra da dönüp seni alırım.”

“Neden birlikte gitmiyoruz?” dedi Volodya. “Tabyaya ben de seninle geleyim. Nasılsa alışmam gerekecek. Sen gidebildiğine göre, ben de gidebilirim.”

“Gelmesen daha iyi.”

“Hayır. Lütfen. Hiç değilse şeyi görmüş, öğrenmiş olurum...”

“Gelmemeni tavsiye ediyorum, ama...”

Gökyüzü tertemiz ve karanlıktı; yıldızlar ve durmamacasına uçuşan güllerin alevleriyle, kurşunların ısıltıları karanlık gökyüzünü aydınlatıyordu. O aydınlıkta büyük beyaz bir yapı olan batarya komutanlığıyla, köprünün başlangıç bölümü iyice görünür olmuşlardı. Hemen her saniye birkaç top atışı oluyor ve birbiri ardınca ya da aynı anda patlayan top-
ların müthiş çatırtıları havayı sarsıyordu. Bu gümbürtülerin gerisinden, sanki onları yineler gibi, denizin tasalı, hırçın homurtuları duyuluyordu. Körfezden doğru bir esinti vardı; nem, ıslaklık kokan bir esinti. İki kardeş köprüye doğru yürüdüler. Gönüllü bir milis eri beceriksizce tüfeğinin kabzasını yere vurarak:

“Dur! Kimdir o?” diye bağırdı.

“Askeriz!”

“Geçmek yasak!”

“Ama bizim geçmemiz gerek.”

“Subay var, ona sorun.”

Bir çapanın üstüne oturmuş uyuklamakta olan subay yerinden doğruldu, geçmelerine izin vermesini emretti nöbetçiye.

Sonra köprü girişini dolduran, üzerleri tepeleme sepet¹ yüklü alay arabalarının sürücülerine bağırdı:

“O yana geçebilirsiniz, ama oradan bu yana dönemezsiniz... Hem ne diye hep birden yığılıp kaldınız böyle!”

İki kardeş ilk dubayı geçerken, aralarında yüksek sesle konuşarak karşıdan bu yana gelen askerlere rastladılar.

“Teçhizat ödeneğini de aldı mı, işi iş demektir... Bunu bilir bunu söylerim,” diyordu askerlerden biri.

Bir başkası:

“Eh be kardeşler!” diyordu. “Kuzey’e kendimizi bir attık mıydı... bilmem ki nasıl anlatsam size... havası bile bambaşka!”

Sepet – İçlerine toprak doldurularak düşman ateşinden korunmaya yarardı; günümüzdeki kum torbalarının eşdeğeri. (ç.n.)

“Yetti yahu!” dedi ilk asker. “Şu melun şarapnel iki denizci arkadaşımızın bacağına burada koparınadı mı? Onun için sen boş ver bunları!”

İlk dubayı geçen kardeşler, yer yer su almaya başlamış ikinci duba üzerinde durup arabalarının gelmesini beklediler. Karada daha zayıf gibi olan rüzgâr burada çok şiddetliydi. Köprü sallanıyor, dalgalar dubaları tutan kütüklere, çapalara, halatlara çarparak kırılıyor, her yan su içinde kalıyordu. Sağda, sisler içinde ve kükremeleriyle gözdağı vericesine denizin karartısı uzanıyor ve bu uçsuz bucaksız kapkara düzlük, yıldızlı ufkun külrengi aydınlığından yine uçsuz bucaksız ve kapkara bir çizgiyle ayrılıyordu. Çok ötelerde düşman donanmasının ışıkları belli belirsiz seçiliyordu. Sağda bize ait bir savaş gemisinin kapkaranlık kütlesi seçiliyor, bordasında kırılan dalgaların sesi duyuluyordu. Kuzey’den gelen bir gemi büyük bir gürültüyle ve hızla ilerliyordu. Geminin yakınında patlayan bir top mermisinin yaydığı ışık, bir an için, güverteye tepeleme yığılmış sepetleri, yukarıda duran iki adamı ve geminin suları yarmasıyla oluşan beyaz köpüklerle yeşilimsi dalgaların serpintilerini aydınlattı. Bir adam, üzerinde sadece bir gömlek, ayaklarını suya sarkıtmış köprüde oturuyor, duba üzerinde bir şey onarıyordu. Aynı mermi ışıklarının ileride, Sivastopol üzerinde de titreştiği görülüyor, korkunç gürültüler gitgide daha yakından duyuluyordu. Açık denizden doğru gelen bir dalga köprüünün sağ yanına çarparak kırıldı, Volodya’nın bacakları sıırıslıklam oldu. İki asker, dubalar üzerindeki su birikintilerini şapırdatarak yanlarından geçti. Bir anda müt-hiş bir çatırtıyla köprüünün ilerisi ışığa boğuldu: O aydınlıkta bir arabayla bir atlı gördüler. Patlayan top mermisine ait şarapnel parçaları, ısıksı seslerle havaya serpintiler saçarak suya gömülüyordu.

Demin gördükleri atlı, büyük Kozeltsov’un önünde atını durdurarak:

“A-a! Mihail Semyonoviç, siz ha?” dedi. “İyileştiniz demek?”

“Gördüğünüz gibi. Nereye böyle?”

“Cephane almak için Kuzey’e. Alay emir subaylığı bugün bende. Her an bir düşman saldırısı bekliyoruz, ama kimsede beşer fişekten başka cephe kalmadı. Nasıl cephe yönetimiye bu böyle!”

“Martsov nerelerde?”

“Dün kentte uyuyorken bir bacağı koptu... Ziyaret etmek isterseniz, pansuman merkezinde şu anda.”

“Alay, 5. Tabya’da, değil mi?”

“Öyle. M’lerin yerine verildik. Pansuman merkezine uğrayın: Bizden birileri de var orada. Götürürler sizi.”

“Ya benim sahildeki daire... yerli yerinde duruyor mu?”

“Ah, ah! Taş üstünde taş bırakmadı toplar oralarda. Sivastopol’ü görseniz tanıyamazsınız. Ne bir kadın, ne yemek yenecek bir yer, ne de müzik yapan bando mızıkacı takımı kaldı! Son taverna da dün kapandı. Korkunç keder verici bir yer artık Sivastopol! Gitmem gerek, hoşça kalın!”

Atını tırısı kaldırıp uzaklaştı.

Her an bir güllenin kafasını uçuracağı ya da bir şarapnel parçasının doğruca kafasına saplanacağı düşüncesine kapılan Volodya, bir anda müthiş bir korkuyla sarsıldı. Bütün şu ıslak karanlık, bütün şu sesler, özellikle de gözdağı verircesine dubaya çarpan dalgaların homurtusu sanki ona daha fazla ileri gitmemesini, kendisini buralarda hiç de iyi şeylerin beklemediğini, körfezin bu yakasında ayaklarının bir daha Rus topraklarına basamayacağını, hemen şu anda geri dönmesini ve bu ölüm diyarından uzaklara kaçmasını fısıldıyor gibiydi. “Belki de artık çok geç... hüküm çoktan verildi?” diye düşündü ve biraz bu düşünceden, biraz da çizmesinden içeri giren buz gibi suyla ayağının ıslanmasından, soğuk soğuk ürperdi.

Derin bir göğüs geçiren Volodya ağabeyinden biraz uzaklaşarak:

“Tanrım!” dedi. “Yani öldürecekler mi şimdi beni? Bir başkasını değil, beni?” Sonra haç çıkararak fısıltıyla ekledi: “Tanrım, acı bana!”

Arabaları köprüye gelince:

“Hadi gidelim Volodya,” dedi ağabeyi. “Şu patlayan güleleyi gördün mü?”

İki kardeş köprüde yaralı yüklü, sepet yüklü arabalarla karşılaştılar. Arabalardan biri de mobilya taşıyordu ve sürücüsü bir kadındı. Karşı yakaya geçtiklerinde kimse durdurmadı onları.

Nikolayevskiy Bataryası’nın duvarlarına adeta içgüdüleriyle kendilerini yapıştıran kardeşler, tek kelime etmeden artık başlarının hemen üzerinden uçan top mermilerinin ısıklarını ve toprağa saplanan şarapnel parçalarının seslerini dinleyerek bataryanın kutsal tasvirin korunduğu bölümüne vardılar. Burada Volodya’nın atandığı 5. Hafif Batarya’nın Korabelnaya’da bulunduğunu öğrendiler ve tehlikeli olmasına aldırmadan geceyi ağabeyin birliğinde, 5. Tabya’da geçirmeye, ertesi sabah da oradan Volodya’nın bataryasına gitmeye karar verdiler. Girdikleri koridorda duvar boyunca uzanıp uyumuş askerlerin bacakları üzerinden atlaya atlaya ilerlediler ve sonunda pansuman merkezine geldiler.

XI

Bütün yatakları yaralı dolu ve hastanelere özgü ağır, tiksinç bir koku sinmiş ilk odaya girdiklerinde, iki hemşireyle karşılaştılar.

Hemşirelerden ellili yaşlarında, kara gözlü, sert bakışlı olanı elinde sargı bezi ve pamuk yerine kullanılan tiftiklenmiş paçavra tutuyor ve ardından gelmekte olan çocuk yaşta-ki sıhhiye erine birtakım talimatlar veriyordu. Öbürü yirmi yaşlarında, sarışın, bayağı hoş bir kızdı; beyaz kepinin çevrelediği solgun yüzüyle alabildiğine sevimli ve çaresizce bakıyordu çevresine. Elleri önlüğünün ceplerinde, yaşlı hemşirenin gerisinde kalacağından korkar gibi, gözleri yerde, mahcup mahcup yürüyordu.

Kozeltsov, dün bacağını kaybeden Martsov'un nerede olduğunu bilip bilmediklerini sordu hemşirelere.

“Şu P. Alayı’ndan olan asker mi?” diye sordu yaşlı hemşire. “Yakını mısınız?”

“Hayır, arkadaşı.”

“Hımm... hemen şurada.” Sonra genç hemşireye dönüp, Fransızca olarak: “Götürün onları,” dedi, kendisi de sıhhiye eriyle birlikte bir yaralı yatağına doğru yürüdü.

Ağabey, kaşlarını kaldırıp acıdan kasılmış bir yüzle hipnotize olmuş gibi yaralılara bakmakta olan Volodya’yı dürterek:

“Yürüsene! Ne bakıp duruyorsun öyle?” dedi.

Volodya ağabeyinin yanı sıra yürüdü, ama hâlâ sağına soluna bakınıyor, bir yandan da kendinde olmadan:

“Aman Tanrım! Aman Tanrım!” diye söyleniyordu.

Genç hemşire, acıdan kasılmış bir yüzle koridorda ahlar oflar çekerek artları sıra gelmekte olan Volodya’yı göstere-
rek, büyük Kozeltsov’a:

“Herhalde buralarda yeni?” dedi.

“Daha bugün geldi!”

O güzeller güzeli hemşire bir an Volodya’ya baktı, sonra hıçkırı hıçkırı ağlamaya başladı:

“Ah Tanrım! Ne zaman bitecek bütün bunlar!” diyordu hıçkırıkları arasında.

Subay koğuşuna girdiler. Martsov, dirseklerine kadar sıvadiğı kollarını başının altına almış, solgun yüzünde acıdan haykırmamak için dişlerini sıkarak bir adamın ifadesi, sırtüstü yatıyordu. Sağlam bacağı yorganın dışındaydı ve çoraplı ayağında parmaklarının şiddetle kasıldığı, seğirdiği görülüyordu.

“Bugün nasılsınız bakalım?” diye sordu hemşire, o incecik, zarif parmaklarıyla hastanın başını hafifçe kaldırıp yastığını düzeltirken (Volodya o zarif parmaklardan birinde altın bir alyans görmüştü). “Bakın, arkadaşlarınız sizi ziyarete gelmişler!”

“Acım var, elbette!” dedi hasta ters ters. “Siz en iyisi mi beni kendi halime bırakın!” Çorap içindeki ayak parmakları büsbütün hızlı hareket etmeye başladı. Sonra Kozeltsov’a dönerek: “Özür dilerim, adınızı anımsayamadım,” dedi. Kozeltsov, adını söyleyince de, “Ah, insan burada bildiği her şeyi unutuyor,” dedi. Sonra yüzünde herhangi bir memnuniyet belirtisi olmadan ve soru dolu bakışlarını Volodya’ya yönelterek: “Bir zamanlar aynı evi paylaşmıştık galiba?” dedi.

“Bu benim kardeşim. Kendisi Petersburg’dan bugün geldi.”

Beriki yüzünü buruşturarak:

“Benimse teskerem doldu,” dedi. “Terhis oluyorum. Ah... nasıl da acıyor kahrolası! Bir an önce bitiverse keşke her şey!”

Bacağını kasılmayı andırır bir hareketle geri çekti, yüzünü elleriyle örterek bir şeyler mırıldandı.

Hemşire, gözünde yaşlarla:

“Artık onu yalnız bırakalım,” diye fısıldadı. “Hiç iyi değil kendisi.”

Kuzeydelerken, 5. Tabya’ya birlikte gitmekti kardeşlerin kararı; ancak Nikolayevskiy Bataryası’na yaptıkları bu ziyaretten sonra, kendilerini boş yere tehlikeye atmama konusunda sanki sessiz bir anlaşmaya varmışlardı aralarında: Her biri ayrı ayrı kendi yolunu tutacaktı.

“Beni kaygılandıran tek şey, birliğini tek başına bulup bulamayacağın, Volodya?” dedi ağabey. “Nikolayev seni Korabelnaya’ya kadar götürür sanıyorum. Ben yalnız başıma giderim. Yarın da sana uğrarım.”

Bunlar, iki kardeş arasında söylenen son ayrılık sözleri oldu.

XII

Topların gümbürtüsü süredursun, Volodya'nın ardı sıra kendisini sessizce izlemekte olan Nikolayev'le birlikte yürüdüğü Yekaterina Caddesi tam anlamıyla ıssız, sessizdi. Volodya'nın karanlıkta seçebildiği tek şey, üzerinde yürümekte olduğu taş kaldırımıyla geniş caddenin iki yanındaki yer yer yıkılmış büyük, beyaz evlerdi. Zaman zaman karşıdan gelen birkaç asker ya da subayla karşılaştıkları oluyordu. Caddenin soluna geçerken, Deniz Komutanlığı'nın orada, hemen duvarın arkasında yanmakta olan bir lambanın güçlü ışığında, yeni dikilmiş ve dayaklara tutturulmuş akasyalara, onların toz bağlamış, acınası yapraklarına takıldı gözü. Kendi ayak sesleriyle, ardı sıra yürüyen Nikolayev'in ayak seslerini ve onun güçlü soluk alıp verişlerini olanca netliğiyle duyabiliyordu. Düşündüğü belirli bir şey yoktu: Güzel hemşire kız, Martsov'un bacağı ve çorabın içinde oynayan parmakları, karanlıkta ateş kusan toplar ve bunlara benzer başka şeyler, çeşitli ölüm imgeleri karmakarışık ve belirsiz bir biçimde dolaşıp duruyordu zihninde. Kendisinin tehlike altında bulunmasının kimsenin umurunda olmaması, herkesin ona karşı tam bir ilgisizlik, kayıtsızlık içinde olması, buralarda yapayalnız kalması gibi duygularla o gençcik, duyarlı yüreği nasıl da eziliyordu! "Acılar içinde kıvrılarak ölüp gideceğim buralarda, tek bir kişi bile ardım-

dan ağlamayacak!” diye düşünüyordu. Düşlerini kurup durduğu, yüreği merhamet dolu gözü pek bir kahramanın kıpır kıpır hareketli yaşamı yerine böyle bir yaşam! Top mermilerinin ısıkları gitgide daha yakından duyulur, güller gitgide daha yakınlarına düşerken, Nikolayev’in soluk alıp verişleri gitgide daha da sıklaşıyor, ama beriki sessizliğini bozmamaya yeminliymiş gibi tek kelime etmiyordu. Bulundukları yeri Korabelnaya’ya bağlayan köprüyü geçerken, bir şeyin ısıklar çalarak uçup, az ötelerinde körfeze düştüğünü, bir an için dalgaları kıpkızıl-leylak rengine boyadığını, sonra gözden yittiğini, ama sonra yeniden suları fıskiye gibi havalandırarak yukarı çıktığını gördüler.

“Vay be... suyun içinde bile sönmedi!” dedi Nikolayev.

“Evet,” diye karşılık verdi Volodya, kendisini bile çok şaşırtan, miyavlamayı andırır incecik bir sesle.

Yaralı taşıyan sedyecilerle, sepet yüklü arabalarla karşılaştılar yine. Bir de alay çıktı karşılarına, Korabelnaya’da; süvariler hemen önlerinden geçip gittiler. Bunlardan, yanında bir de Kazak bulunan bir subay, hızlı bir tırısla giderken Volodya’yı görünce atını durdurdu, uzun uzun delikanlının yüzüne baktı, sonra atının sağırsına bir kırbaç vurup hızla uzaklaştı. “Yalnızım, yapayalnızım!” diye düşündü zavallı çocuk dehşetle. “Bu dünyada var mıyım, yok muyum, kim senin umurunda değil.” Ve sarsıla sarsıla ağlama isteği duydu içinde.

Yüksek, beyaz bir duvar boyunca yokuş yukarı tırmanarak, art arda patlayan top mermilerinin ışığıyla aydınlanan yerle bir olmuş küçük evlerin bulunduğu bir sokağa girdi. Yanında bir denizciyle birlikte bahçe kapılarından birinden yalpalayarak çıkan, sarhoş, hırpalanmış bir kadın, sarhoş ağzıyla:

“Çünkü asil bir adam olsaydı kendisi...” gibi anlaşılmasın bir şeyler mırıldanıyordu. Bir an Volodya’nın üzerine yıkılır gibi olunca, özür diledi kadın: “Pardon, soylu subay hazretleri...”

Volodya'nın içindeki eziklik her an biraz daha artarken, karanlık ufukta art arda şimşekler çakıyor, yakınından ısıklar çalarak geçen ve az ötesine düşüp patlayan top mermileri her an biraz daha sıklaşıyordu. Derin bir göğüs geçiren Nikolayev, birden, Volodya'ya öte dünyadan sesleniliyormuş gibi gelen bir sesle konuşmaya başladı:

“Bir an önce ulaşmaya çalıştığınız yer burası işte! At sırtında günlerce git babam git! Ne de varmak için telaş edilecek yer ama! Akıllı efendiler ufacık bir yaralanmada bile soluğu hastanede alıyorlar... sonra da gel keyfim gel!”

Volodya, içini ezen karabasandan konuşursa belki kurtulabileceğini umarak:

“Ama iyileşmişti ağabeyim, başka ne yapabiliirdi?” dedi.

“İyileşmişmiş! Ayakta duracak hali yok, iyileşmiş! Gerçekten iyileşmiş, sapasağlam olanların bile... ama tabii şu karcık kafaları çalışıyorsa... kapağı hastaneye attıkları bir zaman bu! Sanki insanın gününü gün ettiği bir yer buraları! Ya bacağın kopar, ya kolun; burada başına gelecek budur! Hem uzun da sürmez ha bu iş! Hem bütün bunlar kentte böyle, tabyalardaki duruma gelince, düşünmesi bile her babayiğidin harcı değildir! Herkesin dudakları kıpır kıpır, her an bir dua mırıldanır.” Tam bu sırada çok yakınlarından tıslayarak bir şarapnel parçası uçtu: “Ah seni şeytan, nasıl da vızıldıyor! Ha, bugüne gelecek olursak, size gideceğiniz yere kadar eşlik etmemi emrettiler kendileri... Eh, bizim için durum açık: Ne emredildiyse, aynen uygulayacaksın. Ama öbür yandan ne yaptı kendileri? Arabayı sıradan bir askere bıraktılar!.. Peki, bütün bohçaların, hurçların bağı çözülmüş, haberleri var mı? Yok! Git, diyorlar... tamam, gidelim... Ama arabadan bir şey kaybolacak olsa, hesabı kimden sorulacak! Gel bakalım Nikolayev, hesap ver!”

Biraz daha ilerledikten sonra bir alana çıktılar. Gürültülü gürültülü soluk alıp veren Nikolayev susuyor, bir şey söylemiyordu. Sonra birden:

“İşte efendim... işte sizin batarya!” dedi. “Nöbetçiye sorsanız, söyler...”

Birkaç adım sonra ardından Nikolayev’in yüksek sesle soluk alıp verişlerini duymaz oldu Volodya.

Birden büsbütün yalnız hissetti kendini. Bunun, tehlike karşısında, ölüm karşısında kendini bu yapayalnız hissetme duygusunun, korkunç ağır ve buz gibi soğuk bir taş kütlesi gibi çöktüğünü hissetti yüreğinin üstüne. Alanın ortasında durup kendisini bir gören var mı diye çevresine bakındı, başını avuçlarının içine aldı: “Tanrım! Yoksa ben iğrencin, alçağın, korkağın teki miyim? Daha düne kadar uğurlarına seve seve canımı vermeyi düşlediğim yurdum, Çanım için ölümlü göze alamayacak kadar aşağılık bir yaratık mıyım? Evet, sanırım onursuz, zavallı bir yaratığım ben!”

Ve Volodya kendine güveni yerle bir olmuş bir insanın büyük umutsuzluğu ve düş kırıklığı içinde nöbetçiye batarya komutanının evinin nerede olduğunu sordu; askerin gösterdiği yere doğru sarsak sarsak yürüdü.

XIII

Nöbetçi Volodya'ya iki katlı, bahçeli bir girişi olan, küçük bir ev gösterdi; batarya komutanının evi burasıydı. Evin kâğıt kaplı camlarından birinde ölgün bir ışık titreşiyordu. Bir emir eri merdivenlerde oturmuş piposunu tütürüyordu. Komutana gidip Volodya'nın gelişini haber verdikten sonra ziyaretçiyi içeri aldı. Odada, iki pencere arasına asılmış kırık bir aynanın hemen altında, üzeri resmi evrakla dolu bir masa, sandalyeler, yatak takımları tertemiz bir demir karyola ile onun arkasına asılmış minik bir halı yer alıyordu.

Kapı ağzında pos bıyıklı bir başçavuş duruyordu; yakışıklı bir adamdı, belinde kasatura, kaputunda Haç Nişanı ile Macar Madalyası vardı. Üzerinde ince, eprimiş bir kaput bulunan, kısa boylu, kırk yaşlarında bir karargâh subayı odada ileri geri gidip geliyordu; subayın bir yanağı şişti ve mendille bağlanmıştı.

Volodya odaya girince okulda kendisine öğretildiği gibi tekmil verdi:

“Kendimi takdim etmekten onur duyarım: Beşinci hafif batarya emrine atanan Asteğmen İkinci Kozeltsov!”

Batarya komutanı elini uzatmadan soğukça aldı selamı, oturması için yer gösterdi.

Volodya yazı masasının yanındaki sandalyeye ürkekçe bıraktı kendini; masada bulunduğu bir makasla oynamaya

başladı. Batarya komutanı ellerini arkasında kavuşturmuş, başı önünde, unuttuğu bir şeyi anımsamaya çalışan biri gibi odada sessizce gidip geliyor, arada bir Volodya'nın makasla oynayan parmaklarına göz atıyordu. Eni konu tıknaz bir adamdı komutan ve tam tepesinde büyükçe bir kellik vardı; kalın, gür bıyıkları ağzını kapatıyordu; iri, kahverengi gözleri pek hoştu. Elleri tertemiz, tombul, güzeldi. Bacaklarını dıştan atarak yürüyüşünde, özgüven ve biraz da kibir duyumsanıyordu; batarya komutanının sıkılğan biri olmadığını kanıtlayan bir yürüyüşü bu.

Başçavuşun karşısına gelince durdu:

“Yarından tezi yok cephaneye sandığı taşıyan beygirlerin yemlerini artırmalı, bir deri bir kemik kaldı hayvanlar.. Sence de öyle değil mi?”

“Sanırım bunu yapabiliriz, soylu efendim,” dedi başçavuş. “Bu aralar yulaf fiyatları düşüyor.” Pantolonun yan dikeyleri üzerinde tuttuğu ellerinde parmaklarının sürekli oynamasından konuşurken çok el kol hareketi yaptığı anlaşılıyordu. “Bir de, soylu efendim, yem çavuşu Fransçuk dün ulaştırma bölüğü atlı araba katarından bir not göndermiş bana, dingile ihtiyacımız olduğunu söylüyor... orada satılıyormuş ve ucuzmuş da... Emriniz olursa satın alalım.”

“Madem gerekiyor, alsın. Yanında para olacaktı...” Yeniden dolaşmaya başladı odada, Volodya'nın önüne gelince birden durdu: “Eşyalarınız nerede?”

Zavallı Volodya kendinin bir korkak olduğu düşüncesiyle öylesine doluydu ki, her bakışta, her sözde “sen zavallı bir alçaksın” anlamı çıkarıyor, herkesin kendisini küçük gördüğünü sanıyordu. Batarya komutanı da sanki bu durumunu anlamış ve şu anda kendisiyle alay ediyordu. Şaşırmış, utanmış bir havayla eşyalarının Grafskaya'da olduğunu, yarın ağabeyinin getireceğini söyledi.

Yarbay onun sözlerini sonuna dek dinlemedi bile; başçavuşa dönerek, “Nereye yerleştirelim asteğmeni?” dedi.

Volodya'nın büsbütün elini ayağına dolaştıran ve adeta "Bu nasıl asteğmen böyle? Bunun gibisini bir yere yerleştirip de ne olacak?" sorusuna yanıt arayan kaçamak bakışlarla delikanlıyı süzen başçavuş zaman kazanmak ister gibi:

"Asteğmenimi mi?" dedi, biraz düşünerek ekledi: "Aşağıda, soylu efendimiz, üsteğmenimin yanında bir yer olacaktı; kendilerini oraya yerleştirebiliriz. Üsteğmenim tabyada olduğu için şu an yatağı boş."

"Eh, şimdilik işinizi görür herhalde?" dedi batarya komutanı. "Yorgunsunuzdur? Yarın daha iyi bir yer bakarız."

Volodya kalkıp selam verdi. Tam kapıdan çıkmak üzereyken:

"Çay ister miydiniz?" dedi batarya komutanı. "Semaver yaktırıp yollayabilirim."

Volodya selam verip çıktı. Albayın emir eri onu aşağıda çıplak, pis bir odaya götürdü: Odada bir sürü ıvır zıvırla, yatak takımları ve yorganı olmayan bir de demir karyola vardı. Karyolada, kalın kaputunu üstüne çekmiş uyuyan pembe gömlekli biri vardı. Volodya bunun bir er olduğunu sandı.

"Piyotr Nikolayeviç!" dedi emir eri, uyuyanı omzundan tutup sarsarak. "Asteğmenim yatacak burada." Sonra da Volodya'ya döndü: "Bu, bizim yunker!"

"Ah, lütfen rahatsız olmayın!" dedi Volodya, ne var ki uzunca boylu, yapılı, genç, güzel ama aptal görünümlü yunker yerinden kalkmıştı bile; daha tam uyanamamış gibiydi; kaputunu omzuna atıp odadan çıkarken:

"Hiç önemli değil, dışarıda yatarım ben..." diye mırıldandı.

XIV

Düşünceleriyle baş başa kaldığında Volodya'nın kapıldığı ilk duygu, ruhunun içinde bulunduğu karmakarışık, iç karartıcı duruma karşı duyduğu nefret oldu. Uyumak ve her şeyi, ama en çok da kendini unutmak istiyordu. Mumu söndürdü, yatağa uzandı, çocukluğundan beri karanlıktan korktuğu için kaputunu çıkarıp başını sıkıca örtecek şekilde üzerine çekti. Ama birden çatıya düşecek bir top mermisiyle ölebileceği korkusuna kapıldı, kulak kesilip sesleri dinledi: Tam tepesinden batarya komutanının ayak sesleri geliyordu.

“Çatıya bir top mermisi düşecek olursa önce üsttekiler ölür, sonra sıra bana gelir; hiç değilse tek ölen ben olmayacağım.” Bu düşünce kendisini bir parça yatıştırdı, hafiften uykuya teslim olur gibiydi. “Ya bu gece Fransızlar Sivastopol’ü alır ve burayı da ele geçirirlerse? O zaman kendimi nasıl koruyacağım?” Kalkıp odada aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Gerçek bir tehlikenin korkusu, gizemli karanlık korkusunu bastırmıştı. Eyer ve semaver dışında odada sert hiçbir nesne yoktu. Birden, “Aşağılık bir yaratığım ben! Bir ödleğim!” diye düşündü ve derin bir tiksintiyle, o katlanılmaz kendini aşağılama duygusuyla doldu içi kendine karşı. Hiçbir şey düşünmemeye çalışarak yeniden yattı yatağına. O zaman da odanın tek penceresinin camlarını zangırdatan bitmez tükenmez top sesleri eşliğinde günün izlenimleri can-

landı zihninde; bu da içinde bulunduğu büyük tehlikeyi yeniden anımsattı ona: Kanlar içinde debelenen yaralılar, odasına kadar giren top gülleleri ve şarapnel parçaları canlandı gözünde... kendisini can çekişirken gördü, o güzel hemşire de gözyaşları içinde onun ölümcül yaralarını sarıyordu... derken, mucizeler gerçekleştiren aziz ikonaları önünde gözyaşlarına boğularak, dualarla kendisini uğurlayan annesi canlandı gözünde. Hayır, yine uyuyamayacaktı. Ama birden... olanca aydınlığıyla Tanrı geldi aklına: İyi yürekli, her şeye gücü yeten, acıyıcı, her duayı duyabilen Tanrı. Diz çöktü, haç çıkardı, ellerini tıpkı çocukluğunda, dua etmeyi öğrettikleri zamanki gibi kavuşturdu. Bu birkaç hareket, çoktandır unuttuğu huzurlu bir sevinç duygusuyla dolmasına yol açtı yüreğinin.

“Ölmem gerekiyorsa, varlığım gereksizse artık, yap bunu, al canımı Tanrım,” diye düşündü. “Hemen yap bunu. Yok eğer cesaret, azim, kararlılık gibi şeyler gerekiyorsa, bunlar bende yok, bana bunları bağışla... bağışla ki taşıyamayacağım utançlardan kurtulayım... ve senin irade-ni, isteklerini yerine getirmem için ne yapmam gerektiğini öğret bana.”

Volodya'nın korkmuş, kararmış, daralmış ruhu birden erinleşt, olgunlaşt, aydınlandı ve yeni, geniş, ışıklı ufuklara doğru açıldı. Bu duygu ışımasının sürdüğü kısa zaman diliminde daha pek çok şey düşündü ve duyduysa da, az sonra, yeri göğü titreten top seslerine bile aldırmadan, kaygılardan uzak, huzur dolu bir uykuya daldı.

Yüce Tanrım! Bu korkunç ölüm ülkesinde debelenen bütün şu insanlardan, ne edeceğini bilemeyenlerden, ruh fırtınaları içinde başını taştan taşa vuranlardan, acılar içinde kıvrananlardan sana yükselen umutsuz yakarışları bir tek sen duyar, bir tek sen bilirsin. Daha bir saniye önce, yiyeceği öğle yemeğiyle boynundaki Aziz Georgiy nişanını düşünmekteyken, bir anda ve dehşet içinde senin yakınlığını his-

sediveren bir generalden yönelmiştir sana o yakarışlar. Nikolayevskiy Bataryası'nda kendini çıplak toprak üzerine atıvermiş aç, susuz, tükenmiş, bitlenmiş bir halde yatan ve tüm bu hak etmediği eziyetlere karşılık, ne olduğunu kendisinin de bilmediği bir ödül vermek için yalvaran bir neferden yönelmiştir sana. Sen kendi çocuklarının yakarışlarını dinlemekten usanmazsın ve onların ruhlarını sabırla, görev bilinciyle, umudun sevinci, hazzı ve avuntusuyla berkitecek bir avutucu melek yollarsın.

XV

Yolda kendi alayından bir askerle karşılaşan büyük Kozeltsov, onunla birlikte doğruca 5. Tabya'nın yolunu tuttu.

“Duvar dibinden yürüyün efendim!” dedi asker.

“Niye?”

“Tehlikeli de ondan, efendim. Bakın, işte, biri bu yana geliyor bile...” Asker, ısıklık çalarak kendilerinden yana gelen ve caddenin gerisindeki toprak yola düşen güllenin sesine kulak kabarttı.

Askerin sözlerine aldırmış etmeyen Kozeltsov, göğsünü kabartıp dinç adımlarla yolun ortasından yürümeyi sürdürdü. Her şey geçen ilkyazda nasılsa yine öyleydi: Yollar, top tüfek sesleri, inlemeler, ikide bir karşılaşılın yaralılar, bataryalar, siper çukurları, hendekler.. Hatta silah sesleriyle inlemeler, yaralılar daha da artmış gibiydi. Ama bu kez nedense her şeyde daha bir keder var gibiydi, evlerin yüzlerinde top mermilerinin açtığı delikler daha bir sıklaşmıştı, hastane olarak kullanılan Kuşçınların Evi dışında aydınlık tek bir pencere yoktu; ortalıkta tek bir kadına rastlamak mümkün değildi. Önceden olduğu gibi kayıtsızlık, alışmışlık değil, kurşun gibi ağır bir bekleyiş, bitkinlik, gerginlik damgasını vurmuştu her şeye.

İşte son siper... işte P. Alayı'ndan eski bölük komutanını tanıyan bir nefer.. işte karanlıkta alçacık bir duvarın dibine

sıkışmış 3. Tabur: Arada bir topların namlularından fışkıran alevle kısa bir an için üzerlerine ışık düşmese, varlıkları ancak kısık sesle konuşmalarından ve tüfeklerinin kuru çatırtısından anlaşılacak.

“Alay komutanı nerede?”

Herkese her zaman yardım etmeye hazır bir asker yanıtladı Kozeltsov’un sorusunu:

“Denizcilerin istihkâmında, efendim. Buyurun, ben götüreyim sizi.”

Siperden sipere, hendekten hendeğe geçip bir çukurluğa geldiler. Çukurlukta bir denizci oturmuş piposunu tütütürüyordu. Askerin hemen arkasında bir kapı seçiliyor, kapının üzerindeki yarıklardan ışık sızıyordu.

“Girebilir miyim?”

“Hemen geldiğinizi bildireyim efendim!”

Denizci kapıyı açıp içeri girdi. İki kişinin konuştuğu duyuluyordu içeride:

“Prusya tarafsız kalmayı sürdürecektir olursa, Avusturya da...” diyordu seslerden biri.

“Slav toprakları oradayken Avusturya’yı kim ne yap-sın?..” diye karşılık verdi öbür ses. Sonra da ekledi: “Sor bakalım: Kimmiş, ne istiyormuş?”

Bu müstahkem mevkiye Kozeltsov daha önce hiç gelmemişti. İçerideki konfor, gösteriş onu çok şaşırttı. Yer, parke döşeliydi. Kapı bir paravanayla kapatılmıştı. İki duvarın önünde iki karyola duruyordu. Köşede, yaldızlı çerçeve içinde bir Meryem tasviri asılıydı, tasvirin hemen önünde de pembe bir kandil yanıyordu. Yataklardan birinde üzerinde üniformasıyla bir deniz subayı uyuyor, üzerinde açılmış iki şişe şarap duran bir masanın gerisindeki yatakta ise yeni alay komutanıyla emir subayı oturuyorlardı.

Kozeltsov gerçi ödlektanından değildi ve hükümetten de, alay komutanından da korkup çekinmesini gerektirecek bir durumu yoktu; ama daha düne dek yakın arka-

daşı olan albayın kibirli bir havayla ayağa kalkarak kendisini dinlediğini görünce dizlerinin bağı çözüldü, tir tir titremeye başladı. Emir subayının orada oluşu, oturuş biçimi ve sanki “ben sizin alay komutanınızın yalnızca bir arkadaşıyım, siz buraya bana saygı sunmaya gelmediniz, sizden böyle bir şey bekleyemem, esasen böyle bir isteğim de yok” diyen bakışları da duruma tuz biber ekiyordu. Ve komutanına bakarken, “Tuhaf doğrusu,” diye düşünüyordu Kozeltsov, “alay komutanlığına getirileli şunun şurasında yedi hafta ancak oldu, ama giysilerinden duruşuna, bakışlarına dek her şeyinde sezinlenen komutanlık otoritesi, yaş, rütbe, herhangi bir üstün askeri başarıdan çok, sahip olduğu kişisel servetten kaynaklanıyor gibi sanki. Daha dün gibi bizimle kafa çeken, kir götürür renkteki gömleğini haftalarca değiştirmeden giyen, odasına kapanıp kimselere göstermeden bitmez tükenmez köfteler, vişneli börekler atıştıran Batrişçev bu Batrişçev değil mi? Bir de bugünkü haline bak! Kol ağızları geniş, şahane redingotun altına kolalı, beyaz Frenk gömleği giymiş; elinde on rublelik bir puro, masasında altı rublelik bir Lafitte şarabı... tümü de Simferopol'deki karargâh levazım subayına kim bilir ne paralar ödenerek sağlanmış şeyler... Ya şu gözlerindeki paralı aristokratlara özgü soğuk, kibirli bakışlara ne demeli? ‘Eski kafalı olmayan bir alay komutanıyım,’ der gibi sanki, ‘o yüzden her ne kadar seni arkadaşım gibi görüyorsam da, sen ayda maaşının üçte biri olan altmış ruble alabiliyorken, benim elimden on binlerce ruble geçtiğini unutma! Benim yerimde olmak için hayatının yarısını vermeye hazır olduğunu çok iyi biliyorum!’”

“Bayağı sürdü iyileşmeniz?” dedi albay, Kozeltsov’u soğuk bakışlarla süzerek.

“Kötü yaralanmıştım albayım, şu anda bile tam kapanmış değil yaram.”

Subayın tıknaz bedenini kuşkulu bakışlarla süzen albay:

“O zaman kalıp bekleseydiniz biraz daha,” dedi. “Buradaki görevinizi yerine getirebilecek misiniz?”

“Elbette efendim, hiç şüpheniz olmasın.”

“İyi, sevindim. Eski bölüğünüzün komutasını Asteğmen Zaytsev’den devralın o zaman. Yazılı emrinizi hemen hazırlatıp ulaştıracağım size.”

“Emredersiniz!”

“Oraya gittiğinizde lütfen alay yaverini buraya yollar mısınız?” diye bitirdi sözlerini albay ve hafif bir baş selamıyla konuşmanın bittiğini duyumsattı.

Kazamattan çıkarken Kozeltsov birkaç kez kendi kendine homurdandı, tedirginlikle omuzlarını oynattı: Sanki bir şey kendisine acı veriyor ya da onu rahatsız ediyor, öfkelen-diriyordu; ama o “bir şey” kesinlikle alay komutanı değildi; kendi kendisiydi sanki onu rahatsız eden ve kendisiyle ilgili her şey. Disiplin ve onun olmazsa olmazı olan itaat, her iki tarafın da bunların gerekliliğini karşılıklı olarak kabul etmelerinin ötesinde, astın, üstün daha deneyimli, askeri bilgi ve becerisinin daha fazla, hatta yalnızca onun ahlaken kendisinden çok daha mükemmel olduğunu kabul etmesi durumunda güzeldir. Ama bizde sıklıkla görüldüğü gibi disiplin rastlantısallığa ya da para gücüne dayanırsa, bir yanda bur-nu büyüklük, öbür yanda ise gizli kıskançlık ve öfke gibi duygular ortaya çıkarır ve bir sürü insanı tek bir yumruk haline getirmek gibi yararlı bir etkide bulunacak yerde, bunun tam tersi etkisi olur. Kendinde birtakım erdemlerin yarattığı bir iç gücü duyumsayarak çevresinde saygı uyandıramayan biri, astlarına yaklaşımdan içgüdüsel olarak korkar ve kendisine yöneltilen eleştirileri gösterişli, azametli birtakım havalarla savuşturmaya çalışır. Böylece de astlar, onun yalnızca bu gösterişe dönük, havalı, kırıncı yanını görür, çoğu kez haksız bir şekilde ona hiçbir iyi, güzel nitelik yakıştırmaz, onda böyle şeylerin bulunabileceğini düşünmezler.

XVI

Kozeltsov, subay arkadaşlarının yanına gitmeden önce bölüğünün nerede mevzilendiğini görmek ve onlara bir merhaba demek istedi. Tabya sepetleriyle örülmüş siperler, hendekler, toplar, gülle yığınları, ikide bir ayağına takılan şarapnel parçaları... aralıksız süren top atışlarıyla aydınlanan bütün bu nesneler öyle tanıdık geliyordu ki kendisine. Üç ay önce bu tabyada geçirdiği dolu dolu iki haftalık süre içinde tüm bunlar zihnine silinmez bir biçimde kazınmıştı. Buraya ilişkin anıları içinde dehşet verici şeyler de vardı, ama sanki geçmişe ilişkin bir güzellik bunların üzerini örtmüştü ve şu anda gözüne takılan tüm bu tanıdık nesneler, yerler, burada geçirdiği iki hafta zevk içinde geçmiş gibi ona büyük keyif veriyordu.

Tabya savunma duvarının hemen oradaydı bölüğü. Bölüğün mevzilendiğini söyledikleri ince uzun kazamatın girişinin dört yanı da açıktı, hiçbir savunma önlemi alınmamıştı. İçerisi hınca hınç asker doluydu. Askerin biri yere uzanmış, elinde içyağından, eğrilmiş bir mum tutuyor, bir başka asker de mum ışığına yaklaştırdığı kitabı heceleye heceleye okuyordu. Pis kokulu, yarı karanlık kazamatta askerler kulak kesilmiş okunanları dinliyordu. İlkokulda çocukların okuma öğrendikleri kitaplardan biriydi bu. Kozeltsov kazamata girdiğinde duydukları şunlar oldu:

“Ö-lüm kor-ku-su in-san-oğ-lun-da do-ğuş-tan var olan bir duy-gu-dur.”

“Biri şu fitilin ucunu düzeltsin,” diye bir ses duyuldu. “Kitap diye buna derim ben. Şahaneymiş!”

Kozeltsov başçavuşu sorunca asker okumayı kesti, öbürleri de uzunca bir süre sessiz kalan topluluklarda hep görüldüğü gibi öksürdüler, burunlarını çektiler, kımıldadılar. Kitap okuyanın çevresine kümelenmiş gruptan biri düğmelerini ilikleyerek ayağa kalktı, kalabalıkta kimilerinin bacakları üstünden atlayarak, toplanacak yer bulamayanların da ayaklarına basarak Kozeltsov’un karşısına dikildi.

“Merhaba, kardeşlik!” dedi Kozeltsov. “Bölüğümüzün hepsi bu mu?”

Kozeltsov’a dostça ve gözlerinin içi gülerek bakan başçavuş:

“Merhaba soylu efendim!” dedi. “Hoş geldiniz! Nasıl oldunuz efendim? Sanki daha iyi gibisiniz? Şükürler olsun! Yokluğunuzu öyle kötü hissettik ki, efendim!”

Kozeltsov’un bölükte sevildiği belliydi. Kazamatın gerilerinden sesler duyuldu: “Eski bölük komutanımız gelmiş. Canım, hani yaralandıydı ya... Mihail Semyonoviç Kozeltsov!” Kimileri yanına geldiler, trampetçi de yaklaştı, selamlaştı.

“Merhaba Obançuk!” dedi Kozeltsov. “Bakıyorum sağ ve sağlamsın?” Sonra sesini biraz daha yükseltti: “Merhaba arkadaşlar! Herkese merhaba! Nasılsınız?”

Bütün kazamat coşkuyla karşılık verdi:

“Sağ olun komutanım!”

“İyi olmanıza sevindim.”

“Aslında iyi sayılmayız efendim... Fransızlar tepemizde boza pişiriyor, sütre gerisinden üzerimize mermi yağdırıyorlar. Bir an bile açık araziye çıktıkları yok.”

“Bakarsınız benim şansıma, açık araziye çıkacakları tutar, o zaman da biz onları patakları arkadaşlar! Daha önce de yaptığımız gibi...”

“Pataklarız efendim,” diye karşılık verdi birkaç ses.

Trampetçi usulca, ama yine de duyulur bir sesle:

“Korku nedir bilmez bizim komutan,” dedi, sanki bölük komutanının sözlerinin böbürlenmeyle ilgisi olmadığına, tümüyle gerçeği yansıttığına güvence vermek ister gibiydi.

Bölüğüyle yaptığı bu görüşmeden sonra, Kozeltsov subay arkadaşlarının bulunduğu tahkim edilmiş binaya yöneldi.

XVII

Kocaman oda hınca hınç doluydu: Denizcisi, topçusu, piyadesi... her sınıftan subay vardı. Kimi uyuyor, kimi bir sandık ya da top kundağına ilişmiş konuşuyordu; yere serdikleri iki kepenek üzerine oturmuş, siyah bira içerek kâğıt oynayanlarsa en büyük ve gürültülü grubu oluşturunuyordu.

“A-a, Kozeltsov! Kozeltsov geldi çocuklar! Hoş geldin dostum! Yaran nasıl oldu?” sesleri duyuldu dört yandan. Burada da sevildiği, dönüşüne sevinildiği belliydi.

Tanıdıklarıyla tokalaşan Kozeltsov, kâğıt oynayan gürültücü gruba katıldı. Bunlar arasında da tanıdıkları vardı. Uzun, ince burunlu, gür bıyıkları ta yanaklarına dek uzanan, zayıf, esmer, yakışıklı bir subay, birinde armalı altın bir yüzük bulunan ince, beyaz parmaklarıyla kâğıt desmesini karıyordu. Ama dikkatsizce yapıyordu bu işi, sanki kaygılandığı, endişelendiği bir şey vardı da, onu gizlemek için özellikle dikkatsiz, özensiz görünmeye çalışıyordu. Onun sağında, kafayı bulmuş ak saçlı bir binbaşı, dirseklerine dayanarak yere uzanmış, yapmacık bir soğukkanlılıkla her seferinde yarım rublesine oynuyor, kaybettiği zaman da parayı hemen ödüyordu. Esmer subayın soluna ise, kırmızı yüzü terli, küçümen bir subay çömelmişti, kaybetti mi yüzüne zoraki bir gülümseme yayılıyor ya da çeşitli şakalar yapıyordu; bir eli durmadan paçaları lastikli,

geniş pantolonunun boş ceplerini karıştırıyordu, ama yüksek oynamasına karşın ortaya hiç nakit para sürdüğü yoktu ve bu durum esmer, yakışıklı subayın canını sıkıyor gibiydi. Zayıf, solgun, dazlak kafalı, bıyıksız bir subay, elinde yüklüce bir banknot tomarı tutarak odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu, zalimce ifadeli kocaman bir ağzı olan bu adam, arada bir elindeki bütün parayı oyuna sürüyor ve kazanıyordu.

Bir votka yuvarlayan Kozeltsov gruba katıldı.

“Haydi Mihail Semyonoviç, ne duruyorsunuz, girsenize oyuna!” dedi el sahibi, bankocu subay. “Kim bilir ne kadar parayla gelmişsinizdir?”

“Para kim, biz kim? Son birkaç rublemi de kentte tükettim”

“Dünyada inanmam... Simferopol’de ceplerinizi doldurmanın bir yolunu bulmuşsunuzdur...”

“Fazla bir şeyler bulduğum söylenemez,” dedi Kozeltsov, ama sözlerine inanmalarını çok da istemiyor gibiydi sanki, çünkü ceketinin düğmelerini çözüp eline eprimiş kartları almıştı bile.

“Canım, hele bir başlayın, bakarsınız şeytan size güler! Hem bilirsiniz, bu kâğıtların kime ne edeceği hiç belli olmaz! Yalnız daha önce sıkı bir kadeh yuvarlayıp yüreklenmek gerekir!”

Kısa sürede ilk içtiğine ek olarak üç kadeh daha votkayla birkaç bardak siyah bira yuvarlayınca, topluluğun genel havasına girdi: Gerçeklikle bağların koptuğu o sisli hava içinde son üç rublesini de kaybetti.

O arada sürekli terleyen, küçümen subayın borcu yüz eli rubleyi bulmuştu.

“Bugün hiç şansım yok,” dedi umursamazca.

Kasalık yapan el sahibi subay bir an kâğıt dağıtmayı keserek ona şöyle bir baktı:

“Borcunuzu ödeseniz artık.”

Terleyen subay ayağa kalkıp boş ceplerini gayretle karıştırdı:

“Yarın ödesem?” dedi.

“Hımm!” diye homurdanırca bir ses çıkardı kasalık yapan subay, sonra kâğıtları bir sağa bir sola sertçe fırlatarak dağıtmaya başladı. “Yalnız bu yaptığınız hiç doğru değil, Zahar İvanoviç,” diye ekledi sonra. “Yeter artık! Veresiye değil, trink parasına oynuyoruz!”

“Bana güvenmiyor musunuz? Doğrusu çok tuhaf!”

Kafayı iyice bulduğu anlaşılan ve o arada sekiz ruble kadar da kazançlı duruma geçen binbaşı:

“İyi de ben paramı nereden alacağım?” diye homurdandı. “Deminden beri yirmi rublenin üzerinde para kaybettim ve hepsini trink diye ödedim, şimdiyse güya kazanıyorum, ama daha tek metelik geçmedi elime!”

“Masada para yoksa nereden ödeyebilirim paranızı?” dedi kasacı subay.

Binbaşı yerinden doğrulurken:

“Ben anlamam!” diye bağırdı. “Ben sizinle, dürüst insanlarla oynuyorum bu oyunu... yoksa onun gibilerle değil!”

Terleyen subayı çileden çıkardı bu sözler:

“Size borcumu yarın ödeyeceğimi söylememe karşın nasıl böyle küstahça konuşabilirsiniz benimle?”

“Canım ne isterse söylerim!” diye gürledi binbaşı. “Dürüst insanlar sizin gibi davranmazlar! Tamam mı!”

Binbaşayı sakinleştirmeye çalıştı herkes:

“Yeter, Fyodor Fyodoroviç! Uzatmayın artık!”

Binbaşı zıvanadan çıkmak için bu anı, sakinleşmesini istemelerini bekliyormuş gibi büsbütün çileden çıktı, yalpalararak terli subayın üzerine yürüdü.

“Ben mi küstahça konuşuyorum? Sizden bu kadar büyük olan, yirmi yıl çara sadakatle hizmet eden ben küstahça konuşuyorum, ha?” Kendi sesinden, öfkesinden daha da coşmuştu: “Seni süt kuzusu velet, seni! Seni dangalak seni!”

Ama hemen perdeyi çekip bu kederli sahneye bir son verelim. Yarın, hatta belki de hemen bugün, bu insanların her biri neşeyle ve gururla ölümün üzerine yürüyecek ve hiç sızlanmadan, sükûnet içinde kendilerini ölümün kollarına bırakacaklardır. Ama en duyarsız hayal güçlerini bile dehşete düşüren, her türlü insancılıktan, umuttan uzak, hiçbir çıkış yolunun bulunmadığı bu dehşet verici koşullar içinde yaşamalarının tek sevinci bilinçlerinin bir sisle örtüldüğü bu unutuş anlarıdır onlar için. Onların her birinin yüreğinde, insanı kahraman yapan o soylu kıvılcım bulunur; ne var ki ışıltıdan yorgun düşmüştür bu kıvılcım, ancak “o büyük an” geldiğinde alevlenir ve nice soylu eyleme düşürür ışığını.

XVIII

Ertesi gün de hiç hızını kesmedi bombardıman. Sabah on bir sularında Volodya Kozeltsov, bataryadan birkaç arkadaşıyla birlikte oturuyordu. Artık onlara alışmıştı: Dikkatle yüzlerine bakıyor, onları gözlemliyor, hem anlatıyor, hem dinliyordu. Topçuların alçakgönüllü ama teknik konuşkan, bilimsel açıdan iddialı konuşmaları onda saygı uyandırıyor, hoşuna gidiyordu. Onun utangaç dış görünüşünden, masumiyetinden, yakışıklılığından da topçu subayları hoşlanmışlardı. Kızılımsı saçlarını başında sorguç gibi toplamış, şakakları cilalanmışçasına ışıldayan ve kısa boylu bir adam olan batarya komutanı kıdemli yüzbaşı, topçulukta eski ekolün temsilcisi olmakla birlikte kendini bu alanda yetkin görürdü, tıpkı kadınlar konusunda da kendini vazgeçilmez gördüğü gibi. Yüzbaşı, topçuluk bilgisini sınavan, topçulukta yeni buluşlardan haberi olup olmadığını öğrenmeye yönelik sorular yöneltti Volodya'ya, sonra onun gencecikliği ve tertemiz yüzüyle ilgili birkaç şaka yaptı, genel olarak bir baba-oğul ilişkisi tutturdu onunla ve bu da Volodya'nın pek hoşuna gitti. Bataryanın bir başka subayı olan Üsteğmen Diyadenko, üstünde çok eski bir kaputla, saçları başı darmadağın dolaşır, bağıra bağıra, üstelik de a'ları o gibi ağızlayarak ağır bir Ukrayna aksanıyla konuşurdu. Hareketlerinin sert, keskin olmasına ve incitici,

acıtıcı tartışmalar başlatmak için fırsat kollamasına karşın, bütün bu kaba dış görünüşün altında son derece temiz, iyi yürekli bir insan bulunduğunu fark eden Volodya, ondan hoşlanırdı. Diyadenko her zaman Volodya'ya yardıma hazırды; Sivastopol'de tek bir topun bile doğru mevzilendirilmediğine kafayı takmıştı ve sürekli Volodya'ya bunu kanıtlamaya çalışıyordu. Volodya'nın bataryada hoşlanmadığı tek subay Çernovitskiy'di: Pek yeni olmasa da eskiyen yerleri özenle yamanmış, oldukça temiz bir redingot giyer, ipek yeleşinde hep altın bir zincir görülürdü, kaşları sürekli havadaydı, herkesten daha kibar olmasına karşın Volodya'nın kanı bir türlü ısınmamıştı ona. Çernovitskiy sürekli olarak hükümdarla savunma bakanının ne yaptıklarını sorardı Volodya'ya; sonra yapmacık bir coşkuyla, Sivastopol'de gerçekleştirilen göz kamaştırıcı kahramanlıklardan söz eder, yurtsever insanlara günümüzde pek az rastlandığından, yukarıdakilerin çıkardıkları emirlerin bazen ne kadar saçma olduğundan vb. yakınıp, kısacası pek bir bilgili, akıllı, soylu duygulara sahipmiş gibi görünürdü. Ama nedense Volodya onu hep doğallıktan uzak buldu; içinden gelen değil, ezberlenmiş şeylerdi sanki söyledikleri. En önemlisi de, öbür subayların hemen hiç konuşmadıklarını fark etti Çernovitskiy'le. Dün kendisi yüzünden uykusu bölünen ve yatağını ona vermek zorunda kalan genç yunker Vlang da buradaydı. Konuşmalara hemen hiç katılmıyor, alçakgönüllülükle bir köşede oturuyordu, gülünç bir şey olduğunda gülüyor; bir şey unutulduğunda anımsatıyor, herkese sigara sarıyor, votka dağıtıyordu. Volodya'nın onu çocuk yerine koymayıp da ona sanki bir subaymış gibi kibar, saygılı davranmasından mı, yoksa genç subayın o hoş yüzünün başını döndürmesinden mi nedense artık, askerlerin kadın adını çağrıştırsın diye bir "a" ekleyerek adını Vlanga biçimine soktukları Vlang o iri, koyun gözlerini bir an olsun yeni gelen subayın yüzünden ayırmıyor, her iste-

ğini önceden sezerek hemen yerine getiriyordu; onun kara-sevdalılara özgü bir esriklik içinde olduğu kimsenin gözünden kaçmıyor, bu durum da haliyle öbür subayların kahkahalarla gülmelerine neden oluyordu.

Akşam yemeğinden önce tabyadaki nöbetinden dönen bir üsteğmen katıldı aralarına. Saçları beyaza yakın sarı, bıyıkları ve favorileri kızıla çalan sarı, bir Rus için biraz fazla doğru ve güzel Rusça konuşan bir subaydı Üsteğmen Kraut. Dil konusundaki tutumu, askerlik ve özel yaşamı için de geçerliydi. Çok iyi bir asker, mükemmel bir arkadaştı, hele para konusunda sonuna kadar güvenilecek biriydi, ama bütün bu niteliklerinde üstün bir düzey tutturduğu için herhalde, sıradan insani özelliklerinde bir şeyler eksik gibiydi sanki. Son derece pratik biriydi ve onun Rusyalı Almanlara özgü bu özelliği, idealistlikleriyle ünlü Almanyalı Almanlarla tuhaf bir çelişki oluşturunuyordu.

Kraut'un kollarını sallaya sallaya ve mahmuzlarını şakırdatarak içeri girdiğini gören yüzbaşı:

“İşte kahramanımız da geliyor!” dedi. “Ne istersiniz Fridrih Krestyanoviç? Çay mı, votka mı?”

“Çayımı söyledim bile!” dedi Kraut. “Ama semaverim gelene kadar hafif bir cila niyetine bir kadeh votka da hiç fena olmazdı...” Kalkıp kendisini selamlayan Volodya'ya dönerek sürdürdü sözlerini: “Tanıştığımıza çok sevindim. Sevgi ve merhametinizi esirgemeyin lütfen! Bendeniz, Üsteğmen Kraut... tabyada başçavuştan duyduğuma göre dün gelmişsiniz buraya?”

“Yatak için çok teşekkür ederim. Geceyi sizin yatağınızda geçirdim.”

“Rahat edebildiniz mi bari? Karyolanın bir bacağı kırıldı da... bu kuşatma koşullarında onaracak kimse de yok... altına bir şey sıkıştırmak gerekiyor.”

Diyadenko:

“Nöbetiniz nasıl geçti?” diye sordu.

“Fena sayılmaz. Yalnız Skvortsov vuruldu. Bir de toplamımızdan birini *düzeltiler*... nasıl oldu anlamadık, bir anda kundak zırhını tuz buz ettiler...”

Kalkıp dolaşmaya başladı, büyük bir tehlikeyi kazasız belasız geride bırakmış birinin keyifli ruh hali içinde olduğu görölüyordu.

“Nasılsın Dmitriy Gavrilîç?” dedi yüzbaşının dizini dürterek. “Nasılsın azizim? Senin şu terfi işinden hâlâ bir haber yok mu?”

“Yok... henüz bir haber gelmedi.”

Diyadenko araya girerek:

“Geleceği de yok,” dedi. “Bunun nedenini size daha önce de açıklamıştım.”

“Nedenmiş?”

“Öyle rapor yazarsanız, olacağı budur!”

“Tartışmadan duramazsınız değil mi?” dedi Kraut, neşyle gülümseyerek. “Bildiğinden hiç geri adım atmayan, tam bir hohol olduğunuzu söylemek zorundayım sizin! Yalnız, ona nispet olsun diye siz terfi edip teğmen olacaksınız!”

“Hayır, terfi etmeyeceğim.”

“Benim pipoyu getirsene Vlang,” dedi Kraut, yunkere dönerek. “Doldurmayı da unutma....”

Beriki hevesle atıldı.

Kraut herkesi canlandırmıştı. Onlara bombardımanı anlattı, kendisinin yokluğunda burada neler olup bittiğini sor-du, herkesle konuştu.

XIX

“E, nasıl gidiyor? Alışabildiniz mi bizim buralara?” diye sordu Volodya’ya Kraust. “Bağışlayın ama, vaftiz adınızla baba adınızı söyleyebilir misiniz? Biz topçular onları kullanırız da... Binek atı edindiniz mi kendinize?”

“Yok,” dedi Volodya. “Doğrusu ne yapacağımı bilemiyorum. Yüzbaşıya atımın olmadığını, yolluğumu alana dek at alacak paramın da olmadığını söyledim. Bu iş gerçekleşene dek bana geçici olarak bir at vermesini rica etmeyi düşünüyorum yüzbaşidan, ama isteğimi geri çevirir diye korkuyorum.

“Apollon Sergeyeviç mi?” diye sordu Kraust ve böyle bir şeyi hiç sanmadığını belirten bir kuşku sesi çıkararak dönüp yüzbaşıya baktı. “İsteğinizi kabul edeceğini hiç sanmam.”

“Canım, kabul etmezse etmesin... bu yüzden ölecek değilsiniz ya!” dedi yüzbaşı. “Aslında burada kimsenin ata falan ihtiyacı yok. Ama yine de bütün kapıları deneriz. Ben bugün bir yoklarım sağı solu...”

“Ah! Onu tanımıyormuş gibi konuşuyorsunuz!” dedi Di-yadenko. “Başka bir şey olsa belki geri çevirirdi, ama at isteğinizi kesinlikle kabul edecektir. İddiaya var mısınız?”

“Neyse... sizi biliriz: Her zaman karşı görüştesinizdir!”

“Karşıyım, çünkü onu tanırım. Başka konularda eli sıkıdır... ama at başka. At verir, çünkü gereksiz at demek, gereksiz harcama demektir.”

“Canım ne harcaması?” dedi Kraut. “Her at için sekiz ruble yulaf parası almıyor mu? Asıl gerekmediği halde at edinmek Vladimir Semyonoviç’e yük getirecektir.”

Elinde Kraut’un piposuyla odaya giren Vlang:

“Skvorets’i isteyin, Vladimir Semyonoviç,” dedi. “Harka attır!”

“Hani şu Soroki’de sizi üzerinden atan Skvorets mi?” dedi üsteğmen, gülererek. “Ha, Vlang? Nasıl da hendeğe yuvarlanmıştınız?”

Diyadenko tartışmayı sürdürme niyetiyle:

“Kâğıtlarında at başına on buçuk ruble harcaman görülecek, sen sekiz ruble yulaf parası alacaksın... hesap bunun neresinde Tanrı aşkına?”

“Öyle ya, cebe indirecek yüklüce para kalmadıktan sonra?.. Batarya komutanı siz olsaydınız korkarım kente gitmek için bile kimse at alamayacaktı sizden?”

“Hiç de değil! Ben batarya komutanı olduğumda atlara dörder torba yem verilecek... Kendime zırnık kazanç sağlamayacağım bu işten.”

“Bakalım... göreceğiz,” dedi üsteğmen. “Bana kalırsa siz de kişisel çıkar sağlayacaksınız...” Sonra Volodya’ya bakarak ekledi: “Batarya komutanı olsun, o da aynı şeyi yapacak... hesaplar yuvarlanacak, aradaki fark cebe!”

Çernovitskiy söze karışarak:

“Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsiniz Fridrih Krestyaniç?” dedi. “Belki yeterli kişisel serveti vardır... bu durumda niye haksız kazanç peşinde koşsun?”

Bu sözler üzerine kulaklarına kadar kızaran Volodya:

“Ben... bağışlayın ama üsteğmenim...” diye kekeledi. “Ben bu sözleri hiç de soyluca bulmadığımı belirtmek zorundayım...”

“Hah-hah-ha! Tam bir demir leblebi!” dedi Kraut. “Hele bir yüzbaşılığa dek hizmet edin orduda, genç dostum, sizi de görürüz!”

“Bir şey fark edeceğini sanmıyorum... Benim tek bildiğim, benim olmayan bir şeyi alamayacağımdır.”

Üsteğmen iyice ciddileşerek:

“Bakın, genç dostum!” dedi. “Bir bataryaya komuta ediyorsanız ve işlere hâkimseniz eğer, barış döneminde beş yüz, savaş döneminde yedi-sekiz bin ruble –yalnızca atlardan– elinizde fazla para kalacağını biliyor muydunuz? Çok iyi! Askerin yeme içmesiyle hiç ilgilenmez batarya komutanı. Topçulukta evvel eski bu iş böyledir. İyi bir yönetici değilseniz elinizde beş para kalmadığını görürsünüz. Şimdi... elinizde kaynak olsun olmasın şu giderlerinizi ille de karşılamak zorundasınızdır: Atlar için nal, biir (bir parmağını büktü); sıhhiye giderleri, ikii (bir parmağını daha büktü); kırtasiye giderleri, üç; topları çekecek yardımcı atların her biri için ödenecek beş yüz ruble ile onarım gideri elli rubleyi de ekleyin buna... ne etti?.. Dört! Yönergelerin hiçbirinde yazmaz ama askerlerin yakalıkları için harcamanız gereken parayla, bel büken büyük kömür giderini de ekleyin buna... o arada subay yemekhanesinin de sizin elinize baktığını unutmayın... Batarya komutanı olduğunuza göre konumunuza uygun yaşayacaksınız demektir... bu, arabadan kürke kadar bir yığın şey demektir. Ve işte genç dostum, bu harcama kalemleri böylece sürer gider.”

Bütün bu süre içinde hiç söze girmeyen yüzbaşı:

“En önemlisi de, Vladimir Semyonoviç,” dedi, “düşünsenize bir: Benim gibi, yirmi yıl boyunca... başlangıçta iki yüz ruble, daha sonra da üç yüz ruble aylıkla... sürekli delik büyük yama küçük durumda yaşamak... ve bu arada simsarlar haftada on binlerce rubleyi iç ederlerken, benim gibilerinin, onca yıllık hizmetlerine hürmeten, hiç değilse yaşlılıklarında ele güne muhtaç olmamaları için bir şeylerden bir parça nasiplenmelerine engel olmak... bilmem ama anlaşılır bir şey gibi gelmiyor bana?”

“Canım, elbette!” dedi üsteğmen; sonra Volodya’ya döndü: “Siz hele yargıda bulunmakta acele etmeyin. Askerlikte yıllarınız geçsin biraz, terfiler edin şöyle... ondan sonra konuşursunuz!”

Volodya büyük utanç içindeydi, enine boyuna düşünmeden konuştuğu için dehşetli utanıyordu. Anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı, hiçbir şey söylememeye ve büyük bir coşkuyla tam tersi görüşü savunmaya girişen Diyadenko’nun söylediklerini dinlemeye karar verdi.

Albayın emir erinin gelip herkesi yemeğe çağırmasıyla kesildi tartışma.

Çernovitskiy, bir yandan ceketinin düğmelerini iliklerken, yüzbaşıya:

“Apollon Sergeyeviç’e söyleyin de bugün bize şarap çıkarsın,” dedi. “Ne diye saklayıp duruyor ki? Vurulup öleceğiz nasılsa... kime kalacaksa?”

“Kendiniz söyleyin,” diye karşılık verdi yüzbaşı.

“Hiç olur mu? Kıdemli olan sizsiniz... usule uymak gerek.”

XX

Albayın dün Volodya'yı kabul ettiği odadaki masa duvardan biraz uzaklaştırılmış ve üzerine kirli bir örtü örtülmüştü. Batarya komutanı bu kez Volodya'yla tokalaştı ve ona yolculuğunun nasıl geçtiğine, Petersburg'a ilişkin sorular sordu.

“Beyler! Votka içenler lütfen kendileri doldursunlar kadehlerini!” dedi albay, sonra Volodya'ya dönüp gülümseyerek ekledi: “Nasılsa asteğmenler içmezler!”

Batarya komutanı dün olduğu gibi sert değildi bugün. Tersine, konuksever bir ev sahibi, iyi yürekli bir ağabey gibiydi. Buna karşın bütün subayların, hatta yaşlı yüzbaşıyla tartışma meraklısı Diyadenko'nun bile, komutanın gözlerine saygıyla bakarak konuşmalarından ve bardaklarına votka doldurmak için birbiri ardınca ürkek ürkek masaya yaklaşmalarından albaya büyük saygı duydukları açıkça belli oluyordu.

Masaya büyük bir kâseyle getirilen ve içinde bol miktarda biber, defne yaprağıyla yağlı dana eti parçalarının yüzdüğü bir lahana çorbasıyla başladı yemek. Ardından, hardallı ve pirinçli Polonya köftesiyle tereyağlı mantı sunuldu (tereyağı pek taze değildi). Sofrada peçete yoktu, kaşıklar metal ve tahtadandı, yalnızca iki bardak vardı, boynu kırık bir cam sürahide de su. Ama yemeğin sıkıcı geçtiği söylenemezdi, ar-

kası hiç kesilmeyen canlı bir söyleşi tutturulmuştu. İlk konuları İnkerman savaşıydı. Batarya olarak katılmışlardı bu savaşa, her subay çarpışmalarla ilgili kendi izlenimlerini anlatıyor, yenilginin nedenlerini kendine göre açıklıyordu. Batarya komutanı bir şey söyleyecek oldu mu, herkes susup onu dinliyordu. Sonra söz doğal olarak hafif topların çaplarının yetersiz kaldığına, oradan da hafifleştirilmiş toplar konusuna geldi, böylelikle de Volodya topçuluk konusundaki bilgisini gösterme olanağı bulabilmiş oldu. Sivastopol'ün içinde bulunduğu gerçekten dehşet verici duruma ise hiç değinen olmadı; sanki tek tek herkes öyle enine boyuna düşünmüş, öyle çok kafa yormuştu ki bu konuda, Sivastopol'ün içler acısı halinden söz etmek kimsenin içinden gelmiyordu. Volodya'nın bataryada hangi görevi üsteleneceğine de hiç değinilmemişti. Bu durum hem şaşırttı Volodya'yı, hem de öfkeliendirdi: Sanki Petersburg'dan buralara hafifleştirilmiş toplar konusunda konuşmak ve batarya komutanıyla yemek yemek için gelmişti! Bir ara, yemek için toplandıkları binanın yakınında bir top mermisi patladı: Bütün ev, döşemeler, duvarlar deprem olmuşçasına gitti geldi; pencereler barut dumanıyla kaplandı.

"Petersburg'da görülmüyordur herhalde böyle şeyler," dedi batarya komutanı. "Ama biz buralarda alışkınız böyle sürprizlere. "Vlang! Bakın bakalım nereye düşmüş mermi?" Vlang bakıp bilgi verdi, az ilerdeki açık alana düşmüştü top mermisi, bir daha da kimse patlamadan söz etmedi.

Yemeğin sonuna doğru, yaşlıca bir adam girdi içeri; batarya yazıcısıydı bu, elinde üç tane mühürlü zarf vardı, bunları batarya komutanına uzattı. "Şunun çok ivedi olduğu söylendi. Topçu komutanından geliyor, az önce bir Kazak getirdi." Subayların sabırsız bir bekleyişle yüklü bakışları, ister istemez, batarya komutanının alışkın hareketlerle mühürünü kopardığı zarftan çok ivedi olduğu söylenen kâğıdı çı-

karan deneyimli parmaklarına yöneldi. “Kâğıtta yazan ne?” sorusu geçiyordu herkesin kafasından. Sivastopol’den geri çekilme emri olabilir mi? Belki de bütün bataryayı tabyalara gönderiyorlardır?

Batarya komutanı elindeki kâğıdı öfkeyle masaya fırlatarak:

“Yine mi!” dedi.

Yaşlı bir subay:

“Ne yazıyor Apollon Sergeyeviç?” diye sordu.

“Bilmem neredeki havan topu bataryasına bir subayla bir de top takımı istiyorlar. Benim zaten hepi topu dört subayım var... takım dersin kendi toplarıma bile yetmiyor... fazlamız varmış gibi bizden istiyorlar.” Bir süre sustu, sonra: “Sabah yedide Rogatka’da bulunulması emredilmiş. Başçavuş da yollanacak! Evet, beyler, kim gidiyor, hemen karar verin!”

Çernovitskiy parmağıyla Volodya’yı göstererek:

“Kendileri hiçbir yere gitmiş değiller henüz...” dedi.

Batarya komutanı karşılık vermedi.

“Evet, gitmek isterim,” dedi Volodya, ensesinin soğuk soğuk terlediğini duyumsayarak.

“İyi de, niye o gidiyor?” diye atıldı yüzbaşı. “Gitmekten kaçınan kimse yok kuşkusuz, ama ille de ben gideceğim diye tutturan kimse de yok. Apollon Sergeyeviç madem kararı bize bıraktı, neden geçen seferki gibi ad çekmiyoruz?”

Öneri benimsendi. Kraut küçük kâğıt parçaları hazırladı, bunları katladı ve kasketinin içine attı. Yüzbaşı şakalar yapıp duruyordu; hatta albaydan şarap isteme cesareti bile gösterdi, “yüreklenmemiz için” diyerek. Diyadenko asık yüzle bir köşede oturuyor, Volodya içinden bir şeylere gülüyor, Çernovitskiy ise piyangonun kesinlikle kendisine vuracağını söylüyordu, Kraut alabildiğine sakindi.

İlk Volodya’ya önerdiler çekmeyi. Öbürlerinden daha uzunca olan bir kâğıt seçti Volodya, ama hemen ardından

onu bırakıp daha kısa, ama daha kalın katlanmış bir başka kâğıdı aldı, açtı, baktı: “Gidecek” yazıyordu kâğıtta.

“Ben gidiyorum,” dedi, göğüs geçirdi.

“Tanrı yardımcınız olsun!” dedi batarya komutanı, genç asteğmenin utangaç yüzüne babacan bir gülümsemeyle bakarak. “Böylece zaman yitirmeden ateş idaresinin uygulaması içine girmiş olacaksınız. Hemen hazırlanın! Keyfinizin tıkırında olması için Vlang da top takım astsubayı olarak size eşlik edecek.”

XXI

Görevlendirilmekten büyük sevinç duyan Vlang hemen yol hazırlıklarını görmeye gitti, hazır olunca yardım etmek için Volodya'ya uğradı, kampetini, kürkünü, "*Otecestvennie Zapiski*"nin eski sayılarını, ispirotlu ocağını ve daha nice gereksiz ıvır zıvırı alması için üsteledi durdu Volodya'ya. Yüzbaşı da "*Topçu Talimatname*"sinden "Havan topları" bölümünü okuyarak oradan "yükseliş açıları çizelgesi"nin bir kopyasını çıkarmasını söyledi. Volodya hemen çalışmaya başladı ve hem şaşkınlık, hem de sevinçle şunu fark etti: Tehlikeden kaynaklanan korkusu ve bundan daha önemlisi bir korkak olduğu düşüncesi onu hâlâ bir ölçüde tedirgin ediyordu, ama kesinlikle dünkü kadar değil. Bu durum kısmen günün etkisinden ve tempolu bir hayata adım atmasından kaynaklanıyor, kısmen –ve asıl– her güçlü duygu gibi korku da uzun süre aynı düzeyde kalamıyordu. Kısacası, aşmıştı artık korkuyu. Saat yedi sularında, güneş Nikolayevskiy Kışlası'nın ardına çekilirken başçavuş gelip adamların hazır olduğunu, kendisini beklemekte olduklarını bildirdi.

"Adamların adlarının yazılı olduğunu listeyi *Vlanga*'ya verdim, soylu efendim!"

Üzerlerinde kasaturadan başka hiçbir şey bulunmayan yirmi dolayında topçu eri evin köşesinde bekliyordu. Volodya, yunkerle birlikte erlerin yanına gitti. "Küçük bir konuş-

ma yapmam gerekir mi acaba? Yoksa yalnızca ‘Merhaba çocuklar!’ mı desem? Belki de en iyisi hiçbir şey söylememek? İyi ama niye hiçbir şey söylemeyeyim ki? ‘Merhaba arkadaşlar!’ demekten ne çıkar ki? Hatta çok da iyi olur!” Ve cesaretini toplayıp çınlayan bir sesle “Merhaba arkadaşlar!” diye bağırdı. Sevinçle karşılık verdi askerler: Bu genç, diri ses her birinin kulağında çok hoş yankılanmıştı. Volodya canlı adımlarla en önde yürümeye başladı; birkaç kilometreyi soluk soluğa koşmuşçasına yüreği güm güm atıyordu, ama yürüyüşü hafif, yüzü sakın ve neşeliydi. Malahov tepesine yaklaşıp da yavaş yavaş tepeyi tırmanmaya başladıklarında üzerlerinden geçen güllerle mermiler de iyice sıklaşmıştı; o zamana dek bir adım bile geride kalmayan ve pek cesur görünen Vlang’ın, bütün mermiler sanki onun üzerine geliyor-muş gibi ikide bir başını eğdiğini, bir sağa bir sola kaçtığını fark etti. Erlerden de aynı hareketleri yapanlar vardı ve çoğunun yüzünde korku değilse de, kaygı okunuyordu. Bu durum son tedirginliklerini de giderdi Volodya’nın kendine güveni büsbütün yerine geldi.

“İşte boş yere gözümde büyüttüğüm, korkunç bir yer olarak düşündüğüm Malahov tepesindeyim. Başımı eğmi-yor, kendimi mermilerden sakınmaya çalışmıyorum ve sanırım öbürlerinden daha az korkuyorum. Yoksa korkak değil miyim ben?”

Büyük bir hazla, hatta neredeyse esrikliğe varan bir coşkuyla, kendinden hoşnutlukla böyle düşünüyordu ki, Kornilov Bataryası’nda tabya komutanına bakınırlarken karşı karşıya geldiği bir manzara bütün bu gözü peklik, hoşnutluk duygularını kökünden sarstı. Üzerinde kaputu ve çizmeleri olmayan kanlı bir cesedin el ve ayaklarından tutmuş dört denizci, cesedi göğüs siperinden dışarı fırlatabilmek için sallayıp duruyorlardı. (İki gündür aralıksız süren bombardıman sırasında cesetleri toplamaya fırsat bulamamışlardı ve bataryalardaki koşuşturma sırasında ayağa takılmamaları için

hendeğe yuvarlıyorlardı cesetleri.) Fırlatılan cesedin göğüs siperinin ağzına çarpıp oradan ağır ağır hendeğin dibini boy-layışını izleyen Volodya bir an dondu kaldı. Bereket versin tam o anda tabya komutanı yetişti, çabuk çabuk bir iki şey söyledikten sonra görev yapacakları bataryayla adamlarına ayrılan kazamatı göstermesi için yanlarına bir rehber verdi. Kahramanımız o akşam başka hangi korkular, tehlikeler ve düş kırıklıklarıyla karşı karşıya kaldı, bunları tek tek anlat-mayacağız. Petersburg'da, Volkovo Pole'de topçuluk eğitimi alırken tanık olduğu her anlamda kusursuz, tam bir düzen içinde gerçekleşen atışlardan sonra, burada bula bula birinin namlu ağzı bir gülleyle yarılmış, öbürününse tablası param-parça olmuş, nişangâhları bile olmayan iki sahra topu bul-masından... sabaha dek koşturmasına karşın o paramparça tablayı onartamamasından... tek bir top mermisinin bile "Talimatname"deki ağırlığa uymamasından... *emrindeki* as-kerlerden ikisinin yaralanmasından ve kendisinin de belki yirmi kez ölümün sıcak soluğunu yüzünde duymasından da söz edecek değiliz. Bereket versin kendisine yardımcı olarak verilen ve kuşatmanın başından beri bütün işi havan topları olan çok uzun boylu bir deniz topçusu, bu topların hâlâ işe yarayabileceğine aklını yatırmış, geceleyin önüne düşüp elin-de bir fenerle tüm tabyayı evinin önündeki bostanda dolaşır gibi gezdirdikten sonra, sabaha bütün eksikleri gidereceğine söz vermişti. Rehberin kendilerine gösterdiği kazamat kaya-lık bir arazide kazılmış, iki sajen küp¹ hacminde, üzeri meşe kütükleriyle kaplı, dört köşe bir çukurdu. Bütün adamlarıyla buraya sığılacaklardı. Kazamatın bir arşından daha yük-sek olmayan giriş deliğini görmesiyle beraber ilk Vlang attı kendini içeri; öylesine hızlıydı ki, az kalsın yüz üstü yere ka-paklanacaktı. Hemen gidip bir köşeye sindi ve bir daha da yerinden hiç kımıldamadı. Volodya ise bütün askerleri duvar

Sajen: 2,13 metreye eşit, eski bir Rus uzunluk ölçü birimi. (ç.n.)

boylarına yerleşip kimileri pipolarını yakıncıya dek bekledi, ancak ondan sonra kampetini açıp bir köşeye kurdu, bir mum yaktı, sonra da yatağına uzanıp mumun aleviyle yak-tığı sigarasını tütürmeye başladı. Kazamatın üzerinden sü-rekli top sesleri geliyordu, ancak topların büyük gürültü çı-kardıkları söylenemezdi, içlerinden biri dışında: Hemen ya-kınlarında bulunan bu top öyle bir gümbürdüyordu ki, tüm kazamatı sarsıyor, tavandan yağmur gibi toprak inmesine neden oluyordu. Kazamatın içine sessizlik egemendi, nasıl biri olduğunu bilmedikleri için yeni subaylarından çekinen askerler pek konuşmuyorlardı, arada bir içlerinden biri öte-kine biraz öteye çekilip kendisine yer açmasını söylüyor, biri piposu için ateş istiyor, taşlar arasından bir farenin tıkırtıları duyuluyor ya da hâlâ kendine gelemediği görülen Vlang'ın yabanıl bakışlarını çevresinde dolaştırdıktan sonra derin de-rin göğüs geçirdiği duyuluyordu. Tek bir mumun aydınlattı-ğı ve bunca insanın yığıldığı bir köşede yatağına uzanmış ya-tarken, çocukluk yıllarının saklambaç oyunlarında dolaba ya da annesinin eteğinin altına saklanıp da karanlıkta soluk almaktan bile korkarak çevresine kulak kabarttığı zaman-lardakine benzer korkuyla karışık bir haz duyduğunu fark etti Volodya.

XXII

On dakika sonra özgüvenleri yerine gelen askerler usuldan konuşmaya başladılar. Subayın yatağına ve muma yakın yere takımın önemli iki kişisi, yani iki astsubay yerleşmişti. Bunlardan biri, göğsü Georgiy Haçı dışında türlü madalya ve nişanlarla dolu, kır saçlı, yaşlıca bir astsubay, öbürü kendi sardığı sigaraları içen, genç bir kantonistti.¹ Trampetçi hep olduğu gibi subayın hizmetini üstlenmişti. Topçu onbaşlarıyla, herhangi bir nişan ya da cesaret madalyası kazanmış erler bir arada oturuyorlardı; giriş deliğinin oradaki loş bölümde ise *boyun eğenler* yer alıyordu. Konuşma da bunlar arasında başlamıştı, birinin kazamata paldır küldür dalması neden olmuştu buna.

“Hop dedik! Dışarıda hava mı bozdu, yoksa kızların şarkılarının mı neşesi kaçtı?” dedi gruptan biri.

Hızla içeri dalan adam, neşeyle:

“Bizim oranın kızlarından hiç duymadım ben bu havaları!” diye karşılık verdi.

Kazamatın aristokratlar köşesinden bir ses:

“Ah, hiç sevmez Vasin’cik top gümbürtülerini, hiç sevmez!” dedi.

Kantonist – Rusya’da 1804-1865 yılları arasında geçerli olan bir uygulamanın adı. Buna göre asker çocukları, daha doğdukları günden başlayarak asker sayılıyor ve ölene dek hep asker kalıyorlardı. (ç.n.)

“Gerekli olduğu durumlar için kim ne diyebilir ki?” dedi Vasin, ağır ağır konuşuyordu ve o konuşurken herkes susup dinliyordu. “24’ünde anamızı ağılattılar, yağmur gibi mermi yağdırdılar üzerimize, yığınla insan hiç uğruna telef oldu gitti... ama büyüklerden birinin çıkıp da bir sağ olun çocuklar dediğini duydunuz mu?”

“Dışarısı cehennem gibi, ama bizim Melnikov kesin dışarıda oturuyordur,” dedi birisi.

“Gidip hemen içeri gelmesini söyleyin!” dedi yaşlı astsubay. “Yoksa o da bok yoluna gidecek.”

“Melnikov da kim?” dedi Volodya.

“Kafası durgunca bir askerimiz efendim. Korku nedir bilmez, şu anda da dışarıda dolaşıp duruyor. Görseniz tıpkı ayrıya benzer kendisi.”

Karşı köşeden Vasin, ağır ağır:

“Tılsımlı bir söz biliyormuş,” dedi.

Az sonra Melnikov içeri girdi. Şişman bir adamdı (ki son derece seyrek rastlanan bir durumdu bu askerler arasında); saçları kızılımsı, yüzü kırmızı, alnı çok iri ve çıkıktı, açık mavi gözleri patlaklı.

“Top güllerinden korkmuyor musun?” diye sordu Volodya, Melnikov’a.

Melnikov omuz silkti, başını kaşıyarak:

“Niye korkayım ki güllerden?” dedi. “Ben bir top ateşle ölmeyeceğimi biliyorum.”

“E peki burada yaşamak ister miydin?”

Melnikov bir kahkaha attı:

“Bayağı keyifli bir yer burası... yaşamak isterdim burada.”

“O zaman sen kesinlikle yarma harekâtına katılmalısın! Generale söylememi ister misin bunu?”

Oysa burada tanıdığı tek bir general yoktu.

“İstemez olur muyum?” dedi Melnikov. “İsterim tabii!”

Hemen sonra da öbür askerlerin arasında gözden kayboldu... çok geçmedi, yeniden telaşlı sesi duyuldu:

“Haydi ‘burun’ oynayalım çocuklar! Kâğıdı olan varmı?”

Gerçekten de az sonra arka köşede oyuna başlandı: Buruna vurma sesleri, kahkahalar, koz kırmalar, böbürlenmeler birbirini izledi. Volodya, trampetçinin yaktığı semaverden çayını içti, astsubaylara da ikram etti, onlara kendini sevdirmek için şakalar yaptı, havadan sudan sohbet etti. Kendisine gösterilen saygıdan çok, ama çok memnundu Volodya. “Bey”in *sade* biri olduğunu fark eden askerçeğizler de hemen katıldılar söyleşiye. Sivastopol kuşatmasının çok yakında kalkacağını söyledi biri, yakın bir denizci arkadaşından duymuştu: Çarın kardeşi “Kistentin”, Amerikan donanmasıyla birlikte buraya yardımlarına geliyordu... ayrıca iki tarafın da dinlenmesi için toplar on beş gün süresince ateşlenmeyecekti... ateşkese uymayan taraf attığı her gülle için yetmiş beş kopek para cezası ödeyecekti.

Vasin de (Volodya onu bu arada daha iyi gözlemleme fırsatı bulmuştu: Kısa boylu, favorili, tertemiz gözleri olan bir adamdı) köye izine gittiğinde başına gelenleri anlattı. Herkes önce tam bir sessizlik içinde dinledi, ama hemen sonra kahkahalarla gülmeye başladılar. Vasin’i gören ev halkı başlangıçta pek sevinmiş. Ama çok geçmeden babası kendisini işe yollamaya başlamış. Hemen ardından ormancı, karısını yollaması için yaylı arabasını göndermeye kalkmasın mı! Bütün bu görüp duydukları Volodya’yı müthiş eğlendirdi. Artık en ufak bir korku kalmamıştı içinde... daracık ve kalabalık kazamattaki pis koku bile tiksiniç gelmiyordu artık kendisine. Her şey son derece keyifli, hoştu.

Askerlerin çoğu horlamaya başlamıştı bile. Volodya, dışarıda neler olup bittiğine bir göz atmak için kazamattan çıkmak üzereyken Vlang da olduğu yere uzanmıştı... yaşlı astsubay, yere serdiği kaputuna yatmadan önce haç çıkarmış, bir dua mırıldanıyordu.

Daha Volodya yerinden doğrulduğu anda:

“Bacaklarınızı toplayın!” bağırları duyuldu ve bacaklar çekilip ona yol açıldı.

Uyur gibi görünen Vlang birden başını kaldırıp Volodya’nın kaputunun eteğine asıldı.

“Hayır, yapmayın! Çıkmayın dışarı! Olacak iş değil bu!” dedi ağlamaklı, etkileyici bir sesle. “Bilmiyorsunuz... yağmur gibi gülle yağıyor orada! Çıkmayın!”

Ama Volodya aldırmadı onun yalvarmalarına, kazamat-tan çıkıp eşiğe oturdu. Melnikov da aynı eşiğe oturmuş çizmesini değiştiriyordu.

İnsanı dirileştiren tertemiz bir hava vardı dışarıda. Hele kazamatın pis havasından sonra... gece açık, sakindi. Top patlamaları arasında tabya sepeti taşıyan arabaların tekerlek sesleriyle, barutlukta çalışanların konuşmaları duyuluyordu. Yukarıda sürekli olarak top mermilerinin ışıkları izleriyle bölünen çok yüksek, yıldızlı bir gökyüzü vardı. Solda, bir başka kazamata ait giriş deliğinden orada kalan denizcilerin bacakları, sırtları seçiliyordu; gelen seslerden içerdekilerin sarhoş oldukları anlaşıyordu. İleride, barut mahzeninin hafif yükseltisiyle onun çevresinde iki büküm gidip gelen insanların karaltıları seçiliyordu. Yukarıda, mahzenin tepesindeyse, elleri kara kaputun ceplerinde, uzun boylu bir karaltı görülüyordu: O bölgede art arda ısıklar çalarak geçen gülleler hemen başının üzerinden geçiyordu, ama o öbür karaltıların getirdiği toprak çuvallarını üzerlerinde tepinerek sıkıştırıyordu. Durmamacasına uçuşan güllelerden bazıları barut mahzeninin çok yakınında patlıyordu. Toprak taşıyanlar iki bükümdüler, sağa sola kaçışarak mermilerden korunuyorlardı, ama mahzenin üzerindeki adam eğilip bükülmeden, hep öyle dimdik durarak, sakın sakın getirilen toprağı sıkıştırıyordu.

“Şu yukarıdaki kara adam kim?” diye sordu Volodya, Melnikov’a.

“Bilemeyeceğim. Gidip bakayım.”

“Gitme. Öylesine sormuştum.”

Ama Melnikov onu dinlemedi, yerinden doğruldu, kara gölgenin yanına gitti, orada, onun yanı başında uzunca bir süre onun gibi kımıltısız dikildi durdu.

“Barutçuymuş, efendim!” dedi Melnikov, dönünce. “Barut mahzeninin üstüne bir gülle düşmüş; açılan deliği kapatmak için piyadeler toprak taşıyorlarmış.”

Arada bir doğrudan kazamatın kapısına çarpacakmış gibi üzerlerine üzerlerine gelen gülleler oluyordu. O zaman Volodya hızla kendini köşeye atıyor, gülle geçip gittikten sonra başka gelen var mı diye usulca başını kaldırıp bakıyordu. Vlang birkaç kez kazamata dönmesi için yalvardıysa da Volodya, alınyazısını sınamak ve güllelerin uçuş çizgilerini gözlemekten tuhaf bir haz duyarak üç saat kadar eşikte oturdu. Akşama doğru hangi noktalardan kaç kez top ateşlendiğini ve bunların mermilerinin nerelere düştüğünü artık biliyordu.

XXIII

Ertesi gün, ayın 27'sinde, on saatlik bir uykudan sonra, sabah erkenden canlı, dinç bir şekilde uyanan Volodya kazamattan çıkıp eşikte durdu. Ardı sıra Vlang da çıkmaya yeltenmişti, ama daha ilk kurşun sesiyle beraber, rüzgâr gibi döndü, kafasını şiddetle çarparak kendini kazamatın giriş deliğinden içeri attı ve tabii onun bu hali, temiz hava almak için hemen hepsi dışarıda olan askerlerin gülüşmelerine yol açtı. Yalnız Vasin'le yaşlı topçu astsubay ve başka birkaç kişi daha, pek seyrek çıkıyorlardı kazamattan dışarı. Öbürlerini ise tutabilmek mümkün değildi: Kazamattaki pis kokudan sonra tertemiz sabah havasını ciğerlerine çekmek için birer birer dışarı çıkıyorlar, dünkü şiddetiyle sürmekte olan top ateşine aldırınmayıp kimi kapı eşiğinin oralarda, kimi de göğüs siperlerinin altında yer buluyordu kendine. Melnikov'a gelince, sabahın köründen beri, arada bir umursamazca başını kaldırıp gökyüzüne baka baka bataryalar arasında dolaşıp duruyordu.

Eşikte ikisi yaşlıca, biri genç, üç asker oturuyordu: Kıvrık saçlı olan ve görünüş olarak Yahudi'ye benzeyen genç asker, yerde sürüyle bulunan boş kovanlardan birini almış, çekiç gibi kullandığı bir şarapnel parçasıyla taşın üzerinde ezeerek levha haline getirmişti; şimdi de kasatürasıyla bu levhayı Aziz Georgiy nişanındaki haça benzer biçimde kesmeye

çalışıyordu, öbürleri de konuşarak onu izliyorlardı. Haç gerçekten de çok güzel oluyordu.

“Biraz daha durursak burada,” diyordu yaşlı askerlerden biri ötekine, “savaş bittiğinde, herkesin askerlik hizmeti dolar ve hepimizi emekli ederler gibi geliyor bana.”

“Elbette! Benim zaten hepi topu dört yılım kalmıştı. 5 aydır da burada, Sivastopol’deyim.”

“Yağma yok! Öyle kolay bırakmazlar adamı!” dedi öteden biri.

Tam bu sırada başlarının üzerinden uçan bir güllenin ısılığını duydu konuşanlar, siper hendeğinden onlara doğru gelmekte olan Melnikov’un az ötesinde toprağa saplanıp patladı gülle.

“Az kalsın Melnikov’u öldürecekti...” dedi biri.

“Öldüremez!” diye karşılık verdi Melnikov.

Yaptığı haçı bitiren genç asker:

“Cesaretinden dolayı al sana bir haç nişanı!” dedi.

Beri yanda, iki yaşlı asker arasındaki konuşma sürüyordu:

“Yo, kardeşlik... burada geçirilen bir ay, bir yıla sayılıyor... bu konuda bir de emir yayımlanmıştı hatta.”

“Nereden bakarsan bak, savaş bittiğinde Çar *Parşova*’da askeri bir teftiş eder, ardından da emekli etmeseler bile, ömür boyu yedeksiniz deyip salıverirler.”

Bu anda konuşan askerlerin başlarının hemen üzerinden vınlayarak geçen bir kurşun az ötedeki bir kayaya çarptı.

Askerlerden biri:

“Böyle giderseniz akşam olmadan *temize havale edilirsiniz*, haberiniz olsun!” dedi.

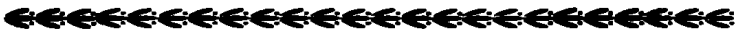
Herkes güldü.

Akşam olmadan da değil, iki saat içinde konuşanlardan ikisi gerçekten de *temize havale edildi*, beşi de yaralandı; ama kalanlar şakalaşmalarını sürdürdüler.

İki havan topunun da ertesi sabaha gerçekten de ateş edilebilir duruma getirilmesi üzerine Volodya saat on sularında

tabya komutanından aldığı emirle takımını toplayıp bataryaya götürdü.

İşin içine dalmalarıyla birlikte kimsede dünkü korkunun damlası kalmamıştı. Bir tek Vlang kendine hâkim olamıyordu: Önceden olduğu gibi iki büklüm olup korunmaya çalışıyor, kendini bir sağa bir sola atıyordu. Vasin'in de bir parça huzuru kaçmış gibiydi; telaşlı telaşlı eğiliyor, kendini korumaya çalışıyordu. Volodya ise, tersine, müthiş bir coşku içindeydi; tehlike kavramı bütünüyle yok olmuş gibiydi kafasından. Ödlek olmak şurada dursun, yürekli olduğunu görmenin sevincini duymak, görevini gereği gibi yapmak, gözlerinin büyük bir ilgiyle hep üzerinde olduğunu bildiği yirmi adama komuta etmek... bütün bunlar onu korku nedir bilmeyen bir yiğit yapmıştı. Cesaretinden dolayı bir kendini beğenmişlik, kibir bile gelmişti üzerine, askerlere fiyaka satıyor, siperlerin üzerine çıkıp, kendisini daha iyi görebilmeleri için kaputunun düğmelerini çözüyordu. Sekiz aydır burada olan ve bu süre içinde cesaretin her türlüüne tanık olan tabya komutanı, kendi değişiyiyle *işletmesini* dolaşırken gördüğü, düğmeleri açık kaputunun altından incecik, beyaz boynunu sarmış kırmızı gömleği görünen, yüzü ve gözleri alev alev yanarak ve el çırparak, çınlayan bir sesle “1. Havan!”, “2. Havan!” diye emirler veren, topları ateşlendikten hemen sonra da sevinçle göğüs siperlerine atılıp güllerinin nereye düştüğünü izleyen bu genç subaya hayranlıkla bakmaktan kendini alamıyordu. Saat on bir buçukta her iki tarafta da ateşin şiddeti düştü, saat tam on ikide ise düşman, Malahov kurganındaki 2., 3. ve 5. tabyaların üzerine saldırıya geçti.

XXIV

Körfezin İnkerman'la Kuzey tahkimatları arasındaki telgraf tepesinde, öğleye doğru iki denizci duruyordu: Biri dürbünle Sivastopol'e bakıyordu; öbürü yanında bir Kazakla birlikte büyük işaret kazığının yanına henüz gelmişti.

Körfez üzerinde iyice yükselen güneş, demirli gemilerle, gidip gelen yelkenlilere ve kayıklara neşeli, ılık ışıklarını serpiyordu. Tepede meşe çalılarının kavrulmuş yapraklarını belli belirsiz kımıldatan hafif esinti, aşağıda kayıkların yelkenini şişiriyor, denizde hafif çalkantılar yaratıyordu. Öte yakada Sivastopol uzanıyordu: Yarım kalmış kilisesi, sütunu, kıyı şeridi, tepeye doğru yükselen ağaçlı yolu, mimari güzelliği göz alan kütüphanesi, yelken direkleriyle dolu masmavi koyları, insanda resim yapma isteği uyandıran zarif su kemerleri ve kızıl top ateşlerinin aydınlattığı açık mavi barut dumanlarıyla hep o eski Sivastopol'dü; eskiden olduğu gibi güzel, gururlu, şenlikliydi; bir yanı dumanlı, boz dağlarla, öbür yanı güneşte mavi mavi ışyan, kımıl kımıl bir denizle çevriliydi. Vapurun birinden yayılan kapkara bir dumanın beneklediği deniz ufkunda, karaya doğru ilerleyen rüzgâr habercisi uzun beyaz bulutlar seçiliyordu. Bütün tahkim edilmiş hat, özellikle de soldaki tepeler boyunca, birdenbire şimşek çakmasını andıran ve gün ortasındaki keskin ışıktaki bile ayırt edilebilen ani parlamaları izleyen yoğun ve bembeyaz

yaz duman kümeleri görülüyordu; kâh orada kâh burada görülen bu duman kümeleri bazen tepeler arasında, bazen düşman bataryaları, bazen de kent üzerinde beliriyor, sonra değişik biçimler alarak yükselip genişliyor, yükseldikçe rengi koyulaşıyor, kararıyordu. Patlama sesleri hiç kesilmiyor, biri öbürüne karışarak havayı uğuldatıyordu.

Saat on ikiye doğru duman kümeleri seyreldi, hava da daha az uğuldar oldu.

At üstündeki subay:

“İkinci tabya hiç karşılık vermez oldu,” dedi. “Hepsi kırıldı herhalde. Tanrım, ne korkunç!”

Dürbünle karşıya bakan subay:

“Onların üç atışlarına tek atışla karşılık veriyordu zaten Malahov,” dedi. “Deli ediyor bu durum beni! Al, bir tane daha! Hem de tam Kornilov Bataryası’nın üzerine! Ve tabii yine karşılık yok!”

“Saat on iki civarında ateşi keserler demiştim, değil mi? Bak, bugün de aynını yaptılar! Haydi, gidip yemeğimizi yiyelim. Herkes bizi bekliyor. Zaten burada durup da görülecek bir şey kalmadı!”

Dürbünle gözetleme yapan subay işine büsbütün yoğunlaşarak:

“Dur hele... kafamı karıştırma!” dedi.

“Ne görüyorsun? Neler oluyor?”

“Siper çukurlarında hareketlilik var... büyük yürüyüş kolları harekete geçmiş gibi.”

“Evet, çıplak gözle de seçilebiliyor,” dedi denizci. “Yürüyüşe geçtiler... işaret verelim hemen!”

“Bak bak! Siperlerden çıktılar!”

Gerçekten de yukarıdaki Fransız bataryalarından dere yatağı boyunca tabyalara doğru ilerlemekte olan kara lekeler artık çıplak gözle de ayırt edilebiliyordu. Lekelerin önünde, bizim hatların hemen yakınında şerit gibi uzunca, başka koyu lekeler seçiliyordu. Tabyaların değişik noktalarından

ateş ediliyor, havaya beyaz duman bulutları yükseliyordu. Yağmurun pencere camındaki tıptırtısına benzer tüfek sesleri getirdi rüzgâr. Şeridi andırır koyu, kara lekeler duman içinde ilerledikçe ilerliyordu. Az sonra tüfek sesleri iyice sıklaşarak sürekli bir uğultu halini aldı. Havaya yükselen duman bulutları da iyice artarak tüm hat boyuna yayıldı, ardından da leylak rengi tek bir büyük buluta dönüştü; bulutun değişik yerlerinde ani parlamalar ve kara benekler görülüyordu... giderek tüm sesler birleşip müthiş bir çatırtıya dönüştü.

Subay, dürbünü denizciye bırakarak, bembeyaz bir yüzle: “Saldırıya geçtiler!” dedi.

Yoldan dört nala Kazaklar, atlı subaylar ve bir araba içinde, yanında kurmaylarıyla birlikte başkomutan geçti. Herkes müthiş bir heyecan içindeydi, yüzlerde korkunç bir şeylerin beklentisi vardı.

Atlı subay:

“Alamazlar! Mümkün değil!” dedi.

Öbürü, dürbünü gözünden uzaklaştırırken tıkanırcasına:

“Aman Tanrım! Sancaklarını diktiler!” dedi. “Bak, bak! Malahov, artık Fransızların!”

“Olamaz!”

XXV

“Alarm!”

Değişik seslerden yükselen bu uğursuz sözcükler kulağına çalındığında büyük Kozeltsov, geceki kumarda bütün kaybettiklerini geri kazanmış, sonra hepsini, manşetine diki-
li altın rubleler de içinde olmak üzere yeniden kaybetmiş, 5. Tabya’nın subay yatakhanesinde derin ama sağlıksız bir uy-
ku uyuyordu.

Birinin bağırdığını duydu:

“Uyanın Mihail Semyonoviç! Düşman saldırıya geçti!”

“Şu okullulardan biri herhalde.” diye düşündü, gözlerini açtı, ama hâlâ durumun farkında değildi. Ama korkudan yüzünde renk diye bir şey kalmamış bir subayın ne yapacağını bilmez bir şekilde odanın içinde dört döndüğünü görünce her şeyi anladı. Böylesi bir ölüm kalım anında bölüğünün başına geçemeyen bir korkak olmakla suçlanabileceğini düşününce bir an akli başından gider gibi oldu. Yıldırım hızıyla bölüğünün bulunduğu yere gitti. Toplar ateşi kesmişti, ama tüfeklerden yükselen tarraka yeri göğü tutmuştu. Kıрма tüfekten ateş eder gibi tek tek kurşun ıslığı değildi artık duyulan, sonbaharda insanın başının üstünden akan kuş sürüsü gibi boşalıyordu kurşunlar. Dün Kozeltsov’un taburunun savunduğu hat yoğun bir duman bulutu içinde kaybolmuştu, her yandan düşman askerlerinin haykırıışları duyuluyordu. Kimi yaralı, kimi değil, yığınla asker yüz geri etmiş onun üzerine doğru geliyordu. Yirmi beş otuz adım daha koşunca bölüğünü gördü:

Bütün askerler duvara sanki yapışmışlardı, askerlerden birinin korkudan bembeyaz olmuş yüzü dikkatini çekti. Ötekilerin de ondan kalır yanları yoktu.

Genç bir subay dişleri takırdarak:

“Şvarts’ı da ele geçirdiler! Her şey bitti artık!” dedi.

Kozeltsov, öfkeyle:

“Saçma!” diye bağırdı ve kendi kendisini silkeleyecek bir davranışta bulunma isteğiyle kısa, kör ağızlı kılıcını sıyırıp haykırdı: “İleri arkadaşlar! Hurr-aa!”

Sesi öyle güçlü, öyle çınlayıcıydı ki, kendi üzerinde etkisi harika oldu. Ara siperi boyunca koşmaya başladı; elli kadar asker de haykırıışlarla onu izledi. Ara siperi bitip de açık alana çıktıklarında resmen dolu gibi kurşun yağdı üzerlerine. O da iki kurşun yedi, ama kurşunlar nerelerine gelmişti ve nasıl bir yara açmıştı bunları anlamaya çalışacak zamanı yoktu. Hemen önünde, dumanların içinde Fransız askerlerinin kırmızı pantolonlarıyla mavi ceketlerini seçebiliyor, Rusça olmayan haykırıışlar geliyordu kulağına. Bir Fransız askeri siper yükseltisi üzerine çıkmış, şapkasını sallayarak bağıra bağıra bir şeyler söylüyordu. Kozeltsov, şu anda burada öldürüleceğini adı gibi biliyordu ve bunu bilmesi cesaretini muthiş artırmıştı. İleri atıldı, daha da ilerilere koştu. Hızlı koşan birkaç askerin arkadan kendisine yetiştiklerini gördü. Yanında, yöresinde koşmakta olan başka askerler de gördü bölüğünden. Kırmızı mavi üniformalılarla arasındaki uzaklık, o üzerlerine doğru koştukça onlar siperlerine doğru geriledikleri için hep aynı kalıyordu. Koşarken ayağına yerdeki ölümler ve yaralılar takılıyordu. Dış hendeğin oraya vardığında görüntüler birbirine girmeye, bulanmaya başladı; göğsünde şiddetli bir sızı duydu, hemen oracığa bıraktı kendini; mavi ceketlilerin düzensiz biçimde siperlerine doğru gerilediklerini gördü; bütün savaş alanı onların ölümleri ve sürünen yaralılarıyla doluydu; bunları görmekten büyük sevinç duydu.

Yarım saat sonra, Nikolay Kışlası’nın oralarda bir sedye de yatar buldu kendini; yaralı olduğunu biliyordu, ama he-

men hiç acı duymuyordu; tek istediği soğuk bir şeyler içmek, rahatça uzanıp dinlenmekti.

Kısa boylu, tıknaz, kocaman, kara favorileri olan doktor yanına yaklaşp kaputunun düğmelerini çözdü. Kozeltsov, çenesinin üzerinden bakıp doktorun yarasına ne yaptığını görmeye çalışıyor, doktorun yüzünü izliyordu. Hiç ağrı duymuyordu. Doktor yaranın üstüne gömleğini çekti, eline bulanmış kanı paltosunun eteğine sildi, yaralıya hiç bakmadan sessizce başka bir hastanın başına gitti. Bulunduğu yerde olup bitenleri bilinçsizce izliyordu Kozeltsov. 5. Tabya'da olanları anımsayınca, görevini çok iyi yerine getirdiğini, askerlik hayatı boyunca belki de ilk kez kendine hiçbir serzenişte bulunamayacağını, yapabileceğinin en mükemmelini yaptığını düşündü. Kendinden çok, ama çok hoşnuttu. Yaralı bir subayın sargılarını değiştiren doktor, elinde haçıyla orada duran kızıl, uzun sakallı papaza başıyla Kozeltsov'u göstererek bir şeyler söyledi.

“Ne? Ölüyor muyum yoksa?” diye sordu Kozeltsov, yanına gelen papaza.

Papaz karşılık vermedi. Bir dua okumaya başladı, elindeki haçı yaralıya uzattı.

Ölüm hiç korkutmuyordu Kozeltsov'u. Güçsüz elleriyle haçı tuttu, dudaklarına götürdü, ağlamaya başladı.

“Her yerde püskürttük değil mi Fransızları?” diye sordu papaza.

Malahov Tepesi'ne Fransız sancağının dikildiğini söyleyip de yaralıyı üzmemek istemeyen papaz, Ukrayna ağzıyla:

“Düşmanı her yerde püskürttük,” dedi. “Zafer bizimdir!”

“Çok şükür! Çok şükür!” diye mırıldandı yaralı; yanaklarından aşağı süzülen yaşları hissetmemişti bile, büyük bir kahramanlık yaptığını bilmenin coşkusuyla doluydu yüreği.

Bir an, belli belirsiz biçimde kardeşi canlanır gibi oldu gözünde. “Tanrı ona da yaşatsın bu mutluluğu!” diye düşündü.

XXVI

Ama Volodya'nın başka bir yazgısı olacaktı. "Fransızlar geliyor!" bağırışlarını duyduğunda Vasin'in anlattığı bir öyküyü dinliyordu. Bir an kanı çekilir gibi oldu, buz kestiğini duyumsadı, yüzünün rengi gitti. Donup kalmışçasına öylece duruyordu ki, çevresindeki askerlerin sakın bir biçimde kaputlarının önünü ilikleyip bir bir dışarı çık-tıklarını fark etti, hatta biri –galiba Melnikov'du– şaka bi-le yapabilmmişti:

"Yanınıza tuz ekmek almayı unutmayın, çocuklar!"

Volodya, peşinden bir an bile ayrılmayan *Vlanga*'yla birlikte kazamattan dışarı çıktı, bataryaya doğru koşma-ya başladı. Her iki tarafın da toplarını ateşlediği yoktu. Askerlerin sakın görünüşlerinden çok, yunker olacak řu zavallının artık iyice ortaya çıkan korkaklığı Volodya'nın moralinin düzelmesine, kendini daha iyi hissetmesine yol açtı. Hemen yakınında havanların durduğu göğüs siperle-rine doğru neşe içinde koşarken, "Ben onun gibi deği-lim... ve olmam da herhalde?" diye düşünüyordu. Fran-sızların açık alanda tabyaya doğru koşuşları apaçık görü-lüyordu, yakındaki siper çukurları da süngüleri güneş al-tında ışıldayan askerlerle doluydu. Üniforması öbürlerin-den farklı, geniş omuzlu, kısa boylu bir adam kılıcını çek-

miş, mermi çukurları üzerinden atlaya atlaya hepsinin önünde koşuyordu.

Volodya tümsekten aşağı atlarken komut verdi:

“Hartuç ateşi!”

Ama askerler zaten duruma hâkimdiler: Önce birinci, sonra da ikinci havandan ateşlenen hartuçların metalik seslerini duydu başının hemen üzerinde. Tehlikeyi tümünden unutmuş, dumanlar arasında bir havandan ötekine koştururken art arda komutlar veriyordu: “Birinci havan, ateş! İkinci havan, ateş!” Hemen yanlardan Rus birliklerinin tüfeklerle açtığı örtü ateşinin çatırtıları arasından telaşlı haykırırlar duyuluyordu.

Birden, sol taraftan, art arda birkaç sesin yinelediği umutsuz bir çığlık duyuldu: “Çevremizi sarıyorlar! Çevremizi sarıyorlar!” Volodya çığlığı kimin attığını görmek için etrafına bakınca, arkasında yirmi kadar Fransız askeri bulunduğunu gördü. Başına kırmızı bir fes geçirmiş, kara sakallı, yakışıklı bir asker en önde koşuyordu, bataryaya yirmi adım kala durdu, tüfeğini doğrultup ateş etti, sonra yeniden koşmaya başladı. Volodya bir an taş kesildi, gözlerine inanamadı. Kendine gelip de çevresine bakındığında, az ileride Rus siperlerine girmiş mavi üniformalıları gördü, hatta bunlardan biri aşağı atlamış, iki havan topundan birini bozmaya çalışıyordu. Yanında bir tek Melnikov’la Vlang vardı Volodya’nın: Melnikov yediği bir kurşunla çoktan ölmüştü, Vlang ise eline bir manivela almış, silah olarak kullandığı bu demir parçasıyla öfkeden deliye dönmüş bir halde ileri atılıyordu. Arkasından dolanan Fransız askerlerine doğru elindeki manivelayı savurarak umutsuz bir sesle, “Her şey bitti, Vladimir Semyoniç! Beni izleyin!” diye haykırıyordu. Yunkerin öfkeden kudurmuş yüzü Fransızları ürkütmüştü. Elindeki manivelayı en öndeki askerin kafasına indirince, öbürleri şaşırıp durakladılar. Vlang, akı karasına karışmış gözlerini çevrede dolaştırı-

rak, perişan bir sesle, “Beni izleyin Vladimir Semyoniç! Ne duruyorsunuz! Koşsanıza!” diye bağırarak, Rus piyadesinin Fransızlara kurşun yağırdığı siperlere doğru koşmaya başladı. Çukura atlar atlamaz varı yoğu biricik asteğmeninin ne yaptığına görmek için siperden başını dışarı uzattı. Az önce Volodya’nın durduğu yerde üzerinde kaput olan biri yüzüstü yerde yatıyordu ve bütün o bölge bizimkilerin üzerine kurşun yağıdıran Fransızların eline geçmişti.

XXVII

Vlang, bataryasını ikinci savunma hattında buldu. Havan bataryasının yirmi askerinden sekizi sağ kalabilmişti.

Akşam saat dokuz gibi Vlang asker, top, at, yaralılarla dolu bir vapura binmiş Kuzey Yaka'ya geçiyordu. Hiçbir yerden tek bir patlama sesi gelmiyordu. Yıldızlar tıpkı geçen akşam olduğu gibi ıslıl ışıldılar, ama sert bir rüzgâr denizi hafiften çalkalıyordu. 1. ve 2. tabyalar arasında, birden havayı sarsan ve sıkıştıran müthiş bir patlama oldu, hemen ardından da çevresindeki korkunç, kara birtakım nesneleri ve havaya uçuşan taşları aydınlatarak şimşek gibi bir ışık yükseldi. Doklarda da bir şeyler yanıyor, kızıl alevler suda yansılıyordu. Nikolayevskiy Bataryası'ndan gelen ışıklar ağız ağıza asker dolu dubalı köprüyü aydınlatıyordu. Ta ötelerdeki Aleksandr Bataryası'nın bulunduğu burunda suların üzerinde adeta asılı kalmış büyük bir alev sütunu, üzerini kaplayan yoğun duman bulutunun alt bölümünü aydınlatıyordu. Dün olduğu gibi bugün de düşman donanmasının kibirli, küstah ışıkları seçiliyordu ötelerde. Serin bir rüzgâr denizi hafifçe kırıştırıyordu. Yangın kızılıtlarında, batırılan ve ağır ağır daha derinlere gömülen gemilerimizin direkleri seçilebiliyordu. Güverteyi dolduran onca insanın ağzını bıçak açmıyordu. Yarılan dalgaların ve salınan istimin tekdüze hışırtısını, yedekteki mavnada bulunan atların burunlarından gürültüyle

soluk verişleri ve zaman zaman ayaklarını yere vuruşlarından çıkan ses bozuyordu, bunlara yer yer kaptanın kısa emirleri ve yaralıların inlemeleri de karışıyordu. Bütün gün tek lokma bir şey yemediği için Vlang cebinden çıkardığı kuru ekmeği çiğnemeye başladı, ancak birden Volodya geldi aklına ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, öyle hıçkırıyordu ki, yanındaki askerler de duydular ağlayışını.

“Vlanga’ya bakın,” dedi Vasin, “hem eklemek yiyor, hem ağlıyor! Bu nasıl iş?”

“Tuhaf doğrusu!” dedi bir başkası, sonra iç çekerek sürdürdü: “Kışlalarımızı yaktılar... ne çok kardeşimiz vurulup düştü... ve biz şu Fransızlara hak ettikleri dersi veremedik!”

“Yahu sen o cehennemden sağ kurtulduğuna şükret!” dedi Vasin.

“Yine de benim ağırıma gidiyor!”

“Hiç ağırına gitmesin! Sefasını sürebilecekler mi sanıyorsun? Çok geçmez geri alır bizim çocuklar kaptırdığımız her yeri. Uğruna kaç kardeşimizin daha ölmesi gerekirse gereksin, imparatorumuz bir emir verecek, verdiklerimizin hepsini geri alacağız. Öyle kolay kolay bırakmazlar adama.” Sonra düşsel bir Fransıza seslenmeye başladı: “Ey, Fransız! Buyur, al! Bütün tahkimatları havaya uçurduk, sana kala kala çıplak duvarlar kaldı... Tamam, sancağın Malahov’da dalgalanıyor, ama kente girmeyi aklından bile geçirme! Seninle hesabımız bitmedi daha! Hele biraz bekle, başına gelecekleri görürsün!”

“Görürsün!” dedi öbürü de inançla.

Aylardır olağanüstü canlı, kıpır kıpır bir yaşam süren, aylardır birbiri ardınca kendilerini ölümün kollarına atan kahramanlara tanıklık eden ve aylardır düşman askerinde korku, nefret ve hayranlık uyandıran Sivastopol tabyalarının hiçbir hattında artık canlı tek kişi kalmamıştı. Herkes ve her şey ölmüş, yabanıllaşmış, ürkünçleşmişti, ama tam bir sessizlikten söz edilemezdi, bir şeyler yıkılmaya devam ediyordu.

Dört yanda, yeni patlamalarla yarılan toprak yığınları arasında paramparça olmuş top kundakları, sonsuza dek susmuş ağır döküm topların altında ezilmiş Rus ve düşman askerlerine ait cesetler, top mermilerinin müthiş bir patlayışla açtıkları kocaman çukurlar ve bu çukurları dolduran bin bir şey: Taş, toprak, gülle, şarapnel, kütük, kül rengi üniformalı, kırmızı mavi üniformalı sessiz, suskun cesetler... Tüm bunlar ikide bir havayı sarsmaya devam eden patlamaların kızılığında titrekçe aydınlanıyordu.

Düşmana göre, Sivastopol denen bu belalı yerde olup bitenler anlaşılır gibi değildi. Ölüm sessizliğinin hâkim olduğu tabyalardaki bu patlamalar onları ürpertiyordu. O gün tanık oldukları güçlü ve sakin direnişin hâlâ etkisi altında oldukları için, boyun eğmez düşmanlarının kaybolduğuna inanmıyorlar, kımıldamaktan bile çekinerek, yürek çarpıntılarıyla, sessizce bu kahredici gecenin bitmesini bekliyorlardı.

Sivastopol'ü savunan birlikler, kendilerinden iki kat güçlü düşmana karşı on bir aydır savundukları ve bu uğurda kanlarıyla sulayıp, nice cesur kardeşlerini bağrında bıraktıkları şu topraklardan, verilen geri çekilme emrine uyarak, tıpkı suları bir çekilip bir kabaran şu deniz gibi huzursuz, tedirgin yüreklerle, körfez içinde tüm köprü boyunca, körfez dışındaysa Kuzey Yaka tepelerinde dalgalar halinde hareket ediyordu.

Emri duyan her Rus askerinin ilk duygusu, yüreklerine çöken anlaşılmaz, korkunç ağırlık olmuştu. İkinci duygu, izlenilme korkusuydu. Dövüşmeye alıştıkları yerlerden ayrılınca kendilerini korunmasız hisseden insanlar, karanlıkta büyük bir telaşla, rüzgârda beşik gibi sallanan köprünün girişine yığılmışlardı. Süngüleri birbirine çarptıkça şakırdayan piyadeler, gönüllü milis erleri, arabalar sıkış tepiş duruyorlar, emir getirip götüren atlı subaylar kendilerine güçlkle yol açabiliyorlar, kentten bazı sivillerle kimi emir erleri gemiye alınmasına izin verilmeyen denklerinin başında durmuş, yal-

varıp sızlanıyorlardı; topçularsa, tekerlekleri gıcırdayan top arabalarını herkesten önce karşıya geçirme derdindeydiler. Bütün bu sıradan telaşlara, kaygılara, koşuşturmalara karşın kendini koruma duygusu, bu ölüm diyarından bir an önce uzaklaşma arzusu herkesin yüreğine çöken baskın duyguydu. Kimler paylaşmıyordu ki bu duyguyu: Kendisi gibi ağır yaralı başka askerlerle birlikte Pavlov Rıhtımı'nın taşları üstüne uzatılmış, Tanrıya bir an önce canını alması için yakan ölümcül yaralı asker... ata binmiş generalinin geçebilmesi için, var gücüyle kalabalığı itekleyip yol açmaya çalışan milis... tahliye işini yöneten ve acele edenleri dizginleyen general... hareket halindeki bir taburun safları arasına düşmüş, dalgalanan kalabalığın arasında sıkışarak soluksuz kalan denizci... kalabalık arasında sıkışarak ellerindeki sedyeyi Nikolay Bataryası'nın yanında yere bırakan dört askerin taşıdığı yaralı subay... on altı yıldır hiç ayrılmadığı topunu, komutanlarının anlaşılmaz çekilme emrinin sonucu olarak arkadaşlarının da yardımıyla yardan denize yuvarlamak zorunda kalan topçu eri... batmaları için gemilerinin su alma tıplarını açan ve bir an önce oradan uzaklaşmak için sandallarının küreklerine asılan denizciler... Köprünün karşı yanına geçen hemen her asker, ilk iş, şapkasını koltuğunun altına alıp haç çıkarıyordu. Ama bunun hemen ardından utanca, kine, kahr benzeyen çok yoğun, çok ağır bir başka duygu geliyordu. Kuzeyden, karşıda bırakılan Sivastopol'e bakan hemen her asker, anlatılmaz bir acıyla iç çekiyor, yumruğunu düşmana doğru sallıyordu.

27 Aralık, Petersburg

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828 - 1910): Anna Karenina, Savaş ve Barış, Diriliş gibi romanların büyük yazarı Tolstoy'un ilgisini çeken başlıca tarihsel olaylar arasında 1853-1856 Kırım Savaşı yer alır. Savaşa subay olarak katılan Tolstoy, bu döneme dair izlenimlerini Sivastopol'da bütün canlılığıyla aktardı. Özellikle Fransız-Rus çarpışmalarının anlatıldığı bu kitap Tolstoy'un ilk eserlerindendir. Savaşın şiddet dolu sahnelerini ve savaşan insanların ruh hallerini anlatışındaki ustalık, yazarın daha sonra yayımlanacak büyük eserlerinin habercisidir.

Mazlum Beyhan (1948): Dostoyevski'den Suç ve Ceza ve Budala, Tolstoy'dan Sanat Nedir?, Çocukluk, İlkgençlik, Gençlik, Gogol'den Arabesker; Burun, Pato, Delinin Defteri Mazlum Beyhan'ın çevirdiği başyapıtlar arasında yer alır. Ayrıca Çernişevski, Belinski, Kropotkin ve Şchedrin'den Türkçeye kazandırdığı eserlerle hiç tartışmasız son 15 yılın en önemli Rus edebiyatı çevirmenlerinden biridir.

KDV dahil fiyatı
12 TL